BUȘIDO

SAU

SUFLETUL JAPONEZULUI

DE

INAZO NITOBÉ
Profesor de filosofie la Universitatea imperială din TOKYO

TRADUCERE
DE
CONSTANT GEORGESCU
CONFERENȚIAR UNIVERSITAR

BUCUREȘTI

EDITURA CASEI ȘCOALELOR

1929

Unchiului meu iubit

Tokitoşi Ota

care m'a învătat să respect trecutul şi să admir

faptele SAMURAILOR

Dedic

prezenta lucrare.

PREFAȚA TRADUCĂTORULUI.

Poporul japonez a stârnit în secolul prezent admirațiunea tuturor Europenilor, pentru calitățile superioare de care a dat dovadă, atât în răsboae, cât și în viața socială.

Evoluțiunea sa rapidă a minunat întreaga omenire, și azi este un factor important de progres, influențând într'o largă măsură politica mondială.

Se cunosc de toți înfăptuirile strălucite ale acestui admirabil popor. Nu se cunosc însă, mai ales de către Români, **resorturile morale și sufletești,** *care explică propășirea poporului japonez.*

De aceea am socotit că voi satisface curiozitatea oamenilor culți din țara noastră, mai cu deosebire a militarilor și profesorilor, traducând în românește lucrarea **„Bușido"** *a profesorului* **Inazo Nitobé** *de la Universitatea din Tokyo, după ediția engleză, ce a fost scrisă de însuși autorul, care explică lămurit și în mod savant, în ce constă superioritatea rasei japoneze.*

Profesorul **Inazo Nitobé** *este unul din cei mai celebrii profesori și filosofi ai Japoniei, și a fost mult timp delegat al acestui stat la Liga Națiunilor*

Ii mulţumesc în numele poporului român, pentru autorizaţia ce mi-a dat de a traduce lucrarea sa, cunoscută pe toate continentele, care sunt sigur va contribui la o apreciere şi mai măgulitoare a poporului japonez şi va folosi educaţiunei sufleteşti a tineretului din România.

CONSTANT GEORGESCU.

PREFAŢA AUTORULUI.

Acum zece ani pe când petreceam câtevà zile sub acoperământul ospitalier al distinsului jurist Belgian, mult regretatul de *Laveleye,* convorbirea dintre noi a alunecat asupra religiunii. „D-ta vrei să spui, mă întreabă venerabilul profesor, „că D-vs. Japonezii, nu predaţi cursul de religie în şcoli?“ Eu replicându-i „negativ“, dânsul izbucnì mirat şi cu o voce, pe care nu o voi uità uşor, repetă: „Nu predaţi religia în şcoli! Atunci cum faceţi educaţiunea morală a tinerilor vlăstare?“

Intrebarea m'a uluit într'atâta, încât n-am putut să'i dau un răspuns, pentru simplu motiv, că preceptele morale, pe cari le-am învăţat în copilăria mea, nu mi-au fost predate la şcoală. De abià când am început să analizez diferitele elemente din care se alcătueşte noţiunea ce posedăm de dreptate şi de nedreptate, de bine şi de rău, am descoperit că *Buşido* mi-a insuflat aceste noţiuni.

---

1) *Emile De Laveleye.* Este cunoscut mai ales prin savanta sa lucrare:
«Proprietatea şi formele ei primitive» (N. T.)

Obârşia directă a prezentului studiu provine şi din întrebările dese ce mi-au fost puse de nevastă-mea [2]), asupra raţiunii diferitelor concepţiuni şi obiceiuri Japoneze.

In truda mea de a da răspunsuri satisfăcătoare D-lui de *Laveleye* şi nevestii mele, am găsit, că fără înţelegerea feudalismului şi a Buşidoului ideile morale ale Japoniei moderne nu pot fi explicate.

Profitând de o boală grea şi deci de o linişte silită, am aşternut în ordinea ce prezint publicului, câteva din răspunsurile ce am dat în discuţiunile mele casnice. Aceste răspunsuri derivă din ceeace am învăţat şi am auzit în tinereţea mea, când feudalismul erà în plină vigoare în Japonia.

Faţă de scrierile lui *Lafcadio Hearn* [3]) şi ale D-nei *Hugh Fraser* deoparte şi Sir *Ernest Satow* şi profesor *Chamberlain* de altăparte, îmi este greu să scriu în englezeşte cevà asupra Japoniei. Singurul avantaj ce am asupra acestor scriitori este că eu pot să invoc calitatea de cunoscător al ţării mele, pe când aceşti distinşi autori nu pot fi consideraţi decât ca cei mai înfocaţi admiratori ai Japoniei.

Am gândit adesea: „dacă aş stăpânì limba engleză ca dânşii, aş înfăţişà Europenilor cauza Japoniei în termeni mai elocvenţi!“ Am ajuns însă la concluziunea că omul, care vorbeşte într'o limbă împrumutată, trebue să fie mul-

---

2) De origină engleză (N. T.)

3) Englez de origină, este singurul european care s'a naturalizat japonez (N. T.)

ţumit dacă reuşeşte să se facă înţeles de către cititori. Deaceea am căutat să ilustrez, tot ceeace am discutat în acest studiu, cu exemple asemănătoare din istoria şi literatura europeană, având credinţa că graţie acestei metode subiectul meu va fi mai lesne înţeles de cititorii mei.

Dacă unele aluziuni ce fac în prezenta lucrare la operile religioase, ar puteà fi considerate ca lipsite de respect, am convingerea însă că atitudinea mea faţă de creştinism nu va fi pusă la îndoială, fiindcă mie îmi sunt odioase mijloacele preoţeşti şi formele care întunecă învăţătura lui Cristos, iar nu însăşi învăţătura Mântuitorului. Din potrivă am deplină încredere în religiunea ce a propovăduit Cristos şi ne-a fost dăruită prin Noul Testament, precum şi în legile săpate în inimă omenească. Mai mult decât atât cred că Dumnezeu că a făcut un testament care poate fi intitulat cu drept cuvânt „vechi", pentrucă se potriveşte oricărui om şi naţiune, fiecărui Evreu, creştin sau păgân.

Incheind această prefaţă ţin să mulţumesc amicei mele Ana C. Hartshorn, pentru multe idei de valoare ce mi-a sugerat şi pentru desenul caracteristic japonez făcut de ea pe coperta cărţii mele.

Inazo Nitobé

Malbern P. A. a 12 lună anul 1899

PREFAȚA AUTORULUI LA A ZECEA EDIȚIUNE ENGLEZEASCĂ REVĂZUTĂ.

De când a apărut prima edițiune a acestui studiu în Filadelfia, acum șase ani, ea a avut un succes neașteptat. Volumul scris în limba japoneză a avut opt edițiuni, iar prezenta edițiune este a zecea în limba engleză, scrisă în special pentru vizitatorii europeni din Japonia. In acelaș timp va apare o edițiune pentru Anglia și America, care va fi imprimată de Casa George H. Putnam's Sons din New-York.

„Bușido“ a mai fost tradus în limba indiană de către Mr. *Dev of Khandsh,* în limba germană de D-ra *Kauffmann* din Hamburg, în limba bohemă de către D-l *Hora* din Chicago, în limba polonă de către societatea de științe din Lemberg. Această din urmă traducere poloneză a fost cenzurată de către guvernul rus. In curând vor apăreà traduceri și în limba norvegiană și franceză.

O edițiune în limba chineză este sub tipar, un ofițer rus acum prizonier în Japonia are gata o traducere în rusește, iar o parte din studiu a fost adus la cunoștința publicului ungar. Multe adnotări pentru tinerii studenți au fost făcute de către amicul meu D-nul H. Sakurai, căruia îi

datorez mult pentru ajutorul ce mi-a dat şi pe alte căi.

M'am simţit mai mult decât recunoscător că modesta mea lucrare a găsit cititori entuziaşti în diferite cercuri, dovedind prin aceasta că *subiectul a interesat lumea întreagă.*

Mai ales mă încântă mult noutatea ce mi-a parvenit pe cale oficială, că prezidentul Roosevelt al Statelor Unite ale Americei m'a onorat, nu numai citindu-mi lucrarea, dar a împărţit-o şi amicilor săi.

Pentru prezenta ediţiune am făcut adausuri şi corecturi, dând în acelaş timp multe exemple concrete. Totuşi continuu să regret că n'am fost în stare să adaog un capitol asupra pietăţii filiale, pe care o consider ca una din cele două roţi ale carului etic al japonezilor, devotamentul către ţară şi dinastie fiind cealaltă roată.

Pricina este că nu cunosc îndeajuns sentimentul europenilor faţă de această virtute specială, aşà încât eu nu aş puteà face comparaţiuni cari să lămurească pe deplin subiectul în această privinţă. Nădăjduesc însă, că voi complectà încurând studiul meu tratând această problemă, precum şi altele. Dealtfel toate chestiunile atinse în aceste pagini sunt primitoare de desvoltări mai mari.

Această prefaţă ar fi necomplectă, dacă n'aş arătà că nevasta mea, care a făcut corecturile acestei lucrări, mi-a sugerat idei foarte utile şi mai ales m'a încurajat să public acest studiu.

Inazo Nitobé

Kyoto, Japonia, a 5-a lună a anului 1905.

§. 1. „Buşido" ca sistem moral.

„Cavalerismul" este o floare tot aşà de indigenă pământului Japoniei, cum este floarea cireşului [4]), pot zice că este un specimen al unei virtuţi antice păstrate în erbarul istoriei noastre. El formează o putere vie şi înălţătoare şi deşì nu se concretizează într'o formă anumită, totuşi îmbalsămează atmosfera morală, amintindu-ne mereu că suntem încă sub farmecul său covârşitor.

Au dispărut de mult condiţiunile sociale care au întreţinut spiritul de „cavalerism" şi l-au consolidat, dar întocmai ca acele stele îndepărtate, cari au fost odată şi azi numai sunt, continuă încă să împrăştie razele lor asupra noastră. De aceia lumina cavalerismului, care a fost un copil al feudalismului, luminează încă calea noastră morală, supravieţuind instituţiunii care i-a dat naştere.

Este o plăcere pentru mine să tratez acest subiect în limba lui *Burke* [4]), care a publicat

4) Floarea de cireş constitue emblema imperiului japonez, după cum Crisantema, este emblema familiei imperiale. — (N. T.)

5) Scriitor şi istoric englez, celebru heraldist, care a trăit la începutul secolului al XIX-lea. (N. T.)

duioasa sa eulogie asupra părăsitului mormânt al prototipului european. Pe dealtă parte Dr. Müller un erudit elev al său, dovedeşte o lipsă complectă de cunoaşterea orientului îndepărtat, când afirmă fără înconjur, că instituţiunea cavalerismului nu a existat niciodată, fie la naţiunile antice, fie la popoarele moderne orientale [6]).

O astfel de eroare este totuşi explicabilă, întru^ât a treia ediţiune a operei d-rului *Müller* a apărut în acelaş an, în care comandorul Perry a bătut la porţile Japoniei [7]).

Mai mult decât o decadă în urmă, pecând feudalismul nostru erà în agonie, *Karl Marx,* scriind „Capitalul" a atras atenţiunea cititorilor săi asupra folosului ce s'ar obţine prin studierea instituţinilor feudale, ce supravieţuiesc numai în Japonia.

Intocmai caşì Karl Marx invit şi eu pe eruditii istorici europeni să studieze cavalerismul din Japonia din timpurile de faţă.

Nu voi căutà, în această lucrare, să fac o comparaţie între feudalismul şi cavalerismul european şi între cel japonez, după cum ar fi tentat să facă orice istoric, căci scopul acestui studiu nu este altul decât să arăt: 1. *origina şi isvoarele cavalerismului în Japonia;* 2. *caracterul şi învăţămintele sale;* 3. *influenţa sa asupra massei poporului;* 4. *continuitatea şi permanenţa înrâuririi sale.*

---

6) In „Filosofia istoriei" vol. II. pag. 2. Ed. III-a.

7) Comandantul flotei care a bombardat în anul 1853 porturile Japoniei, pentru a obliga guvernnl japonez să încheie un tratat comercial cu Statele Unite ale Americei de Nord. De atunci s'a născut antipatia japonezilor faţă de poporul american. (N. T.)

Dintre aceste puncte primul va fi desvoltat pe scurt, căci altfel ar trebuì să duc pe cititorii mei pe calea întortochiată a istoriei naţionale japoneze; al doilea subiect va fi desvoltat mai pe larg, întrucât interesează mai mult etica internaţională şi etiologia comparată; celelalte puncte vor fi tratate ca colorar al primelor puncte.

Cuvântul din limba japoneză pe care l-am tradus eu în mod impropriu cu „cavalerism", este mai cuprinzător decât traducţiunea de mai sus, căci Bu-şi-do; însemnează „în traducere adliteram" **«militar» — «cavalerism» regule»**. adică normele pe cari nobilii luptători erau obligaţi să le observe în viaţa lor zilnică cât şi în profesiunea lor; într'un cuvânt *„preceptele sau codul clasei luptătorilor"*.

Lămurind astfel înţelesul literar al cuvântului japonez, *Buşido,* să-mi fie îngăduit de aci înainte să întrebuinţez cuvântul în original. Intrebuinţarea expresiunii originale se impune pentru motivul, că o noţiune, care dă naştere la nenumărate idei şi caractere particulare, trebue să fie păstrată cu sfinţenie. Apoi unele cuvinte au un timbru natural aşà de cuprinzător şi caracteristic rasei respective, încât cel mai bun traducător poate să'i schimbe înţelesul. Cine poate arătà printr'o traducere, ce înseamnă cuvântul „Gemüth" sau cine nu'şi dă seama de diferenţa dintre cuvintele „Gentleman" din englezeşte şi „gentilhomme" din franţuzeşte, deşì aceste două cuvinte sunt atât de legate ortograficeşte între ele?

„BUŞIDO" prin urmare este *codul principiilor morale pe cari cavalerii erau obligaţi să le ur-*

meze în Japonia. Acest cod este alcătuit din puţine maxime şi percepte, cari circulă din gură în gură sau sunt scrise de vreun renumit luptător sau înţelept. De cele mai multe ori *„Buşido“* este un cod negrăit şi nescris, sancţionat însă prin obligaţiuni severe, caşi legile scrise pe tabletele inimii. Acest cod îşi întemeiază origina, nu pe o singură inteligenţă, oricât de puternică ar fi fost, pe viaţa unui singur personaj, oricât de vestit ar fi, ci s'a născut în răstimpul decadelor şi secolelor de război.

„Buşido“ ocupă acelaşi loc în istoria morală a Japoniei, pe care constituţia engleză il ocupă în istoria politică a Angliei. Totuşi *„Buşido“* nu poate să se compare întru nimic cu *Magna Charta* sau cu *Habeas Corpus Act.* Este adevărat că în secolul al 17-lea statute militare — „Buke Hatto“ au fost promulgate, însă cele 30 scurte articole se referau mai mult la căsătorie, la blazoane, la clanuri, etc., iar regule de conduită au fost presărate numai pe ici pe colea.

Deaceea nu putem precizà timpul şi locul când s'a născut „Buşido-ul“ afirmând: „Aci se află obărşia adevărată“. In mod general însă timpul se poate fixà în epoca feudalismului.

După cum se poate spune, de exemplu în Anglia, că instituţiunile politice ale feudalismului datează dela cucerirea Normandiei, tot aşa se poate spune că apariţiunea feudalismului a fost simultană cu ascendenţa ce a căpătat *„Yoritomo“* [8]) în secolul al 12-lea. Dar dupăcum găsim elemente sociale ale feudalismului, chiar cu mult

8) O dinastie de domnitori japonezi din secolul al XII-a (N. T.)

mai înainte de perioada lui „William Cuceritorul“, tot aşà în Japonia germenii feudalismului au existat cu mult înaintea perioadei sus menţionate.

In Japonia întocmai ca în Europa, când feudalismul a apărut, clasa luptătorilor de profesiune a ocupat rangul cel mai înalt. Aceşti luptători militari erau cunoscuţi sub numele de «Samurai» cuvânt ce înseamnă ad-literam, caşi vechiul cuvânt englezesc cniht Knecht, Knight păzitori sau aghiotanţi, asemănători cu *„soldurii“*, a căror existenţă în Aquitania a fost confirmată de Caesar, sau cu *„comitati“*, cari după Tacit, urmau pe şefii germani din acea epocă; sau dacă am face o paralelă cu o epocă mai recentă, cu *„milites medii“*, ce se întâlnesc în cărţile din Evul Mediu în Europa. Un cuvânt sino-japonez, «Bu ke» sau *„Bu-şi“ cavaleri luptători,* sinonim cuvântului Bu ke, erà întrebuinţat în limbajul comun. Aceşti luptători au rămas o clasă privi legiată şi trebuie să fi fost la origină o rasă dârjă, a căror ocupaţiune principală erau războaiele.

Classa *„Buşiilor“* a fost recrutată desigur în perioada lungă de războaie, din cei mai curagioşi, fiind eliminaţi cei fricoşi şi slabi, rămânând numai: „Cei de rasă aspră, toţi bărbaţi cu mare forţă brutală“ după expresiunea lui Emerson[9], şi cari au supravieţuit războaielor, dând apoi naştere familiilor de *„Samurai“*.

---

9) Literat filosof american născut la 1803 mort la 1882, în cartea sa celebră „Schiţe asupra oamenilor celebrii“ publicată în 1849 (N. T.)

Aceşti Samurai se bucurau de mari onoruri şi privilegiuri şi ca consecinţă aveau şi mari răspunderi. Din această cauză au simţit nevoia alcătuirei unui „cod comun asupra modului cum trebue să se poarte“, mai ales că se găseau mai totdeauna pe picior de luptă şi aparţineau la clanuri diferite. Dupăcum doctorii mărginesc concurenţa dintre dânşii, printr'o curtenie profesională; dupăcum avocaţii sunt judecaţi de către consilii de disciplină, în cazul când violează îndatoririle profesionale, tot aşa luptătorii trebuiau să aibă oarecare instanţe de resort, cari să'i judece în caz de rea purtare.

„Lupta cinstită“ erà lozinca Samurailor. Ce germen rodnic de moralitate rezidă în această lozincă a timpurilor primitive de lupte sălbatice! Nu este aceasta fundamentul virtuţilor militare şi civile? Surâdem la dorinţa copilărească a micului englez Tom Brown: „De a lăsà după el numele unui camarad, care niciodată n'a luptat cu un copil mai slab decât el, dar care n'a întors spatele fugind de un egal al său“. Cine nu pricepe că această dorinţă este *piatra unghiulară pe care se întemeiază întreaga structură morală?* Oare religia cea mai iubitoare de pace nu propovădueşte aceleaşi precepte? Această dorinţă a lui Tom este temelia pe care stă clădită în mare parte mărirea Angliei şi nu e nevoe de multe cercetări, ca să afirmăm că *„Buşido“* nu se sprijină pe un piedestal mai puţin trainic.

Dacă războiul în sine poate fi brutal şi nedrept, dupăcum afirmă Quakerii[10]), noi însă pu-

10) Membrii unei secte religioase fondată în secolul XVII în Anglia, cunoscuţi prin moravurile lor pure şi pacifismul lor. (N. T.).

tem repetà cu „Lessing[11]): „După urma războaelor răsar virtuţile“[12]).

Deaceia, copilul debutează în viaţă cu aceste solide principii morale. Insă cu cât viaţa devine mai intensă şi relaţiunile se complică, omul aşteaptă încurajări şi stimulări din partea autorităţilor superioare. Dacă interesele militare ar fi lucrat singure, fără să fi avut un înalt suport moral, cât de mult ar fi decăzut idealul cavalerismului! In Europa creştinismul a privit cu simpatie cavalerismul, înfiltrându-i elemente spirituale. *„Religia, războiul şi gloria“* au fost cele trei elemente sufleteşti ce se găseau în sufletul unui cavaler creştin desăvârşit, spune poetul francez *Lamartine.*

In Japonia, deasemenea elementele spirituale şi morale ce au însufleţit „cavalerismul“ au fost şi mai numeroase ca în Franţa, dupăcum voi arătà în capitolul următor.

§ 2. Izvoarele Buşido-ului.

Primul izvor al Buşido-ului este *„Budismul“*. Religia budistă recomandă un sentiment de în-

11) Scriitor, filosof şi autor dramatic german născut în 1729 mort în 1781, (N. T.)

12) *Ruskin,* scriitorul englez, a fost unul din cei mai pacifişti oameni din câţi au existat, totuşi el a a făcut *apologia răsboiului* prin următoarele cuvinte ce găsim în scrierea sa «Coroana lui Wild Olive.» «Când afirm că răsboiul este temelia tuturor industriilor, voesc să înţeleg că el este în acelaş timp şi fundamentul tuturor înaltelor virtuţi ale oamenilor In adevăr, toate marile naţiuni au învăţat în răsboae credinţa în jurământul prestat. Oamenii au fost întăriţi prin răsboaie şi slăbiţi prin pace; viguroşi în răsboaie şi deprimaţi în pace, într'un cuvânt oamenii trăesc prin războaie şi mor prin pace.»

credere senină în destin, o supunere liniştită în faţa soartei, o hotărâre stoică în faţa pericolului sau nenorocirei, un dispreţ de viaţă şi aşteptarea morţii cu resemnare.

Un renumit maestru de arme japonez, când elevul său a devenit stăpân desăvârşit pe arta sa i-a spus: „In afară de învăţămintele mele trebue să te hrăneşti cu preceptele lui *„Zen"*. *„Zen"* este echivalentul lui Dhyâna care „reprezintă tendinţa omenească ca prin meditaţiune omul să atingă sfere de gândire ce depăşesc expresiunile verbale"[13]). Metodele sale pentru atingerea acestui scop sunt contemplaţiunea.

Omul trebue să se convingă că există un principiu pe care se sprijină toate fenomenele şi dacă e cu putinţă, să priceapă „Absolutul" însuşi şi să se puie în armonie cu acest „Absolut". Această învăţătură constitue mai mult decât dogma unei secte şi prin urmare cine reuşeşte să priceapă „Absolutul", se ridică „către un nou cer şi un nou pământ".

Ceeace Budismul a omis să prevadă, *Şhintoismul*[14]) recomandă cu prisosinţă. Astfel: devotamentul către suveran şi dinastee; cultul amintirii strămoşilor; respectul filial, care nu au fost propovăduite de nici o altă religie, au fost sădite în sufletul Japonezilor de către religia Şintoistă, îndulcind caracterul aspru al Samurailor.

Teologia şintoistă nu cuprinde dogma „păca-

---

13) *Lafcadio Hearn* «Exotics and retrospectives» pag. 84.

14) Budismul, de origină indiană, a fost adoptat de către Japonezi sub forma Şintoismului, care este o variantă a religîei budiste, cu adaptări propri şi care conştitue religia japonezilor (N. T.)

tului original", a lui Adam şi Eva. Dinpotrivă propovăduește *bunătatea înăscută a omului și puritatea divină a sufletului omenesc,* adorându l ca pe aluatul din care se înalţă divinitatea.

Oricine a putut observà că templele Şintoiste sunt lipsite de obiecte de adoraţiune şi că numai o *oglindă foarte simplă,* atârnă în sanctuar.

Prezenţa acestei oglinzi este uşor de explicat: *Ea simbolizează sufletul omenesc care când este perfect de liniştit şi curat, reflectează adevărata imagine a Dumnezeirii.* Dacă cineva se închină într'un templu şintoist, vede imaginea sa proprie reflectată pe suprafaţa lucitoare a acestei oglinzi şi actul închinării este echivalent vechei prescripţiuni ce zice: *„Cunoaşte-te pe tine însuţi".*

Insă „cunoașterea de sine" nu implică, fie în doctrina greacă, fie în doctrina japoneză, cunoaşterea părţii fizice a omului, adică anatomia sau fisiologia sa, ci prescripţiunea este de *natură morală,* anume: *analiza şi cunoaşterea naturii noastre sufleteşti. Momsem* comparând pe Greci cu Romani, spune că pe când cei dintâi se închinau ridicând ochii la cer, fiindcă rugăciunea lor consta din contemplaţiune, cei de-al doilea, adică Romanii, își acopereau capul cu un văl, fiindcă rugăciunea lor consta în meditaţiune.

Japonezii, întocmai caşà Romanii, pun pe primul plan în religia lor, conştiinţa morală, propriu zisă, cât mai ales *conştiinţa naţională a individului.*

Adoraţiunea naturii a avut ca urmare *iubirea patriei,* din adâncul sufletelor, iar *adoraţiunea strămoşilor,* ce se transmite din generaţie în

generaţie, face ca *familia imperială să constitute izvorul întregii naţiuni*[15]).

Pentru noi Japonezii, patria noastră este mai mult decât ţară şi glia din care se extrage aur şi pe care cresc cereale. Japonia este lăcaşul sacru al Zeilor, şi al spiritelor strămoşilor noştri; pentru noi Impăratul este mai mult decât conducătorul unui „Stat de drept" sau chiar Şeful unui „Stat cultural". El este reprezentantul încarnat al divinităţei pe pământ ,concentrând în persoana sa puterile şi îndurarea cerului.

Dacă ceeace d-nul Boutmy[16] scrie asupra regalităţii engleze, este adevărat, că anume: „Regele este nu numai imaginea autorităţii, ci şi făuritorul şi simbolul unităţii naţionale", dupăcum eu cred că este în realitate, îndoit şi de întreite ori se poate afirmà aceasta despre Impăratul Japoniei.

Şintoismul, pune în evidenţă, cele două caracteristice predominante ale vieţii emoţianale a rassei noastre: *Patriotismul* şi *Dinasticismul.*

Arthur May Knapp[17]), cu foarte mare dreptate a spus „In literatura ebraică este adesea foarte greu să spui, dacă scriitorul vorbeşte de Dumnezeu sau de lucrul public, de cer sau de Ierusalim, de Messia sau de neamul evreesc însuşi". O confuziune asemănătoare se poate găsì la re-

15) Pe baza unei legende japonezii cred că monarhul lor se trage din „Soare". De aci numele de „Nippon" (Soarele) ce poartă japonia. Conform acelei legende locuitorii Japoniei descind din acest monarh, care a fost primul locuitor al Japoniei. (N. T.)

16) Scriitor şi filosof francez în lucrarea sa „Poporul englez" Trad. engleză pag. 188.

17) Arthur Knapp Fetudal and modern Japan» vol. I. pag. 183.

ligia noastră națională. *Șintoismul* n'a avut nici-odată pretențiunea de a constitui un sistem filozofic sau o teologie rațională, ci alcătuește *temelia pe care se sprijină instinctul național.* Această religiune a altoit Bușido-ul cu *devotamentul către suveran și dragostea de patrie.* Aceste sentimente au lucrat mai mult ca impulsuri, decât ca doctrină, pentrucă Șintoismul, contrariu bisericii creștine din evul mediu, admite orce altă credință.

Cât privește *doctrina strict morală,* învățăturile lui *Confucius*[18], au format cele mai bogate izvoare ale *Bușido-ului.* Cele 5 legături morale: între stăpân și servitor; guvernator și guvernat; tată și copil; bărbat și femee; frate mai mare și mai mic și între amici, a fost o confirmare a ceeace instinctul rassei japoneze a descoperit, mai înainte ca scrierile lui Confucius să fi fost introduse în China. Caracterul liniștit, dulce și înțelept al preceptelor sale politice și etice, au fost pe placul Samurailor, cari alcătuiau classa conducătoare. Accentul aristocratic și conservator al preceptelor lui Confucius s'a potrivit perfect cu nevoile acestor luptători și oameni de Stat.

Alături de Confucius, *Mencius*[19]), a exercitat o colosală influență asupra *Bușido-ului.* Teoriile sale viguroase și *democratice,* au fost adoptate cu mare căldură de sufletele generoase ale Samurailor.

18) Filosof chinez născut în anul 551 mort în anul 479 înainte de Christos, considerat de chineji ca un sfânt. Doctrina lui Confucius constă în precepte morale. (N. T.)

19) Succesorul și continuatorul doctrinei lui Confucius. (N. T.)

Au fost însă considerate periculoase şi subversive pentru ordinea socială existentă, aşa că operile lui Mencius au fost multă vreme cenzurate de guvern; însă cuvintele maestrului au prins rădăcini adânci în inimile Samurailor.

Scrierile lui Confucius şi Mencius au format principalele cărţi citite de tineri şi se bucurau de cea mai înaltă autoritate între bătrâni. Totuşi unica cunoaştere a scrierilor acestor doi înţelepţi a fost considerată ca neîndestulătoare. Un proverb japonez curent ridiculizează pe acel ce nu au citat decât pe Confucius, considerându-l ca „un om studios însă necunoscător al analectelor".

Deaceia *Samuraii* deconsiderau pe literaţi şi pe savanţi. Astfel învăţătura este comparată cu „o legumă ce miroase urât şi care trebue să fie fiartă mult, ca să fie bună de mâncat". Un om care a citit puţin pentru un Samurai, seamănă cu un pedant şi un om care a citit prea mult miroase tot aşa, fiindcă amândoi sunt neplăcuti. Totuşi în concepţia Samurailor cultura poate devenì realmente folositoare, când este asimilată de către mintea cititorului şi se potriveşte cu caracterul său. Un intelectual specialist erà taxat ca o maşină. Inteligenţa în sine erà considerată, ca fiind subordonată sentimentului moral. Concepţia asupra omului şi universului erau asemănătoare concepţiunei asupra spiritului şi moralei.

Buşido nu acceptă judecata lui *Huxley* [20] , că procesul cosmic a fost imoral.

---

20) Anatomist şi naturalist englez, născut în 1825. Scrierea sa principală tratează despre «Locul omului în mijlocul naturei» ce a fost scrisă în 1864. (N. T.)

Buşido a explicat cultura în acest fel: Cultura nu trebue să fie urmărită ca un scop în sine, ci ca *un mijloc* pentru atingerea înţelepciunii. De aceia cine urmărea cultura ca un scop, erà considerat ca o maşină, care produce poeme şi maxime la ordin.

Ca atare ştiinţa erà concepută identică cu aplicările sale practice în viaţă. Această doctrină socratică a găsit cel mai strălucit susţinător în *Wang Ming,* filosof chinez, care nu încetează să repete: „A cunoaşte şi a acţionà sunt *unul şi acelaş lucru*".

Cer ertare cititorilor, dacă voi face o digresiune. Digresiunea este necesară, fiindcă cei mai celebri dintre *Buşi* au fost influenţaţi de preceptele acestui învăţat. Cititorii mei vor găsi uşor în scrierile lui Wan Yang Ming, multe asemănări cu Noul Testament. Astfel, pasagiul din Noul Testament „Caută mai întâi împărăţia lui Dumnezeu şi dreptatea şi toate bunurile vor fi ale tale" conţine o gândire ce se găseşte în a proape ficare pagină a lui Wan Yang Ming.

Miwa Şissai, un discipol japonez al lui Ming, spune: „Stăpânul cerului şi pământului şi al tutulor fiinţelor, sălăşluind în inima omului, devine mintea sa. Deaceea mintea omului este un lucru viu şi este totdeauna strălucitoare". Şi mai departe: „Lumina spirituală a omului este curată şi nu poate fi influenţată de voinţa sa. Răsărind în mod spontan în mintea noastră, ea ne arată *ce este bine şi ce este rău* şi *atunci se numeşte conştiinţă*, ea este chiar lumina ce vine dela Dumnezeu". Aceste cuvinte se asea-

mănă foarte mult cu acele din pasagiile filosofului mistic englez Isac Pennington.

Inclin să cred că mintea japoneză, dupăcum reese din religiunea Şintoistă, a fost în mod special pregătită pentru a primì preceptele lui Wan Yang Ming.

Religia Şintoistă a dus doctrina lui Ming asupra infailibilităţii conştiinţii, către un transcendentalism extrem, căruia se datoreşte facultatea omului de a percepe nu numai deosebirea între ceeace este drept şi nedrept, dar şi natura faptelor psihice şi a fenomenelor fizice. Ea a ajuns tot aşa de departe, dacă nu chiar mai departe, decât *Berkeley*[21] *şi Fichte*[22], în propovăduirea doctrinei *„Idealismului"*, adică negând existenţa lucrurilor ce stau în afară de cunoştinţa omenească.

Dacă această doctrină prezintă, multe din erorile ce i se atribue, rolul său moral în desvoltarea individualităţii omului şi al temperamentului, nu pot fi negate.

Astfel, izvoarele, principiile esenţiale dela cari s'a adăpat *Buşido-ul,* au fost puţine şi simple. Deşì puţine şi simple au fost însă îndestulătoare ca să ne procure norme sigure de conducere în viaţă, chiar în zilele de restrişte ale istoriei noastre naţionale.

Natura plină de viaţă şi nemeşteşugită a stră-

---

21) Filosof englez ce a trăit de la 1684 – 1753, după care întreaga viaţă a omului se rezumă în „idei" excluzând influenţa materiei. Este considerat ca un strămoş a lui Kant. (N. T.)

22 Filosof german ce a trăit dela 1762 – 1814, care a dus mai departe, desvoltând doctrina lui Kant. (N. T.)

moşilor noştri luptători, s'a născut dintr'un mănunchi spiritual de învăţăminte generale şi răsleţe, spicuite de pe drumurile înalte ale vechei gândiri şi cari stimulate de către cererile vremei, au format un nou tip de rassă umană.

Un savant francez, d-nul de la *Mazelière* a rezumat astfel impresiunile sale asupra secolului al 16-lea. „Către mijlocul secolului al 16-lea totul este confuz în Japonia: guvern, societate şi biserică. Insă războaiele civile au făcut ca moravurile să se reîntoarcă către barbarie, şi au impus nevoia pentru fiecare să-şi facă singur dreptate. Aceste cauze au alcătuit oameni asemănători Italienilor din secolul al 16-lea, la cari *Taine* laudă „iniţiativa viguroasă, fermitatea hotărârilor în clipe desperate, marea putere de a acţionà şi de a suferì".

„In Japonia ca şi în Italia moravurile aspre ale Evului Mediu au făcut din om un animal superb, războinic şi plin de vigoare". Deaceea în secolul al 16-lea s'a evidenţiat în gradul cel mai intens principala caracteristică a rassei Japoneze, diversitatea în suflete şi temperamente. Pe când în India şi chiar în China, oamenii se deosibesc foarte mult din punctul de vedere al gradului de inteligenţă, Japonezii se deosebesc între dânşii prin originalitatea caracterului.

Individualitatea caracterelor este semnul rasselor superioare şi al civilizaţiunilor ajunse la maturitate. Dacă am întrebuinţà o expresiune scumpă lui *Nietzsche*, putem spune că „în Asia omenirea este reprezentată prin şesuri, pe când în Japonia, caşì în Europa, umanitatea este reprezentată prin înălţimile munţilor".

Pentru lămurirea caracteristicelor oamenilor despre care d-nul de Mazelière a scris, adică ale Japonezilor, vom vorbì noi înşi-ne şi în acest scop vom începe un alt capitol.

§ 3. Despre sentimentul dreptăţii şi al corectitudinei (datoriei).

Preceptul cel mai de seamă în codul *„Samuraiului“* este sentimentul dreptăţii. Nimic nu este mai respingător pentru un Samurai ca acţiunile ascunse şi faptele necinstite. Concepţiunea despre dreptate poate fi socotită de unii greşită, de alţii strâmtă. Un vestit *Buşii* o asimilează însă, „cu fermitatea în hotărâre“. „Corectitudinea“ zice el, „este puterea de a se decide asupra unui fel de conduită în corcondanţă cu raţiunea, fără a şovăì: să mori când este drept să mori şi să loveşti când este drept să loveşti“. Un alt „Samurai“ verbeşte despre această morală în termenii următori: „Corectitudinea este coloana vertebrală care dă omului statornicie în hotărâre“. Dupăcum fără oase capul nu poate stà pe vârful şirei spinărei, nici mâinile să se mişte şi nici picioarele să steà pe pământ, tot aşa fără corectitudine nici talentul, nici ştiinţa nu pot face din făptura omenească un *Samurai“*.

Mencius numeşte bunătatea „mintea omului“, iar dreptatea cărarea sa. „Cât de regretabil“, exclamă el, „este să neglijezi cărarea şi să nu o urmezi, să pierzi mintea şi să nu ştii s'o regăseşti din nou. Când păsările şi câinii se rătă-

cesc de oameni, ştiu să-şi regăsească calea, dar când îşi pierd mintea, nu mai pot s'o regăsească".

Oare nu găsim noi în aceste cuvinte, ca într'un pahar curat, o parabolă ce a fost propovăduită 300 de ani mai în urmă, sub un alt climat de un dascăl mai mare, de Cristos care s'a întitulat el însuşi *Calea Dreptăţii,* pe care cei rătăciţi se pot reîntoarce?

Insă observ că mă îndepărtez de subiectul meu. Revenind la *Mencius*, acesta consideră dreptatea „ca o cărare gloduroasă şi strâmtă, pe care omul trebue să apuce ca să'şi regăsească paradisul pierdut". Chiar în ultimele zile ale feudalismului, când războaiele au încetat şi durata lungă a păcii a adus liniştea în viaţă classei luptătorilor, şi ca urmare desfătări de tot felul şi îndeletniciri agreabile, epitetul de Giishi, om drept), a fost considerat superior oricărui alt calificativ, cum ar fi celebritatea în ştiinţă sau măestria în artă. Cei 47 Ronini [23]), credincioşi stăpânului lor, din pilda cărora se adapă aşà de intens educaţiunea japoneză popu-

---

23) Este nevoie, pentru ca cetitorul să prindă înţelesul acestui pasagiu, să istorisim în puţine cuvinte povestea celebră a celor 47 *Ronini* In secolul al XVIII-lea traia un prinţ numit *Asano,* care a fost ucis mişeleşte din ură de un om al curţii şogunului numit *Kira.* Supuşii lui *Asano* în frunte cu Oishi Kuranosuke, 47 la numar au hotărât să răsbune moartea suzeranului lor. După multă truda, pe o iarnă grea l'au ucis pe Kira şi apoi toţi cei 47 au făcu *Haraki-ri* (şi-au spintecat abdomenele) pe mormâtul lui *Asino.* Ei au fost consideraţi ca o pildă vie a sentimentului de credinţa şi devotament a supuşilor către şeful lor. Mormântul celor 47 Ronini se găsesc alături unul de altul în cimitirul din Takanawa (Tokyo). (N. T.)

lară, — sunt cunoscuţi în limbajul curent al poporului sub numele de *„cei 47 Ghişi“*.

In timpurile când şiretenia trecea drept abilitate militară şi falşitatea ca o tactică de război, corectitudinea această virtute virilă, sinceră şi cinstită, constituia un tezaur care strălucea viu şi era foarte mult preţuită. Putem spune că „Corectitudinea“ este ca un frate gemene cu „Curajul“ o altă virtute războinică. Inainte de a trata despre „Curaj“ să-mi fie permis să spun câteva cuvinte asupra ceeace eu socot ca o derivaţiune a corectitudinii, care a devenit cu timpul din ce în ce un lucru mai deosebit, până ce noţiunea sa a fost compromisă în limbajul popular. Vreau să vorbesc cu alte cuvinte de *„Gi-ri“*, care înseamnă „ad-litteram“. *Raţiunea cea Dreaptă“*, dar care cu timpul a căpătat un înţeles mai vag *al datoriei ce trebue să fie împlinită*. In înţelesul original şi nealterat, cuvântul *„Gi-ri“* înseamnă pur şi simplu „Datorie“. Aşa că *„Gi-ri“* înseamnă, datoria ce o avem de îndeplinit faţă de părinţi, superiori, inferiori şi întreaga societate etc. In aceste împrejurări *„Gi-ri“* este echivalent cu cuvântul îndatorire, căci ce altceva este „Datoria“ decât ceeace dreapta judecată ne pretinde şi ne ordonă să facem? Oare „dreapta raţiune“ nu trebue să fie imperativul categoric al faptelor noastre?

„Gi-ri“ deci la origină nu înseamnă altceva decât *„Datorie“* şi etimologeşte derivă din purtarea ce Japonezii au faţă de părinţi. Deşi s'ar crede că dragostea formează singurul impuls al sentimentului datoriei faţă de părinţi, însă de fapt „pietatea filială“ derivă din *Giri*. Cu drept

cuvânt, de când dragostea numai este isvorul actelor de virtute, raţiunea a constrâns pe japonezi să'şi îndeplinească datoriile. Acelaş lucru se poate spune despre toate celelalte obligaţiuni morale. Datoriile ce avem în timpurile de faţă, devenind apăsătoare, este logic ca *„Dreapta Raţiune“*, să împedice şovăelile în îndeplinirea datoriei.

„Giri“ astfel înţeles este un stăpân aspru, care cu un băţ în mână sileşte pe recalcitranţi să'şi îndeplinească obligaţiunile morale. *„Datoria“* constitue o forţă în Etică, care ca imbold este desigur inferioară „dragostei“ din doctrină creştină, care ar trebuì de fapt să alcătuiască „Legea“. Deaceea eu consider *„Giri“*, ca un produs al unei societăţi artificiale, a unei societăţi în care întâmplarea naşterii sau o favoare nemeritată a creiat distincţiuni de clasă, în care familia a constituit unitatea socială, în care vârsta erà mai mult considerată decât superioritatea talentului, în care sentimentele naturale, trebuiau să moară în faţa unor obiceiuri artificiale create de oameni. Din cauza obârşiei sale *„Giri“* a degenerat cu timpul într'un sentiment vag de datorie, chemat să explice de pildă, pentru ce o mamă, trebue, dacă este nevoie, să sacrifice pe toţi ceilalţi copii ai săi pentru ca să scape pe cel dintâi născut; pentruce o fată trebue să'şi vândă trupul său ca să capete banii cu cari să plătească datoriile tatălui său şi aşà mai departe.

Pot repetà despre *„Giri“* ceeace un scriitor englez a spus despre patriotism: „Fiind cel mai sublim sentiment al omului, devine adesea masca cea mai urâtă a multor simţiminte josnice“.

Tot astfel *„Giri“* a adăpostit sub aripile sale tot felul de sofisme şi făţărnici şi ar fi degenerat uşor în laşitate, dacă *Buşido* n'ar fi fost susţinut de un sentiment drept şi adânc, de *Curaj*, adică de spiritul de îndrăzneală în viaţă. Despre acest sentiment rămâne să vorbesc în capitolul ce urmează.

§ 4. Despre curaj şi vitejie.

Curajul nu erà considerat ca virtute de cât în cazul când erà întrebuinţat pentru apărarea „Dreptăţii“. In „Analectele“ sale *Confucius* defineşte curajul, arătând ceeace este contrariu acestei virtuţi, după cum are adesea obiceiul. „A-ţi da seama de ceeace este „drept“ spune el, şi a nu înfăptuì aceasta, dovedeşte lipsă de curaj“. Punând această maximă într'o formă pozitivă, ea va sunà astfel: „Curajul constă în a înfăptuì ceeace este *drept“*. A se expune la tot felul de pericole, a luptà singur, a se aruncà în gura morţii, aceste fapte trec foarte adesea ca acte de bravură. In cariera armelor o astfel de purtare îndrăsneaţă formează ceeace Shakespeare numeşte „o bravură inutilă“. Această bravură este în mod greşit admirată. In preceptele cavalerismului însă, moartea pentru o cauză ce nu merită acest sacrificiu erà considerată ca „o moarte de animal“. „A se aruncà în focul luptei şi a-şi sacrificà viaţa“, spune un prinţ din *Mito*, „este destul de uşor şi sălbăticia este egală cu inconştienţa“. Insă continuă el *„adevăratul curaj* constă în a trăì când este drept să trăeşti şi *să*

mori numai când este drept să mori", deşì prinţul nu auzise niciodată de *Platon*, care defineşte curajul. „Putinţa de a deosebì lucrurile de care un om ar trebuì să se teamă şi de care n'ar trebuì să se teamă".

Distincţiunea ce se face de Europeni între curajul fizic şi cel moral a fost admisă de mult de către noi. Care tânăr Samurai n'a auzit despre „marea bravură" şi despre „curajul lui Villein". Curajul, înlăturarea fricei, fiind calităţi ale sufletului, care sunt asimilate cu uşurinţa de minţile fragede şi cari pot fi formate prin exerciţiu şi pilde, au fost *cele mai populare virtuţi*, propovăduite de timpuriu tineretului. Istoria faptelor militare erau istorisite copiilor, înainte ca să fi părăsit pieptul mamei lor. Dacă un copil japonez plângeà din cauza vreunei dureri, mama sa îl certà în modul următor: „Ce ruşine să plângi pentru o mică durere. Ce o să faci atunci când va trebuì să ţi se taie mâna din cauza vreunei rane primită în război? Ce vei face când vei fi nevoit să faci *„Harakiri"* [24]).

Cunoaştem cu toţii întâmplarea patetică a micului copil de prinţ din Sendai, care spune pajului său: „Priveşte aceste mici vrăbii ce stau în cuib şi deschid ciocurile lor galbene, pentru ca mama lor să le dea viermi de mâncare. Ce fericiţi sunt aceşti pui. Insă pentru un *Samurai*, când stomacul său este gol, este o ruşine să se simtă înfometat".

Pilde de curaj abundă în poveştile pentru copii, deşì istorioarele de acest fel nu sunt deloc

---

24) Spintecarea abdomenului. Vezi detalii infrà pagina 87 şi urm

singurele mijloace prin care se caută de a hrănì mintea copiilor, încă de timpuriu cu curaj. Părinţii japonezi bat cu cruzime, aşează pe copiii lor fricoşi, îi forţează la lucrări, care îndepărtează din ei orce urmă de frică. Astfel: Copiii „Samurailor" erau lăsaţi singuri în văile adânci ale munţilor, erau lipsiţi înadins de hrană şi expuşi la frig, fiindcă aceste mijloace erau socotite ca fiind foarte eficace pentru a obişnuì pe copii cu rezistenţa. Deasemenea copiii tineri erau trimişi la mari depărtări cu scrisori; erau sculaţi înainte de răsăritul soarelui şi trebuiau să se întoarcă înainte de începutul şcoalei, ca să'şi facă lecţiile, şi apoi porneau la şcoală cu picioarele goale iarna prin zăpadă. De două ori pe lună veneau împreună în grupuri şi petreceau noaptea fără să doarmă, citind cu o voce clară, rând pe rând, diferite poveşti fiorioase. Copiii executau pelerinaje la locurile reputate a fi cercetate de stafii, la locurile de execuţie ale condamnaţilor la moarte, în cimitire, şi acestea constituiau distracţiile favorite ale tinerilor. In timpurile când decapitarea condamnaţilor se făceà în public, nu numai că copiii asistau la execuţie, dar mai mult decât atât, erau apoi trimişi în timpul nopţii singuri să viziteze locul în care se săvârşise execuţia, trebuind să lase un semn indicat mai dinainte pe capul condamnatului.

Desigur acest sistem, *„ultra-spartan"* de a „întărì nervii", umple cu groază şi face să surâdă pe pedagogul modern occidental; îl face să se îndoiască asupra rezultatului, dacă acest sistem

nu este prea sălbatec şi nu omoară în mugure emoţiunile delicate ale inimii.

Pentru a răspunde la acestea trebue să vedem şi să cercetăm celelalte concepţiuni ale *„Busido-ului"*, în ceeace priveşte *„Curajul"*.

Aspectul spiritual al „vitejiei", este manifestat prin linişte, calmul minţii, liniştea fiind „curajul în repaos", adică manifestarea statică a bravurei, după cum acţiunile curajoase sunt dinamice. Un om cu adevărat curajos este totdeauna liniştit; el nu este niciodată impresionat, nimic nu turbură seninătatea spiritului său. In focul luptei el rămâne rece, în mijlocul pericolelor el rămâne calm. Cutremurile [25]) nu-l emoţionează. El îşi bate joc de *„Taifune"* [26]). Japonezii admiră pe acela care în faţa pericolului morţii rămâne neturburat, care de ex. poate să compună un poem în timpul ce un pericol, îl ameninţă sau care cântă în faţa morţii. Această stăpânire de sine, netrădând nici un tremur în scris sau în voce, este considerată ca un indiciu al unui temperament superior, a unei minţi vaste *(„Yoyo)",* după expresia japoneză.

Se consideră de Japonezi ca o întâmplare autentică faptul că *Olà-Docan,* celebrul constructor al castelului din Tokyo, când a fost străpuns cu o spadă, asasinul său cunoscând talentul poe-

---

25) Japonia este prin excelenţă ţara cutremurilor, fiind aşezată pe vulcani. In fiecare zi se manifestă 3—4 cutremure. Unele sunt catastrofale ca cel din 1925, care a distrus oraşul Yokohama, în care am locuit şi eu 5 luni (N. T.)

26) Uragane puternice, care devastează ţinuturi întregi. (N. T.)

tic al victimei sale, a întovărăşit lovitura sa cu acest cuplet:

„Vai cât de mult inima noastră trebue să regrete
„In momentele acestea lumina vieţei“.

La cari versuri, eroul expirând, a răspuns următoarele:

„In clipele de linişte,
„Invăţăm să privim cu dispreţ viaţa“.

Intr'o natură curagioasă japonezii găsesc un element sportiv chiar. Pofte cari par serioase poporului sunt considerate ca glume de către un brav. De aceia în vechile lupte nu erà lucru rar ca luptătorii să schimbe între ei cuvinte spirituale sau să se dedea la dueluri retorice. Lupta nu erà numai o chestiune de forţă brutală, ci erà în acelaş timp o întrecere intelectuală.

Regretul ce a avut Antoniu şi Octavian la moartea lui Brutus constitue o caracteristică generală a oamenilor viteji. *Kenshin* care a luptat 14 ani cu *Shingen,* auzind de moartea adversarului său, a plâns cu hohote perderea „A celui mai bun dintre duşmanii săi“. Acelaş *Kenshin* a dat un exemplu înălţător omenirii în tratamentul acordat lui *Shingen,* ale cărui provincii sunt situate într'o regiune muntoasă, departe de mare şi care au depins de provinciile Hojo din Tokaydo, mai ales în privinţa alimentării cu sare [27]). Prinţul din Hojo dorind să'l distrugă, deşì nu erà în război declarat cu Shingen, a oprit orice transport de sare. Kenshin aflând de

27) In Japonia nu există mine de sare. Toată sarea necesară alimentării populaţiei se extrage din apa mărei. (N. T.)

situaţiunea grea în care se găseà inamicul său şi fiind în măsură să obţină sare din propriile sale provincii extrăgând-o din apa mării, a scris lui Shingen că după părerea sa prinţul Hojo a comis un act condamnabil şi că el Kenshin, deşì erà în războí cu Shingen, a poruncit totuşi supuşilor săi să-i procure sare atât cât va dori, adăogând: „Eu nu mă lupt cu sare, ci cu sabia", cuvinte care se pot comparà cuvintelor lui Camilus: „Noi Romanii nu ne luptăm cu aur, ci cu fier".

Nietzshe a caracterizat par'că sufletul Samuraiului japonez, când a scris cuvintele: „Să fii mândru de duşmanul tău, numai atunci succesul duşmanului tău va fi şi succesul tău propriu". In adevăr bravura şi onoarea militară cer ca să avem ca duşman în război, numai pe acei ce sunt demni să fie amicii noştrii în timp de pace.

§ 5. Bunătatea şi simţimântul compătimirei.

Acest simţimânt constă din generozitate, dragoste şi milă pentru alţii, care au fost totdeauna recunoscute ca fiind virtuţile cele mai superioare, cele mai înalte atribute ale sufletului omenesc.

Bunătatea a fost considerată o virtute superioară, din două puncte de vedere; superioară printre diversele atribute ale unui spirit nobil, superioară ca aparţinând unei profesiuni nobile.

Nu avem nevoie de *Shakespeare,* ca să ne dăm seama,—deşì, poate trebue să apelăm la el, în ceeace priveşte exprimarea acestui sentiment,—

că sentimentul de ertare a devenit pentru un monarh superior coroanei ce o poartă, cu alte cuvinte că acest simţimânt stă deasupra puterii de guvernare.

Cât de des *Confucius* şi *Mencius* indică ca o obligaţiune pentru un conducător de Stat, să fie bun şi îndurător. *Confucius* a spus: „Dacă un prinţ cultivă această virtute, poporul se va adunà împrejurul său; odată cu poporul se vor alipì ţările; acestea îi vor aduce bogăţie multă; iar bogăţia îi va procurà prinţului profituri însemnate. *„Virtutea este rădăcina, iar bogăţia este fructul“*. „Şi în alt pasagiu: „N'a existat pe pământ un suveran care să fie bun şi poporul să nu practice dreptatea“.

Mencius urmează deaproape pe Confucius, când spune: „Sunt împrejurări în cari indivizii ajung la suprema putere într'un stat, fără să posedă virtutea care se chiamă „îndurarea“, dar n'am auzit niciodată despre un imperiu întreg care a căzut în mâinile unuia care să fi fost lipsit de această „virtute“. Tot *Mencius* scrie: „Este cu neputinţă ca cineva să ajungă conducătorul unui popor, fără să fi cedat acestui popor inima sa“. Ambii filosofi au definit această virtute, indispensabilă omului, printr'o maximă: „Bunătatea *este Omul însuşi“*.

In adevăr, dacă regimul feudal, nu a degenerat în militarizm, iar Japonezii n'au căzut sub un despotism de cea mai urâtă speţă, aceasta o datorează sentimentului de „bunătate“ a monarhilor noştri. Trebue să observăm, că o complectă abandonare „a vieţii şi a corpului“ din partea supuşilor, n'ar fi lăsat guvernanţilor de-

cât numai voinţa personală şi bunul plac, ceeace ar fi avut ca urmare naturală instalarea acelui absolutism, aşà de des intitulat, în mod impropriu, „Despotismul oriental“, ca şi cum n'ar fi existat despoţi în istoria popoarelor din Europa.

Departe de mine gândul să apăr despotismul, dar consider o greşeală faptul de a confundà feudalismul cu despotismul. In adevăr, când Frideric cel Mare a scris că „Regii sunt primii servitori ai Statului“, juriştii au considerat cu drept cuvânt, că o nouă eră s'a inaugurat în desvoltarea libertăţilor popoarelor.

Printr'o coincidenţă curioasă, în pădurile Japoniei din Nord-Vest, prinţul *Yozan de Yonézawa* în aceiaşi epocă aproape, a făcut o declaraţiune asemănătoare, dovedind prin aceasta că feudalismul nu constă numai în tiranie şi opresiune. Un prinţ feudal, deşì nu aveà nici o concepţiune despre obligaţiunile sale faţă de vasali, aveà totuşi un mare simţ de răspundere către *„strămoşii săi“* şi către *„Cer“*. Se purtà ca un părinte faţă de supuşii săi, pe cari „Cerul“ i-a încredinţat sub paza lui.

Intr'un cuvânt *Buşido* admiteà un guvern părintesc, în sensul opus guvernelor ce reprezintă numai o classă de interesaţi, ca în Statele Unite ale Americei.

Diferenţa între un guvern despotic şi unul părintesc, constă în aceea, că în cel dintâi poporul se supune orbeşte suveranului, pe când în celalt poporul se comportă astfel încât „supunerea inteligentă, şi demnă, păstrează viu spiritul pentru o puternică libertate [28]).

---

28) *Burke.* French Revolution (Revoluţia franceză)

Vechile maxime nu sunt pe deantregul greşite, când intitulează pe regele Angliei „regele demonilor“, pentrucă adesea supuşii se revoltă contra lui şi îl detronează“, pe monarhul Franţei „Regele măgarilor, pentrucă impune taxe şi impozite nesfârşite pe supuşii săi“, şi-a dat suveranului Spaniei titlul de „Regele oamenilor“ din cauza supunerei de bună voe din partea poporului său“.

Noţiunea de „Virtute“ pe deoparte şi noţiune de putere absolută pe de altă parte, sunt socotite de mintea anglo-saxonilor, ca două noţiuni cari nu se pot armonizà. *Pobyedonozeff* a explicat foarte lămurit contrastul dintre fundaţiile politice englezeşti şi celelalte comunităţi europene, anume că primele au fost întemeiate pe bază de interese comune, pecând cele de al doilea erau organizate de către personalităţi puternice. Ceeace omul de stat rus a spus despre dependenţa indivizilor faţă de un Şef, în statele organizate din Europa, şi în deobşte în statele slavice, — este îndoit de adevărat pentru statul japonez.

In Japonia nu numai că întâlnim o putere monarhică, care îngăduie desvoltarea libertăţilor şi deaceea această putere nu se simte aşà de apăsătoare ca în Europa, dar mai mult decât atât, — această putere este în general temperată prin-tr'o *îngrijire părintească a monarhului faţă de poporul său.* „Absolutismul“ spune *Bismark* „cere mai întâi conducătorului imparţialitate, onestitate, devotament către datorie, energie şi conştiinţă interioară“. Dacă mi s'ar îngăduì să mă întind asupra acestui subiect, voi cità din discursul împăratului Wilhelm al Germaniei la Co-

blenz, în care el a vorbit „De domnia împăraților prin grația lui Dumnezeu, de înaltele lor datorii, de greaua lor răspundere față de „Creator“, de care niciun om, niciun ministru, niciun parlament nu poate să libereze pe Monarh“.

Am arătat că îndurarea și bunătatea este o virtute gingașe și părintească. Dacă „Corectitudinea“ severă și „Dreptatea“ nesovăelnică, au fost considerate ca atribute de ordin masculin, „bunătatea“, prezintă delicateța naturii femenine. Trebuie însă să împedecăm desigur ca omul să se lase să fie condus de o milă oarbă, care nu e în armonie cu sentimentul dreptății. *Masamuné* explică perfect aceasta în următorul aforism, „Dreptatea“ recomandă să transformi asprimea în rigoare căci „bunătatea“ poate duce, dacă este exagerată, la slăbiciune“.

Din fericire „îndurarea“ nu erà așà de rară, pe cât erà de frumoasă, întrucât este adevărat că „Cel mai brav este și cel mai delicat, iar cel mai iubitor este și cel mai curagios *„Buși ne nasaké“* zic Japonezii în limba lor, adică „duioșia luptătorului“. Aceste cuvinte se referă la tot ceeace este nobil în om. Nu pentrucă sentimentul de milă și compătimire al *„Samurailor“* erà deosebit de acelaș sentiment al celorlalți cetățeni, dar pentrucă recomandă „milă“ numai în cazul când acest sentiment nu erà un impuls orb, ci erà considerat ca dictat de sentimentul „Dreptății“ și când „îndurarea“ nu se mărgineà la o stare a minții, ci erà întovărășită de putința de a ucide sau de a salvà După cum economiștii spun, că cererea poate fi sau nu „efectivă“, tot așà noi putem să considerăm senti-

mentul de compătimire, ce întâlnim la Samurai, ca real, când implică puterea de a lucrà pentru binele sau nenorocirea aceluia ce o primeşte. Mândri de ei înşişi *Samuraii* au aprobat cu toată inima, ceeace *Mencius* a propovăduit privitor la puterea iubirii. „Mila“ spunea el, „aduce sub puterea sa tot ce stă în afară, întocmai după cum apa subujgă focul: Este îndoiala numai dacă un pahar de apă are putere să stingă un car plin de lemne care ard“. Deasemenea *Mencius* spuneà: simţământu nenorocirii este izvorul „ertărei“, deaceea un om bun, este totdeauna cu gândul la cei ce suferă şi sunt nenorociţi“. După cum vedem Mencius a anticipat cu mult pe *Adam Smith,* care a bazat sistemul său de morală filozofică pe *„Simpatie“*. Este în adevăr izbitor faptul cât de mult coincide „codul onoarei“ cavalerilor unei naţiuni, cu codul cavalerilor aparţinând celorlalte naţiuni; cu alte cuvinte cum principiile orientale cele mai curente de morală corespund cu cele mai nobile maxime ale eticei europene.

„Mila“ faţă de cel slab şi învins, erà totdeauna considerată ca fiind apanagiul *Samuraiului.* Cunoscătorii artei japoneze sunt desigur familiari cu figura preotului ce călătoreşte pe spatele unei vaci. Călăreţul a fost odinioară un luptător viteaz, care în zilele sale de glorie a răspândit în jurul numelui său o faimă de teroare. Să istorisim legenda: In lupta fioroasă dela *Sumano-Ura* 1184 (A. D.), care a fost una dintre cele mai crâncene lupte din istoria Japoniei, acest luptător ajungând pe un duşman, dintr'odată l-a apucat în braţele sale vânjoase. Regulele răz-

boiului din Japonia cereau ca în astfel de împrejurări, trebue cruțat vărsarea de sânge, afară numai dacă adversarul învins dovedește că este un om cu un rang social important, sau posedă o îndemânare egală cu a luptătorului învingător. Deaceia fiorosul nostru luptător, a întrebat care este numele omului ce îl strânge în brațe; dar acesta refuzând să'și decline numele, casca sa a fost aruncată fără milă. Insă figura tânără a învinsului, a impresionat adânc pe învingător, care s'a decis, din această cauză, să dea drumul prizonierului său. Ajutând pe tânărul să se scoale în picioare, cu o voce părintească el l'a îndemnat să fugă: „Pleacă tinere prinț lângă mama ta. Sabia lui *Kumagaya* nu va fi niciodată pătată de sângele tău. Grăbește-te și pleacă înainte ca dușmanii tăi să fi sosit". Tânărul luptător a refuzat să plece totuși și a rugat pe *Kumagaya* să-l ucidă pe loc, acesta pentru ca onoarea amândorora să fie salvată.

Deasupra capului alb al bătrânului luptător strălucea lama cea rece a sabiei, care mai înainte secerase nenumărate vieți, dar inima sa s'a înduioșat și el a pierdut curajul. In ochiul minții sale a apărut figura propriului său copil, care în aceeași zi, în sunetul cornului de vânătoare, plecà să încerce pentru prima oară armele. Din această cauză mâna puternică a luptătorului a tremurat. El a rugat din nou pe prizonierul său tânăr să fugă, pentru ca să'și scape viața. Văzând însă că toate imprecațiunile sale sunt zadarnice și auzind apropiindu-se tovarășii săi, el a exclamat: „Dacă tu vei fi prins va trebuì să fii omorât de o mână mai spurcată decât a

mea. O *„infinite“*, primeşte sufletul său“. Şi într'o clipă sabia sa se ridică în aer, şi când atinse pământul erà înroşită de sângele tânărului.

După ce războiul fu sfârşit *Kumagaya* se reîntoarse în triumf în provincia sa,' dar făcù puţin caz de gloria sa; el renunţă la cariera sa militară, îşi rase capul, luă o haină preoţească şi se călugărì, mergând totd'auna cu faţa înspre Apus, unde în concepţia Japonezilor se găseşte „paradisul“, de unde aşteaptă mântuirea sufletului său şi pacea eternă.

Cititorii vor găsì poate această poveste fără nici o noimă. Admit că au dreptate. Insă această întâmplare dovedeşte că duioşia, mila şi compătimirea erau sentimentele cari împodobeau cele mai sângeroase fapte ale *Samurailor*. O veche maximă circulà printre *Samurai* anume că: „Nu stă bine prinzătorului de păsări să ucidă pasărea care se refugiază în frunzişul său“. Aceasta explică pentru ce „Crucea Roşie“ deşi considerată de origine creştină, a găsit aşà de repede o bună primire în Japonia. In adevăr, înainte de a şti de Convenţiunea din Geneva, *Bakin,* cel mai mare nuvelist japonez, a descris îngrijirile medicale ce se cuvin a da unui duşman.

In principatul *Satsuma*, cunoscut pentru spiritul şi educaţia marţială a populaţiunii, există obiceiul pentru tineri să practice muzica, iar nu suflarea în trompete sau baterea tobei, „aceste instrumente prevestitoare de moarte“. Tinerii erau învăţaţi să cânte triste şi duioase

melodii cu *„biwa“* [29]) pentru a îndulcì caracterul aspru al Japonezilor şi pentru a îndepărtà gândurile tinerilor dela scenele de sânge şi carnagii. *Polybius* istoriseşte că în Constituţia Arcadiei se prevedeà că toţi tinerii sub 30 de ani, trebue să se îndeletnicească cu muzica, „pentrucă această artă delicată îndulceşte rigorile excesive ale climei din această regiune. „Acestui fapt“, zice el, „se datoreşte îndepărtarea cruzimilor în această parte a munţilor Arcadiei“.

Dar provincia Satsuma nu erà singura provincie din Japonia, unde artele şi muzica erau învăţate de către classa luptătorilor. Dovada o găsim la prinţul din *Shirakawa,* care a aşternut gândirile sale pe hârtie, dintre cari spicuim pe acestea: „Deşì ei vin să turbure orele liniştite ale nopţii, nu îi goniţi, ci mai curând iubiţi în nopţile răcoroase, parfumul florilor, sunetul clopotelor îndepărtate, zumzetul insectelor“. „Deşì ei pot să rănească sentimentele voastre, aceste trei lucruri trebuesc numai să le iertaţi: vântul ce risipeşte florile, norul care ascunde luna, şi omul ce caută ceartă“.

Pentru a cultiva sentimentele duioase, *compunerea versurilor* erà foarte încurajată de către *Samurai.* Poezia japoneză are o puternică structură de sentimentalism şi duioşie. O anecdotă despre un Samurai ce trăià la ţară ilustrează perfect această afirmaţiune. Când să înveţe versificarea i s'a dat cu subiect „notele pasărei cântătoare“ [30]).

---

29) Un instrument muzical asemănator ghitarei. (N. T.)
30) *Uguisu* pasăre numită «privighetoarea Japoniei». (N. T).

Pentru prima lui încercare poetică, spiritul său de mândrie s'a revoltat şi a aruncat profesorului său aceste versuri aspre:

„Luptătorul brav să-şi ferească bine
„Urechea care ar puteà auzì,
„Cântecele preţioasei paseri cântătoare".

Profesorul său nefiind intimidat de acest sentiment sălbatec, a continuat să încurajeze pe tânărul să facă versuri, până ce într'o zi sufletului său a fost trezit de dulcile accente ale pasărei *„Uguisu"* şi el a compus atunci din nou versurile următoare:

„Luptătorul cedează
Accentelor dulci ale pasărei
Ce străbat frunzişul copacilor"

Japonezii admiră incidentul eroic din viaţă de scurtă durată a lui *Körner,* când căzând rănit pe câmpul de luptă a scris faimosul „Adio către viaţă". Intâmplări similare nu erau rare în războaiele noastre. Poemele japoneze scurte, epigramatice, se pretează mai ales pentru exprimarea unui sentiment unic. Orice japonez cu oarecare cultură este şi poet. Deaceia, nu rareori un soldat în marş erà văzut oprindu-se, ca să scoată obiectele necesare pentru scris din centuronul său, pentru a compune o odă. Astfel de hârtii erau găsite în cuirasă, când aceasta erà ridicată de pe cadavrele luptătorilor. Acelaş rol pe care creştinismul l'a jucat în Europa în epoca aspră a răsboaielor, pentru îndulcirea moravurilor, l'a jucat dragostea de muzică şi de literatură în Japonia, în cultivarea sentimentelor duioase, de milă pentru suferinţele altora.

§ 6. Politeţa.

Curtoasia şi atenţiunea faţă de alţii, formează rădăcina politeţei, ce fiecare vizitator străin a observat că formează o caracteristică proprie a poporului japonez.

Politeţa este o calitate stearpă, când este pornită numai din teama de a jignì bunul gust, în loc ca să fie o manifestare exterioară a unui atenţiuni simpatice pentru simţămintele altora. Deasemenea politeţa implică şi respectul datorit situaţiunei sociale, care în Japonia nu provine din deosebiri de avere, ci constitue şi azi distincţiuni bazate pe meritul personal. In forma sa cea mai înaltă „politeţa" se apropie de dragoste. Nu este deci surprinzător că profesorul *Dean,* vorbind de cele şase elemente ale „Umanităţii", acordă politeţei o situaţiune privilegiată, fiind fructul cel mai superior al relaţiunilor sociale.

Astfel înfăţişând „Politeţa", cititorul să fie convins că este departe de mine gândul să pun această virtute în fruntea virtuţilor omeneşti. Dacă analizez acest sentiment, o fac din cauză că politeţa este în strânsă legătură cu alte virtuţi de un ordin mai înalt, pentru că de fapt această virtute a fost considerată ca apanagiul profesiunii armelor şi ca atare stimată într'un grad mai înalt decât se cuvine. *„Confucius"* însuşi a propovăduit, în repetate rânduri, că raporturile exterioare contribuesc la bună creştere, ca şi sunetele care alcătuesc muzică.

Buna creştere fiind considerată ca un „sine qua non" a relaţiunilor sociale, un întreg sistem

de *etichetă*, a intrat în moravuri, având drept scop de a pune în curent pe tineri cu manierele sociale. In ce mod cineva trebue să salute când întâlneşte pe alţii, în ce mod trebue să umble şi să steà, au fost învăţate de japonezii cu cea mai mare îngrijire şi detalii. Modul de a mâncà la masă a ajuns o ştiinţă. Servitul şi băutul ceaiului au fost ridicate la rangul de *„ceremonie“*. Un om bine crescut trebue să fie abil în toate acestea. Deaceea *Dr. Veblen*, în interesanta sa lucrare[31]), cu drept cuvânt a definit decorul „un produs şi un exponent a vieţei claselor bogate“.

Mi-a fost dat să aud adesea reflecţiuni ciudate făcute de Europeni asupra politeţei Japonezilor. Această politeţă a fost criticată ca fiind prea studiată, că absoarbe într'o prea largă măsură gândirea şi că de aceia este o nebunie de a se supune cineva acestor regule tiranice. Eu admit că se găsesc multe absurdităţi în „eticheta“ prea ceremonioasă a Japonezilor. Insă dacă în „eticheta“ Japoneză se găseşte exagerări mai numeroase decât la Europeni, aceasta este o problemă pe care nu pot s'o desleg. In adevăr, după mine, eticheta, nu constitue numai un capriciu al vanităţei omeneşti, ci dinpotrivă eu socot eticheta ca o sforţare a omului de a înfăptuì frumosul. Deaceia nu pot decretà ceremonialul japonez ca ceva vulgar, pentru că acest ceremonial studiat, este rodul unei lungi observări pentru a găsì mijlocul cel mai potrivit, în vederea unui scop anumit.

---

31) Doctrina claselor bogate (Theory of the Leisure Class) Ed. 1899. pag. 46.

In adevăr, dacă omul întreprinde să facă ceva, există de sigur o cale superioară pentru a atinge scopul urmărit.

Cea mai superioară cale este, desigur, aceia care este cea mai graţioasă în acelaş timp. *Spencer* a definit graţia, „metoda cea mai perfectă de a se mişcà a omului".

Marele filozof englez are complectă dreptate. Să luăm de exemplu *ceremonialul ceaiului la Japonezi:* Acest ceremonial consistă în metoda cea mai desăvârşită de a mişca ceaşca, lingura, şervetul etc.: Pentru un străin ceremonialul pare exagerat şi ridicol. Dar, după o scurtă analiză, străinul îşi dă seama că regulele prescrise constituesc calea cea mai practică de a economisì timp şi muncă, într'un cuvând cea mai desăvârşită folosire a forţei, deci după definiţia lui Spencer, cea mai graţioasă.

Rostul spiritual a etichetei sociale, este în afară de ceeace aparenţele ne pot face să credem. Pentru a aflà acest rost aş puteà urmà metoda lui Spencer, şi, ca atare să arăt origina fiecărei ceremonial întrebuinţat de Japonezi, precum şi mobilele morale, care au dat naştere la aceste diverse ceremoniale.

Dar nu intră în cadrul prezentei lucrări aceste cercetări istorice.

In Japonia „eticheta" a fost elaborată până în cele mai mici detalii, aşa încât au apărut *diverse şcoli cu diverse sisteme.* Toate însă aveau acelaş scop, pe care l-a evidenţiat şcoala intitulată dela *„Ogasawara"* în următoarea formulă: „Scopul oricărui ceremonial este să cultive spiritul omului în aşa fel, în cât chiar când omul stă liniştit

şi se găseşte fără apărare, cel mai fioros bandit să nu poată aveà curajul să năvălească asupra persoanei sale". Aceasta înseamnă cu alte cuvinte că prin exerciţiul continuu a bunelor maniere, omul să aducă toate organele şi facultăţile trupului său, într'o aşa perfectă ordine şi armonie cu sine însuşi şi cu mediul ce'l înconjoară, încât *spiritul să domine forţa brutală.*

Dacă premiza ce am stabilit, că *„graţia" însemnează economie de forţă,* este adevărată, ca consecinţă logică urmează că o practică continuă a graţiei trebue să nască în societate o economisire de forţe. Obiceiuri delicate, înseamnă deci puteri în repaos. De aceia când Galii barbari, au prădat Roma, şi năvălind în Senat au apucat de barbă pe venerabilii senatorii, la auzul acestui fapt, suntem înclinaţi să condamnăm pe bătrânii senatori, pentrucă le-a lipsit demnitatea şi energia necesară de a se apăra, deşì în fapt spiritul de mândrie a acestora i-a împiedecat să se manifeste faţă de nişte barbari.

Pentru a arătà cum cel mai simplu lucru poate să se transforme în Japonia într'o artă şi poate servì ca mijloc de cultivare a spiritului, voi dà ca exemplu: *„Cha-no-yu"* adică *ceremonialul ceaiului.*

Băutul ceaiului transformat într'o artă, pare straniu! Dar de ce nu ar fi altfel? In adevăr, în picturile de nisip ale copiilor, sau în tăeturile într'o rocă, s'a destăinuit arta unui Raphael sau Michel Angelo.

Oare este ceva mai puţin băutul unui ceai?

Liniştea sufletească, seninătatea minţei, stăpânirea mişcărilor, care stau la baza ceremonia-

lului ceaiului, destăinuesc, fără îndoială, o gândire solidă şi o simţire dreaptă.

Curăţirea scrupuloasă a unei mici odăi, ce se află departe de vederea şi sgomotul mulţimei nebunatice, înalţă gândurile omului deasupra lumei. Interiorul simplu al unei case japoneze, nu atrage atenţiunea ca nenumăratele picturi şi bogatul mobilier a unui interior European. *Kakemonöurile*[32]), dimpotrivă fac ca atenţiunea să se concentreze numai la graţia desenului, iar nu la varietatea coloritului.

Faptul că *„ceremonialul ceaiului"* a fost inventat de către un ermit, într'o epocă când războaele erau continue, ne dovedeşte că această instituţiune nu este introdusă pentru a contribuì ca japonezii să-şi piardă timpul. In adevăr, înainte de a intrà în liniştita cameră unde se beà ceaiul, asistenţii ce s'au adunat să ia parte la ceremonial, lasă alături de săbiile lor, ferocitatea câmpului de luptă şi grijile guvernărei, pentru a petrece clipe liniştite întro atmosferă de dulce prietenie.

„Cha-no-yu" este mai mult decât o *„ceremonie a ceaiului"*, întrucât reprezintă o artă; constitue o poezie cu ritmice gesturi de mâini, într'un cuvânt este un mijloc pentru disciplinarea sufletului omenesc.

Importanţa acestui ceremonial constă în formarea acestor discipline. Adesea mişcările materiale domină mintea participanţilor, dar aceasta

---

32 Rulouri care atârnă pe pereţii odăilor japoneze, care sunt aquarele sau ideograme şi constituiesc singura decoraţiune a interiorului. (N. T.)

nu infirmă faptul că esenţa ceremonialului este de natură spirituală.

Politeţa este de o mare importanţă, chiar dacă nu ar aveà alt rost decât a răspândì graţia şi bunele maniere. Dar rolul său nu se mărgineşte aci.

In adevăr, politeţa născându-se din bunătate şi modestie, şi stimulată fiind de diverse simţiminte, pentru suferinţele semenilor, constitue totdeauna o exprimare graţioasă *a simpatiei.*

Ea ne recomandă să plângem şi să ne bucurăm cu cei ce se bucură. Astfel de poruncă în detaliile zilnice ale vieţei se evidenţiază în manifestări care apar „extrem de caraghioase“ dupăcum mi-a declarat odată o misionară europeană ce se aflà în Japonia.

Voi da câtevà exemple: Un japonez se găseşte în căldura arzătoare a soarelui; un cunoscut al său trece pelângă el; se opreşte şi îi vorbeşte. In mod instantaneu el *scoate pălăria.*

Aceasta este perfect de natural, dar partea extrem de „caraghioasă“ este că în timp ce japonezul vorbeşte cu prietenul său, închide umbrela sa *şi rămâne cu capul descoperit în soare.*

Ce nebunie, veţi zice.

Aveţi dreptate, însă veţi fi mai indulgenţi, când veţi cunoaşte raţionamentul ce a condus pe acest japonez să-şi închidă umbrela care este următorul:

„D-ta te afli în soare, Eu te simpatizez. Aş dorì din toată inima să te iau sub umbrela mea, dar nu este destul de mare. Intrucât nu pot să te umbresc, *voi îndurà şi eu arşiţa soarelui,* ca şi D-ta“.

Mici fapte de acest fel, unele şi mai amuzante, nu sunt numai gesturi convenţionale, ci constituiesc „substanţa însăşi a simţămintelor de simpatie faţă de semeni“.

Un alt obiceiu „caraghios“ este impus de preceptele noastre de politeţă, pe care unii scriitori străini l'au atribuit caracteristicei generale a spiritului japonez, care este cu totul opus spiritului celorlalte naţiuni de rasă albă. Fiecare străin care a vizitat Japonia s'a simţit contrariat de acest obiceiu.

Astfel, în Europa sau America când cineva oferă un cadou, laudă cadoul ce face. In Japonia dinpotrivă în această ocazie se depreciază cadoul sau chiar se ponegreşte. Europeanul şi Americanul când oferă un cadou gândesc astfel: „Cadoul este frumos, dacă n'ar fi de valoare şi frumos, nu ţi l'aş dà cadou, pentrucă aceste ar constituì o insultă de a-ţi oferì un cadou care să nu-ţi placă“.

Logica japoneză însă este contrară celei occidentale.

In adevăr, noi japonezii judecăm astfel când oferim cuiva un cadou: „D-ta îmi eşti o persoană simpatică. Deaçeia nici un cadou nu este destul de frumos pentru D-ta. Orice ţi-aş oferì nu este de o valoare şi frumuseţe suficientă. Primeşte deci acest cadou, nu pentru valoarea sa intrinsecă, ci ca un simplu suvenir dela mine.

„Ar fi o insultă pentru D-ta de a considerà chiar cel mai frumos cadou ca suficient de valoros pentru persoana D-tale“.

Comparaţi aceste două concepţii şi veţi constatà, că ultimele raţionamente din ambele con-

cepţii sunt analoage. Niciunul nu este caraghios. In adevăr, Europenii şi Americanii se referă la materia care constitue cadoul; Japonezii se referă la mobilul *„spiritual“*, care îndeamnă pe cineva a dà un cadou.

Este greu deci pentru mine a conchide, din cauză că sentimentul nostru de politeţă se manifestă în cele mai mici incidente ale vieţei. De pildă, Japonezii se întreabă: „Ce este mai însemnat, a mâncà sau de a aplicà regulile ce se referă la modul de a mâncà?“. La aceasta, un învăţat Chinez răspunde, zicând: „Dacă comparăm pur şi simplu mâncarea în sine cu observarea regulelor de cum trebue să mâncăm, mâncarea la prima vedere este de cea mai mare însemnătate, dupăcum metalul desigur este mai greu decât penele. Insă se poate comparà o bucată de metal preţios cu un car întreg de pene?“.

La întrebarea „ce este mai însemnat, de a spune adevărul sau de a fi politicos“, Japonezii dau un răspuns diametral opus ca Europenii. Eu însă mă voi abţine de a comentà această deosebire şi a răspunde, înainte de a discutà problema *„Sincerităţei şi a dragostei de adevăr“*, fără de care politeţa este o simplă farsă sau o umbră.

§ 7. Despre sinceritate sau dragoste de adevăr.

„Politeţa dacă este dusă peste marginele sincerităţei“, a spus *Masamuné* *„devine făţărnicie“*. Un vechi poet al nostru a întrecut pe Polonius în recomandaţia ce a dat: „Fi credincios ţie în-

şitul tuturor lucrurilor; fără sinceritate nu se Dumnezeu te ve păstrà pe tine întreg chiar fără de a face rugăciuni".

Apotheoza „Sincerităţii" este făcută de *Tsu-Ssu* în cartea sa „Doctrina Inţelegerei". El îi atribue puteri transcendentale, identificând sinceritatea cu divinitatea însăşi.

„Sinceritatea zice el" este începutul şi sfârşitul tuturor lucrurilor; fără sinceritate nu se poate nimic înfăptuì". Apoi explică cu elocinţă natura sa înaltă şi multă îndurătoare, puterea sa de a atinge scopul fără sforţare, prin simpla sa existenţă.

Considerând ideograma Chineză a noţiunei *„Sinceritate"*, care se compune din cuvintele *„Vorbire"* şi *„Perfect"*, am fi înclinaţi să o comparăm cu noţiunea de *„Logos"* din doctrina lui Platon.

A minţì, ca şi a vorbì în termeni echivoci, se considerà drept laşitate de către Japonezi. *Samurai-ul* considerà că rangul său social îi cere un simţimânt mai înalt de iubire a adevărului decât se cere unui comersant sau unui ţăran.

De aceia *„Buşi-no ichi-gon"*, adică cuvântul unui *Samurai* constituià o garanţie puternică de adevăr. Cuvântul său erà considerat de o aşà de mare valoare, încât angajamentele erau făcute fără înscrisuri, căci garanţia unui înscris erà considerată a nu fi de demnitatea unui *Samurai*.

Multe anecdote nostime se istorisec despre aceia care ispăşeau cu moartea, faptul că aveau „limbă dublă", — *ni-gon*, adică ascundeau a-adevărul.

Dragostea de adevăr erà aşa de stimată, încât, contrariu celor mai mulţi creştini, cari violează în mod regulat porunca Invăţătorului de „a nu jurà“, — *Samuraii* considerau minciuna ca o dezonoare.

Este drept, că *Samurai* „jurau“, în numele diferitelor zeităţi sau pe săbiile lor, dar niciodată jurămintele n'au degenerat în formule uşuratice sau în expresiuni triviale. Pentru a ilustrà cele afirmate mai sus, se pecetluià realmente cu sânge încheerea unui angajament.

Un scriitor American Dr. Peery a afirmat de curând [33], că dacă un Japonez este interogat, ce este preferabil să spuie: o minciună sau să fie nepoliticos, el nu va ezità să răspundă „că preferă să spună lucru adevărat“.

Dr. Peery are în parte dreptate, fiindcă un Japonez se poate întâmplà să răspundă în modul de mai sus, însă nu are dreptate întrucât a tradus greşit cuvântul japonez „uso“. „Uso“ este întrebuinţat de Japonezi să exprime un lucru care nu corespunde adevărului *„makoto.*

Dacă cineva întreabă pe un Japonez, de oarecare cultură, de a-i răspunde dacă vă simpatizează sau dacă este bolnav de stomac, Japonezul nu va ezità să vă spuie un neadevăr, va răspunde: „Da, eu vă simpatizez mult“ sau „Eu mă simt perfect de bine, mulţumesc“.

A sacrificà adevărul de dragul politeţei, este considerat ca o „simplă formalitate“ *(Kyo-rei)* şi ca o „politeţă exprimată prin dulci cuvinte“.

Dar înainte de a terminà acest subiect, mă

33) Peery, *The Gist of Japan* pag. 86.

simt obligat să consacru câtevà cuvinte asupra *cinstei comerciale a Japonezilor,* pentrucă am citit multe critici în cărţile şi jurnalele străine.

Lipsa unei „cinste comerciale" a constituit o faţă rea a reputaţiunei noastre naţionale. Dar înainte de a condamnà întregul nostru popor, din acest punct de vedere, să-mi fie îngăduit, să analizez în mod liniştit problema, în toate aspectele ei.

Trebue să se ştie de Europeni că dintre toate îndeletniciri ale vieţei, niciuna n'a fost aşa de desconsiderată de *Samurai* ca negustoria.

Comerţul a fost totdeauna aşezat pe treapta cea mai de jos a profesiunilor, anume treptele erau: Cariera armelor, agricultura, meseriile, în fine pe ultima treaptă veneà comerţul.

Samuraii trăgeau veniturile lor din moşii şi le erà îngăduit în mod excepţional, să se ocupe direct cu exploatarea pământului.

Cunoaştem raţiunea înţeleaptă a acestei erarhii sociale. *Montesquieu* a dovedit că înlăturarea nobilimei dela îndeletnicirile materiale a constituit o bună politică, prin acea că a împiedicat bogăţiile să se acumuleze în mâinile acelor ce deţineau puterea în Stat. Separaţiunea puterei politice şi a puterei banului a avut ca urmare o mai dreaptă repartiţie a bogăţiilor.

Profesorul *Dill* autorul lucrărei „Societatea Română în ultimul secol a Imperiilor Occidentale" a dovedit că una din cauzele pentru care a decăzut Imperiul Roman, a fost îngăduinţa ce s'a dat nobilimei de a se ocupà de comerţ, căci aceasta a avut ca urmare monopolizarea bogăţiei şi a puterei politice, în acelaş timp, de către o

minoritate, a familiilor aparţinând Senatorilor.

De aceia comerţul în Japonia feudală n'a atins desvoltarea pe care ar fi putut-o atinge sub condiţiuni mai liberale.

In adevăr, blamul legat de îndeletnicirea comerţului a limitat desvoltarea comerţului.

Socot zadarnic să adaog că, nici o afacere comercială, nu poate fi încheiată fără a aveà o bază morală. Negustorii Japonezi din perioada feudală s'au condus de o astfel de morală, căci fără moralitate, n'ar fi putut desvoltà cu atâta putere instituţiuni comerciale fundamentale, ca corporaţiunile, băncile, bursele, poliţele, cekurile. De aceea în relaţiunile lor, negustorii au rămas cinstiţi.

Când însă Japonia a fost deschisă comerţului extern, după 1853, numai comercianţii fără scrupule, şi aventurierii s'au stabilit în porturi, în timp ce negustorii, şefi ai marilor case de comerţ, au refuzat să execute cererile repetate de autorităţile Japoneze de a stabili sucursale în porturile deschise comerţului internaţional.

Acei ce cunosc istoria Japoniei îşi vor reamintì, că numai după anul 1853, porturile Japoniei au fost deschise comerţului internaţional. Feudalismul a fost desfiinţat în acelaş timp şi ca urmare, proprietăţile *Samurailor* au fost expropriate. Ca preţ, li s'au dat rente de ale Statului.

Banii obţinuţi din vânzarea acestor bunuri au fost învestiţi în comerţ. Dacă astfel s'au petrecut lucrurile puteţi să mă întrebaţi: „de ce n'au adus foştii Samurai în relaţiunile comer-

ciale, sinceritatea şi corectitudinea lor străbună şi n'au împiedecat vechile abuzuri?".

Cei ce au ochi să vază nu pot plânge destul, acei ce au inimă să simtă nu pot să compătimească în destul, pe acei nobili cinstiţi, care au fost învinşi în noua lor profesiune, — din cauză că nu şi-au putut asimilà obiceiurile josnice ale concurenţilor lor, ce erau ridicaţi din poporul de jos.

Dacă chiar în Statele Unite ale Americei, din casele de comerţ, 80% se prăbuşesc, nu este de loc surprinzător, că numai unul la sută din Samuraii, care s'au apucat de comerţ au reuşit în această noua lor ocupaţiune.

Ar fi prea lung ca să înşir aci câte averi au fost perdute, până ce morala Samurailor s'a adaptat metodelor comerciale.

Este însă evident că drumurile ce conduc la bogăţie, nu sunt aceleaşi cu acelea ale cinstei.

Din ce puncte de vedere sunt ele diferite?

Din cele trei mobile ce conduc la „cinste", cel industrial, politic şi filosofic, primul a lipsit Samurailor.

Cât priveşte pe cel de al doilea mobil, el s'a putut desvoltà foarte puţin în sânul unei classe politice, ce trăià sub un regim feudal.

Cinstea a atins rangul cel mai înalt în catalogul virtuţilor Japoneze, sub imboldul celui de al 3-lea mobil, cel filosofic.

De aceia, cu toată profunda mea admiraţie pentru înalta integritate comercială a Anglo-Saxonilor, în ultima analiză, această integritate, are ca bază interesul material, după cum mi s'a răspuns totdeauna de Europeni: „cea mai bună

politică este onestitatea“ şi că „rentează să fii cinstit“.

Deci nu e urmărită virtutea în sine, cât recompensa ce se obţine, a determinat pe Anglo-Saxoni să fie cinstiţi în comerţ. Cinstea este respectată, fiindcă aduce mai mult în casa de fer decât necinstea.

Dece *Buşido* înlătură principiul „quid pro quo“, adică al recompensei, şi dece din potrivă comerciantul abil va adoptà acest principiu?

Pentrucă „Cinstea“ datoreşte răspândirea sa în cea mai mare parte comerţului şi industriei. In acest sens Nietzsche a spus: „Cinstea este cea mai tânără dintre virtuţi, fiind copilul industriei moderne. In lipsa acestei mame, cinstea ar fi rămas un copil orfan, pe care numai minţile cele mai cultivate ar fi putut să'l adopte şi să'l hrănească“. Astfel de minţi se găseau printre *Samurai,* dar din lipsă de o mamă hrănitoare mai democratică şi practică, plăpândul copil erà să piară. Prin desvoltarea industriei moderne. In lipsa acestei mame, cinîn practică s'a dovedit a fi foarte profitabilă.

De aceia *Bismark* a trimis în Noembrie 1880 o circulară consulilor germani, în care se plângeà de lipsă de încredere, ce străini au faţă de mărfurile germane, „atât în ceiace priveşte ca litatea cât şi cantitatea“.

De atunci foarte rare ori se aud plângeri contra mărfurilor de provenienţă germană, întrucât în 20 de ani negustorii germani s'au încredinţat că la urma urmelor „cinstea rentează“.

Comercianţii Japonezi au ajuns la aceiaşi concepţie. Recomandăm cititorului să consulte a-

supra acestui punct pe Knapp[34]) şi pe Ransome[35]).

Este interesant de a observà, în legătură cu cele spuse, că onestitatea şi onoarea constituiesc în Japonia cele mai sigure garanţii ce un debitor poate da unui creditor.

Nu arareori se găsesc în contractele debitorilor Japonezi clauze ca acestea: „In cazul că eu nu voi plătì suma ce mi-aţi împrumutat, nu voi aveà nimic de obiectat să fiu batjocorit în public“ sau „în caz că nu voi plătì la termenul “la care am promis, D-ta vei puteà a mă numì nebun“.

Adesea m'am întrebat dacă cinstea şi dragostea de adevăr prezintă pentru Samurai şi un alt scop mai înalt.

In lipsa unei prescripţiuni positive contra mărturiei false, minciuna nu erà condamnată ca păcat, ci numai desconsiderate ca dovedind slăbiciune, şi ca atare foarte desonorabilă.

Noţiunea de „cinste“ este însă foarte strâns legată cu „Onoarea“, după cum este identică etimologia cuvântului în limba latină şi germană.

§ 8. **Onoarea**.

Simţimântul onoarei implicând o vie conştiinţă a demnităţei şi a meritului personal, nu poate să lipsească din caracterizarea Samuraiului.

---

34) Feudal and modern Japan. Vol 1 Capitolul IV.
35) Japan in Transition ch. VIII.

Deşì cuvântul întrebuinţat azi de Japonezi pentru traducerea cuvântului European „Onoare", nu erà cunoscut, totuşi noţiunea de onoare, erà exprimată prin cuvinte ca: *na* nume , *menmoku* fisionomie , *Guai-bun* a auzi în afară , cuvinte ce ne reamintesc cuvântul „nume", din Biblie, evoluţia cuvântului „personalitate" la Greci şi cuvântul „faimă".

Un bun nume, o bună reputaţie erà considerată ca partea nemuritoare a fiecăruia, aşà încât orce atingere a renumelui constituià o ruşine. Simţământul acesta de ruşine ce limba japoneză îl exprimă prin cuvântul *(Ren-şi-şin),* a fost unul dintre cele dintâi simţăminte ce erau sădite în inimile tineretului.

„Vei fi desconsiderat".

„Te vei face de râs".

„Nu ţi-e ruşine?" erau expresiuni, ce educatorul întrebuinţa pentru a îndreptà purtarea unui tânăr ce a greşit.

Astfel de apeluri la „onoarea" tinerilor, atingeà puternic inima copiilor, ca şi cum aceştia fuseseră hrănite cu acest sentiment, chiar de când se aflau în pântecele mamei lor.

In adevăr onoarea pare a fi înăscută în om, întrucât este strâns legată de conştiinţa familiară.

„Pierzând solidaritatea familiară" scrie Balzac „societatea a pierdut baza fundamentală pe care Montesquieu a intitulat'o *„Onoarea"*.

In adevăr, eu socot că simţământul de ruşine, este *prima dovadă a conştiinţei morale a rasei Japoneze.* Cea mai însemnată şi cea mai mare pedeapsă ce a suferit omenirea ca urmare a

faptului“ că a gustat din fructul arborelui oprit“ a fost, după părerea mea, nu durerile naşterei, spinii ce i-a purtat Christ, ci trezirea sentimentului de ruşine.

Puţine întâmplări din istorie depăşesc prin patetic, scena primei femei, căutând cu răsuflarea reţinută şi cu mâini tremurânde, acul ce va alătură puţinele foi de smochin, pe care bărbatul său, izgonit din Paradis, le-a cules pentru tru ca ea să-şi acopere nuditatea. Această primă pedeapsă pentru nesupunerė, ne apare nouă cu un aspect de asprime, pe care nimic altceva nu-l întrece.

Samuraiul aveà dreptate când refuzà să compromită caracterul său printr'o uşoară umilire în tinereţea sa „pentrucă“ ziceà el, „dezonoarea este ca un copac, pe care timpul în loc să-l reducă îl măreşte“.

Mencius a propovăduit sute de ani mai înainte, ceeace *Carlyle* a arătat mai târziu că „Ruşinea este ogorul în care cresc toate virtuţile, bunele apucături şi înaltele moravuri“.

Teama de dispreţ erà aşà de mare, încât deşì în literatura noastră lipsesc cuvintele, pe care Shakespeare le-a pus în gura lui *Norfolk,* totuşi această teamă atârnà deasupra capului fiecărui *Samurai,* ca sabia lui Damocles. In numele Onoarei, se săvârşiau fapte care nu pot găsì justificare în codul *Buşidoului.* Astfel, la cea mai mică şi imaginară insultă, mândrul *Samurai* se considerà ofensat şi întrebuinţà sabia, aşà că multe certuri inutile se iscau şi multe vieţi nevinovate piereau din acest simţimânt exagerat. O dovedeşte aceasta istoria acelui cetăţean, foarte

bine intenţionat, care a atras atenţiunea unui *Samurai,* că o insectă parazită se urcă pe spatele său şi care a fost tăiat pe loc în două. Motivul erà simplu: „întrucât muştele sunt parazite care trăesc pe animale, constitue o insultă de neertat de a semuì pe un nobil luptător cu un animal".

Imi veţi obiectà: istorioare ca acestea sunt prea naive ca să poată fi crezute. Da, această obiecţiune poate fi întemeiată. Totuşi răspândirea acestor istorioare dovedesc trei lucruri:

1. Că ele au fost născocite pentru ca să impresioneze poporul.

2. Că *Samuraii* abuzau adesea de simţământul lor de onoare.

3. Că un simţământ puternic de ruşine şi demnitate existà la Samurai.

Este desigur absolut greşit, de a blamà dintr'un caz anormal, „preceptele Samurailor", după cum ar fi greşit să judecăm adevărata învăţătură a lui Christ, după activitatea fanaticilor credincioşi, după mijloacele inchiziţiei şi hipocrizia preoţilor creştini.

Dar, după cum în mania religioasă, găsim şi cevà înălţător, tot aşà în exagerata sensibilitate a *Samurailor,* în ceeace priveşte sentimentul de onoare, nu trebue oare să recunoaştem substratul unei virtuţi adevărate?

Excesele periculoase au fost foarte mult contrabalasate prin propovăduirea mărinimiei şi a răbdărei. Faptul de a se simţì cinevà ofensat la o provcare uşoară erà ridiculizat ca: „o faptă de om ce nu se poate stăpâni pe sine". Iar un adagiu popular japonez, spune: „Să înduri ceace

îţi închipui că nu poţi îndurà, înseamnă a îndurà cevà cu adevărat".

Marele *Jyéyasu*[36]) a lăsat posterităţii puţine maxime, printre care se găsesc şi următoarele:

„Viaţa omului se poate compărà cu un drum lung pe care omul trebue să'l străbată, purtând o mare greutate în spinare. Nu te grăbì deci omule în viaţă! Fii totdauna stăpân pe tine însuţi, căci răbdarea asigură o viaţă îndelungată".

Jyéyasu a practicat în viaţa sa ceeace a propovăduit.

O epigramă Japoneză caracterizează în modul următor 3 personagii foarte populare ale istoriei noastre. Astfel lui *Nobunaga* i se atribue a fi spus: „Voi omorâ privighetoarea, dacă nu va cântà la timp „să mă liniştească". Lui Hideyoshi: „Voi silì privighetoarea să cânte pentru mine", iar Iyéyasu a spus: „Voi aşteptà până ce privighetoarea va deschide ciocul să cânte".

Răbdarea şi rezistenţa la suferinţă erau deasemenea mult recomandate de *Mencius*. El a scris un pasagiu referitor la această: „Tu mă insulţi, dar ce înseamnă aceste pentru mine? Tu nu poţi să pângăreşti sufletul meu prin ultragiul tău". In altă parte el învaţă, că un om superior nu trebue să se supere pentru o mică insultă. Insă indignarea pentru o cauză mare este foarte justificată.

Luaţi de pildă spusele lui *Ogawa:* „Când alţii vorbesc fel de fel de lucruri rele despre tine, nu răspunde la răutate cu răutate, ci meditează mai curând, dacă nu cumva n'ai fost destul de

---

35) Un vestit «Şogun» japonez ce a trăit în secolul XVII-lea.

conştiincios în îndeplinirea datoriei tale". Un alt precept al lui *Kumuzawa* spunne: „Dacă alţii te blamează, tu nu-i blamà pe ei, când alţii sunt supăraţi pe tine, nu le răspunde cu supărare".

Voi cità de asemenea un pasaj din *Saigo:*

„Calea omului este calea cerului: Menirea omului este s'o urmeze: ca atare fă această cale ţelul vieţei tale. Ca să atingi cerul mă iubeşte pe mine şi pe ceilalţi cu o dragoste egală; de aceia cu aceiaşi dragoste cu care te iubeşti pe tine, iubeşte pe semenii tăi".

Aceste precepte au rămas nu numai ca recomandări pe hârtie, dar au fost aplicate în viaţă.

Foarte puţini însă atingeau această înălţime sublimă de mărinimie, răbdare şi îndurare. A fost deci o mare pagubă că noţiunea „onoarei" n'a fost lămurită poporului, aşà că numai cei puţini, cu minţile luminate, au putut să constate, că onoarea se naşte fără a fi nevoe de îndeplinirea vre-unei condiţiuni şi că ea sălăşlueşte în sufletul fiecărui ce lucrează conform conştiinţei sale.

De aceia, pentru cei mai mulţi Japonezi, o insultă erà imediat resimţită şi răzbunată prin moarte, după cum vom arătà mai departe.

Onoarea erà admirată ca o glorie, ca cea mai mare fericire pe pământ.

Faima, adică bunul renume, iar nu bogăţia sau cultura, formà ţinta pe care tinerii trebuiau s'o atingă. Mulţi tineri jurau, când părăseau căminul părintesc, că nu se vor reîntoarce până ce nu îşi vor fi câştigat un renume în lume. Multe mame refuzau să revază pe copiii lor,

până ce nu vor fi în măsură să se întoarcă la căminul părintesc acoperiţi de glorie.

Pentru a evità o ruşine sau ca să câştige un renume, copiii *Samurailor,* ar fi îndurat orice lipsuri şi ar fi trecut prin orice încercare trupească sau sufletească, căci ei îşi dau seama că onoarea câştigată în tinereţe, creşte cu vârsta. Cu prilejul asaltului cetăţii *Osaka,* fiul cel mai tânăr al lui *Iyéyasu,* în ciuda cererilor sale repetate, de a fi aşezat în primele coloane de atac, a fost pus în arier-garda armatei.

Când fortăreaţa s'a predat, el s'a simţit aşà de îndurerat şi a plâns atât de amarnic, încât un bătrân Consilier al tatălui său a încercat să-l consoleze zicându-i: „Linişteşte-te Sire, la gândul că ai un lung viitor înaintea ta. In anii numeroşi ce mai ai de trăit vei găsì multe prilejuri ca să te ilustrezi".

Tânărul prinţ însă, privì cu indignare pe bătrân şi îi răspunse: „Ce greşit vorbeşti. Pot oare să mai revie cei 14 ani ce am acum?"

Viaţa însăşi erà considerată de *Samurai* sarbădă şi fără preţ, dacă „onoarea" şi „gloria" nu puteau fi câştigate, aşà încât dacă în cursul vieţei sale un japonez nu aveà prilej să se ilustreze, viaţa însăşi erà sacrificată cu cea mai mare seninătate.

§ 9. Devotamentul.

Această virtute constituià *cheia de boltă* a regimului feudal Japonez.

In adevăr, celelalte virtuţi ale Samurailor le

găsim şi în alte sisteme de morală, şi la alte classe, însă virtutea ce urmează să analizăm în acest capitol, — adică devotamentul către superiorul său, formează caracteristica classei Samurailor.

Hegel a susţinut[37]), că devotamentul vasalilor către suzeran, constituind o supunere către un individ, iar nu către o comunitate, se întemeiază pe un principiu nedrept. *Bismark* însă a susţinut că *„devotamentul“* este o virtute de origină germană.

Marele om de stat german, a avut credem noi dreptate, iar nu *Heghel,* nu fiindcă *devotamentul* şi credinţa faţă de superior, constitue un monopol al patriei sale, sau a vreunei alte naţiuni sau rase, dar pentru că Germania este ţara din Europa în care cavalerismul a durat cel mai mult, rămânând în floare până acum câţiva ani.

In Statele Unite ale Americei unde „fiecare este egalul celuilalt“ şi după cum adaogă Irlandezii, „chiar superior“, o astfel de concepţie de devotament şi supunere cum o nutrim noi japonezii pentru suveranul nostru, este considerată“ absurdă. *Montesquieu* a arătat de mult, că ceeace este considerat „drept“ de o parte a Pirineilor, erà considerat nedrept, de cealaltă parte şi procesul lui Dreyfus, a dovedit că observaţiunea sa erà întemeiată, atât numai că Pirineii nu formau frontiera, ci au despărţit însăşi poporul francez.

Prin analogie, putem afirmà că „devota-

---

37) In «Filosofia istoriei» Tom. IV. Secţ. II. cap. I.

mentul", în modul în care se concepe de japonezi, găseşte puţini admiratori în alte ţări, nu pentru că concepţia japoneză este greşită, ci din cauză că aiurea această concepţie s'a dat uitărei, şi mai ales pentru că Japonezii ridică această virtutè la înălţimi ce nu se pot atinge de alte popoare.

Griffis[38]), în cartea sa asupra religiunei japoneze, are mare dreptate când afirmă, că în timp ce în China, conform preceptelor lui *Confucius,* devotamentul şi supunerea copiilor către părinţi, constitue datoria de căpetenie a omului, — la Japonezi se dă prioritate „devotamentului şi supunerei" către superiori, — în special către Impărat.

Cu riscul de a impresionà rău pe unii din cititorii mei, voi vorbì despre un Japonez „care a preferat să urmeze şi să rămână credincios unui stăpân scăpătat"; şi care, din această cauză „a câştigat un loc de frunte în istoria ţărei sale".

Voi descrì fapta lui *Michizanè,* una din figurile cele mai populare din istoria Japoneză, care căzând victima invidiei şi a bârfirei, a fost exilat din capitala ţării. Duşmanii săi neînduplecaţi, nefiind mulţumiţi numai cu aceste pedeapsă, se hotărăsc să'i distrugă şi familia.

Căutând pe fiul său, îl descoperă la un oarecare învăţător *Genzo,* un fost vasal al lui *Michizanè,* care îl creşteà la şcoala sa dintr'un mic sat.

Acesta primind ordin să dea pe fiul lui *Mi-*

38) «Religions of Japan».

chizanè s'a gândit să întindă o cursă duşmanilor fostului său stăpân.

Invăţătorul a luat catalogul şcolarilor săi, a privit cu atenţiune pe fiecare elev în parte, dar nici unul nu semănà cu protejatul său. El se găseà deci în culmea disperărei, când un nou elev de ţăran de pe moşia lui *Michizanè* a sosit, însoţit de mama sa, să se înscrie la şcoală şi care erà de aceiaşi vârstă cu fiul stăpânului său.

Dar mai mult decât atât, asemănarea erà perfectă între fiul lui *Michizanè,* şi noul elev, asemănare de care şi-a dat seama, nu numai mama copilului, dar însuşi copilul.

Invăţătorului îi vine în minte ideea substituirei unui copil prin celalt şi îl omoară pe copilul de ţăran, cu voia mamei acestuia.

Restul povestei, îl voi istorisì pe scurt. In ziua fixată, soseşte ofiţerul însărcinat să identifice şi să primească capul tânărului. Va recunoaşte oare acest ofiţer această substituire? Invăţătorul şi-a pus mâna pe sabie, gata să dea o lovitură, fie ofiţerului, fie sie însuşi, dacă ofiţerul examinând capul copilului, îşi va da seama de cursa ce i s'a întins.

Ofiţerul ia capul în mână, îl examinează cu amănunţire şi cu o voce aspră se pronunţă găsind că este capul fiului lui *Michizanè.*

In aceiaşi ţară într'o casă singuratică, aşteptà mama, pe care am văzut'o aducându-şi copilul la şcoală. Ea cunoşteà soarta copilului său, aşà că nu aşteaptă întoarcerea sa, ci ea este îngrijorată, dacă sacrificiul său a fost descoperit, sau nu, pentru ca să se sinucidă în caz afirmativ. Tatăl său fusese vasalul lui *Michizanè,* iară

dela exilul acestuia nevoile l'au silit pe soţul său să intre în serviciul inamicului binefăcătorului familiei sale.

Soţul însuşi nu puteà deci să fie necredincios actualului său stăpân: însă fiul său, puteà să se sacrifice pentru fostul său stăpân.

Ca unul ce cunoşteà perfect pe fiul lui *Michizanè,* soţul a fost însărcinat să identifice capul tăiat al copilului. După ce şi-a îndeplinit sarcina, s'a întors acasă şi trecând pragul casei sale, el se adresează soţiei sale zicându-i: *„Bucură-te, fiul nostru iubit, a servit cu devotament pe stăpânul său"*.

„Ce poveste înfiorătoare", vor exclamà desigur cititorii mei. „Părinţii sacrificând cu bună ştiinţă pe propriul lor copil nevinovat, pentru ca să scape viaţa altui copil".

Voi liniştì pe cititorii mei, arătând că copilul din povestea de mai sus a fost o victimă conştientă, iar moartea sa o moarte asemănătoare cu sacrificiul ce Abraham a făcut cu Isac, având acceiaşi semnificare.

Ambele sacrificii au avut ca sorginte simţământul de devotament către superior, au avut ca rost *împlinirea unei datorii,* — au fost impuse de vocea unui înger, vizibil sau invizibil, şi auzită de o ureche interioară sau externă, este indiferent.

Individualismul Europenilor, porneşte dela ideea că tatăl şi copilul, bărbatul şi femeea, au interese deosebite, însă după *Buşido,* interesele familiei şi ale membrilor aceleiaşi familii sunt *nedespărţite.*

Aceste interese sunt cimentate unele de altele

printr'o *„dragoste“* naturală, instinctivă şi intensă.

De aceia Japonezul se sacrifică pentru cinevà de care îl leagă o dragoste puternică.

In importanta sa lucrare de istorie, *Sanyo* descrie în termeni duioşi, lupta ce a existat în sufletul lui *Shigemori* cu prilejul revoluţiei tatălui său contra Impăratului.

„Dacă eu rămân devotat stăpânului nostru, sacrific pe tatăl meu, iar dacă eu voi urma pe tatăl meu, nu voi puteà îndeplinì datoria ce am faţă de Suveranul meu“. Bietul *Shigemori,* îl vedem apoi implorând cerul, cu toată căldura inimei sale, ca să-i aducă moartea, pentru ca el să plece din lumea aceasta pământească, „în care este cu neputinţă dragostea sufletească şi datoria să sălăşluiască împreună“.

Mulţi întocmai ca *Shigemori* au sufletul pus la încercare, din cauza conflictului ce există între simţimântul datoriei şi sentimentul iubirei.

Buşido nici odată n'a stat la cumpănă ca în astfel de conflicte, să acorde „devotamentului“ precumpănire asupra iubirei.

Mamele de asemenea încurajază pe copiii lor să sacrifice totul pentru Impărat şi Dinastie, uitând dragostea faţă de părinţi.

Intrucât Buşido, ca şi Aristotel şi alţi sociologi moderni, susţin că Statul este superior individului, deoarece individul este născut în Stat şi reprezintă o părticică a acestuia, urmează că cetăţeanul trebue să moară pentru Stat, sau pentru acela care personifică autoritatea Statului.

Acei care au citit pe *Crito,* îşi vor aduce aminte argumentul invocat de *Socrate,* pentru ca să

dovedească că legile cetăţei Atena nu sunt favorabile evadărei sale. Printre altele Socrate arată că aceste legi îi vorbesc astfel: „Decând ai fost născut, lăptat şi educat de Stat, îndrăzneşti tu să susţii că n'ai fost încontinu servitorul Statului, atât tu cât şi strămoşii tăi, înaintea ta?“

Aceste cuvinte nu impresionează mult pe japonezi, pentru că aceiaşi concepţie despre Stat şi individ a avut'o şi *Buşido,* cu singura deosebire, că legile şi Statul erau reprezentate la japonezi printr'o făptură omenească: *Impăratul.*

Dinasticismul este un produs moral a acestei doctrine politice.

Eu nu ignorez părerea lui Spencer [39]), după care devotamentul pentru Şeful Statului, este considerat numai „ca o funcţiune transitorie“. Posibil să fie şi aşà.

Noi japonezii însă respectăm acest devotament către capul Statului.

Referitor la această concepţie, trebue să constatăm că chiar la popoarele cele mai democratice, ca de pildă la poporul Englez „sentimentul devotamentului personal către un şef şi descendenţa sa, care a existat la germani, strămoşii poporului englez“, după cum a scris de curând D-l *Boutmy,* s'a transformat la englezii moderni „într'un sentiment de adânc devotament faţă de rasa şi sângele prinţilor lor, ceeace se evidenţiază în devotamentul şi dragostea mare ce englezii au pentru Dinastie“.

După Spencer, supunerea către un şef politic, va fi înlocuită cu timpul prin devotamentul

---

39) «Principles of Ethics» Vol. I. Tom. II. cap. X.

către ceeace conştiinţa omului, îi va indica să înfăptuiască.

Să presupunem că această evoluţie va avea loc, oare devotamentul faţă de şefi şi instinctul de supunere ce rezultă, va dispare pentru totdeauna?

Desigur că nu, fiindcă omul va strămută supunerea sa dela un stăpân, către un altul, fără a devenì trădător faţă de nici unul; pentru că fiind supusul unui conducător ce deţine un sceptru temporal, va puteà devenì şi supusul unui monarh, care îşi are tronul în nepătrunsele adâncimi ale sufletului omenesc.

Acum câţivà ani: a făcut ravagii printre intelectualii japonezi, o stupidă controversă, provocată de către nişte nepricepuţi discipoli ai lui Spencer.

Aceştia în zelul lor de a menţine nealterat şi nestrămutat devotamentul către Tron şi Dinastie, au acuzat creştinismul, fiindcă propovădueşte supunere şi devotament către Dumnezeu.

Ei au invocat pentru susţinerea tezei lor argumente sofistice şi întortochiate, lipsite însă de frumuseţile şcoalei scolastice.

Ei nu puteau pricepe că omul poate „să slujească la doi stăpâni, fără de a aparţine cu totul unuia sau să neglijeze pe celălalt, dând lui Cesar ceeace se cuvine Cesarului şi lui Dumnezeu ceeace aparţine lui Dumnezeu".

Socrate, deşì a rămas credincios concepţiei sale, totuşi s'a supus cu convingere şi din toată inima, ordinului stăpânului său de pe pământ, adică legilor Statului. Socrate s'a supus în viaţă fiind conştiinţei sale, însă el a slujit patria sa,

dându-şi moartea. Binecuvântată fie ziua, când un Stat ajunge la un aşà înalt grad de desvoltare, încât cetăţenii urmează ordinele conştiinţei.

De aceea, un om care îşi sacrifică conştiinţa pentru a împlinì voinţa capricioasă a unui Suveran, erà considerat ca un om inferior care n'a înţeles preceptele *Buşidoului* în adevăratul lor sens. Un astfel de om erà supranumit: *Neishin* (pronunţă neişin) adică un scamator care se linguşeşte şi se înjoseşte prin adulări neruşinate, sau ca *cho-shin* (citeşte cio-şin), adică un favorit care fură dragostea stăpânului său prin mijloace josnice şi complimente servile.

Aceste două specimene de supuşi, corespund perfect cu acei pe care *Iago* îi descrie anume: unul un şarlatan, celălalt cu aparenţa că îşi îndeplineşte datoria, însă de fapt gândindu-se numai la interesul său propriu.

Ori decâteori un supus intrà în conflict de idei cu stăpânul său, calea onorabilă ce trebue să urmeze, erà să întrebuinţeze orice mijloc posibil ca să'l convingă de greşala în care se găseà, după cum a procedat *Kent* cu *Regele Lear*.

Dacă supusul nu reuşeşte pe această cale, el trebue să lase pe stăpânul său să procedeze, după cum îi este voia.

In asemenea cazuri, erà obicinuit ca *Samuraiul* să adreseze un ultim apel la conştiinţa stăpânului său, dovedind sinceritatea cuvintelor şi sentimentelor sale, vărsându-şi propriul său sânge, făcând *Harakiri*, adică *sinucigându-se*.

§ 10. Educaţiunea şi pregătirea Samuraiului.

După cum am văzut în capitolul precedent, viaţa erà considerată de către *Samurai*, ca un mijloc graţie căruia acesta puteà să-şi arate devotamentul şi să slujească pe stăpânul său, iar pe de altă parte idealul Samurailor fiind sprijinit pe *Onoare*, întreaga educaţiune şi pregătire a *Samuraiului* erà călăuzită de acest simţimânt.

Primul obiectiv ce trebuià urmărit în pedagogia cavalerismului, erà formarea *Caracterului*, celelalte facultăţi ale omului ca: inteligenţa, elocinţa şi cultura, erau lăsate pe planul secundar.

Samuraiul trebuià să devină mai ales *„un om de acţiune"*.

Şiinţa depăşeà cadrul preocupărilor sale. El se foloseà de ştiinţă, numai într'atât, întrucât puteà să'i fie de folos în profesiunea sa de militar.

Religia şi teologia erau lăsate pe seama preoţilor, *Samuraiul* luà contact cu religia numai într'atât, întrucât îl ajutà să-i sporească curajul. De aceia *Samuraiul* erà condus de maxima: „Nu credinţa salvează pe om, ci omul justifică credinţa".

Celelalte facultăţi, deşì erau indispensabile unui om cult, erau considerate ca accesorii; iar nu ca esenţiale pentru educaţia *Samuraiului*. Astfel: Pregătirea intelectuală erà desigur apreciată, „însă cuvântul *Chi* (citeşte ci), care în limba

japoneză este sinonim cu cuvântul nostru „intelectualitate“, însemnează „înţelepciune“ în primul rând şi numai în al doilea rând înseamnă „învăţătură“.

Pentru formarea culturei Samuraiului, filozofia şi literatura alcătuiau principalele mijloace. Insă literatura erà considerată mai mult ca o trecere de timp, iar filosofia ca un mijloc practic pentru formarea caracterului şi pentru a explica tânărului Samurai oarecare probleme militare şi politice, aşà încât aceste studii nu urmăreau căutarea adevărului şi frumosului în el însuşi.

Din cele ce am arătat, nu va fi surprinzător de a conchide, că ciclu de studii, după pedagogia Buşidonului, erà alcătuit din: scrimă, tragerea cu arcul, *jiujutsu* sau jawara, călăria, întrebuinţarea lăncei, tactica, scrisul, morala, literatura şi istoria. Vom da puţine explicaţiuni asupra scrisului şi *jiujutsu.*

Mare importanţă se da de către Samurai scrisului, probabil fiindcă scrisul japonez se apropie de desemn şi pictură, aşà că posedă oarecare valoare artistică şi de asemenea fiindcă scrierea erà considerată ca un indiciu al caracterului personal.

Cât priveşte *Jiujutsu,* poate fi definit, *întrebuinţarea în luptă a cunoştinţelor anatomice pentru apărare sau atac. Jiujutsu* se deosebeşte de lupta corp la corp, pentrucă rezultatul nu depinde de forţa musculară. Se deosebeşte de asemenea de celelalte moduri de luptă, prin aceea că nu se întrebuinţează arme.

Caracteristicele *jiujutsului* constă în a apucà

sau a lovì o astfel de parte a corpului adversarului, încât să-l imobilizeze şi să-l facă incapabil de a mai reacţionà şi rezistà. Obiectul acestei lupte, nu constă în a omorâ, ci de a face pe adversar incapabil de a se mişcà pentru un timp oarecare.

Un studiu pe care fiecare ar aşteptà să-l întâlnesc în educaţiunea militară a *Samuraiului,* matematica, lipseşte cu desăvârşire.

Această lipsă se explică prin aceea că, războaiele în epoca feodalităţii, nu se conduceau după principii matematice şi ştiinţifice. De altfel întreaga educaţiune a *Samuraiului,* erà neprielnică pentru ca aceasta să fie îmbibat cu cifre. Inadevăr, cavalerismul este străin de materialism, din potrivă se glorifică prin lipsurile materiale ce îndură. „Ambiţiunea soldatului este de a preferà pierderile materiale, iar nu câştigul care îl scoboară“. *Don Quichotte* erà mai mândru de lancea sa ruginită şi de mârţoaga sa, decât dacă ar fi posedat aur şi moşii. *Samuraiul* simpatizează din toată inima pe acest exagerat confrate din Spania, căci *Samuraiul* despreţueşte banii, şi mai ales mijloacele de a câştigà banii.

Pentru Samurai banii reprezintă un câştig murdar. Expresiunea întrebuinţată pentru a descrie decăderea unei epoci, erà „că civilii iubeau banii, iar soldaţii se temeau de moarte“.

„Mai puţin decât orice lucru“, spune un precept japonez curent „oamenii trebue să iubească banii, căci *bogăţia alungă înţelepciunea“.*

De aceea copii erau educaţi în sensul ca să aibă cel mai mare dispreţ pentru avuţii.

Cine vorbeà de bani şi bogăţii erà considerat că este un om inferior.

Din potrivă necunoaşterea valoarei diferitelor monede, erà un indiciu de o bună creştere şi superioritate.

Cunoaşterea cifrelor erà absolut trebuincioasă în mânuirea forţelor ca şi împărţirea beneficiilor pământului, însă operaţiunea numărărei banilor erà lăsată pentru mâini mai ordinare.

In multe feude, finanţele publice erau administrate de către supuşii de o treaptă inferioară sau de către preoţi.

Fiecare *Buşi* îşi dădeà seama desigur că banul forma nervul războiului; dar pentru aceasta nu treceà prin mintea nici unui *Buşi* să ridice iubirea de bani la rangul unei virtuţi. Este adevărat că frugalitatea erà mult mai apreciată de *Buşido,* dar nu atât din consideraţiuni materiale, cât în vederea rezistărei la foame, în timp de război.

Luxul erà considerat, ca cea mai mare plagă pentru rasa omenească şi cea mai severă simplicitate erà recomandată classei Samurailor. In multe clanuri existau chiar legi somptuare, care pedepseau luxul.

Ştim că la Romani, arendaşii veniturilor Statului şi alţi oameni de finanţe, au fost ridicaţi la rangul de cavaleri, Statul voind să arate prin aceasta, pedeoparte importanţa serviciilor acestora, iar pedealtă parte însemnătatea banilor. Din această cauză s'a desvoltat foarte mult luxul şi preocupările materiale la Romani.

Preceptele *Buşidoului* însă au privit în mod

sistematic şi continu avuţia ca cevà degradator pentru un Samurai.

Banii şi iubirea de bani fiind despreţuită în mod conştient de către *Samurai,* japonezii au putut fi feriţi de mii şi mii de ispite, a căror obârşie sunt banii.

Aceasta explică pentru ce oamenii politici şi funcţionarii în Japonia au rămas neatinşi de virusul conrupţiunei.

Cultura tinerilor care astăzi este mult ajutată de studiul matematicei, erà complectată odinioară, prin discuţiuni literare. Foarte puţine probleme abstracte preocupau mintea tinerilor, scopul de căpetenie al educaţiunei lor fiind, după cum am arătat dejà, formarea unui caracter de „bronz".

Oamenii care aveau mintea împodobită numai cu cunoştinţe abstracte nu erau admiraţi de japonezi. Dintre cele trei feluri de studii pe cari *Bacon*[40]) le recomandă, anume: în vederea desfătărei omului, pentru împodobirea minţei şi abilitatea caracterului, *Buşido* a preferat pe cel din urmă.

Educaţiunea aveà un scop practic, fie că urmăreà formarea tânărului pentru viaţa sa proprie, fie că urmăreà pregătirea pentru treburile publice.

„A învăţà fără a judecà", spuneà Conficius, este munca pierdută, iar a judecà fără de a fi învăţat, este periculos".

De aceea, întrucât învăţătorul trebue să-şi aleagă drept ţintă, *sufletul,* iar nu creerul, — *moralul,* iar nu mintea copilului, pentru a le educà şi desvoltà, — chemarea învăţătorului căpătă un

40) Filosof englez ce a trăit dela 1561—1626.

caracter *sacru*. Japonezul spune „Părinţii sunt acei care m'au născut, însă acela care *m'a făcut om, este învăţătorul*". Având astfel de concepţiune despre rolul dascălului, profesiunea acestuia erà foarte mult stimată.

In adevăr, un om care se bucurà de atâta încredere şi respect, trebuià în mod imperios să fie un om cu o mare personalitate, dublată de o vastă cultură.

Dascălul la japonezi este considerat ca un părinte, pentru acei ce nu aveau părinţi şi ca un sfătuitor, pentru cei rătăciţi. De aceea un dicton japonez spune: *„Tatăl şi mama sunt ca cerul şi pământul, iar învăţătorul şi stăpânul sunt ca soarele şi luna"*.

Obiceiul ce există astăzi de a se plătì fiecare serviciu, nu există la Samurai. Aderenţii *Buşidoului* socoteau că serviciile imateriale urmau să fie făcute fără plată. Astfel slujba ce făceà un preot sau învăţătura ce da un dascăl, nu trebuià plătită cu aur sau argint, nu fiindcă nu aveà valoare, ci pentru că erà cu *neputinţă de evaluat*.

Doctrina aceasta este de acord cu Economia Politică modernă, care ne învaţă că lefurile şi salariile urmează să fie plătite, numai pentru serviciile care sunt concrete, adică tangibile şi pot fi măsurate. Intrucât cel mai însemnat serviciu ce se poate da de către educatori (printre cari se numărau profesorii) este desvoltarea sufletească şi morală (care nu este concretă şi măsurabilă) urmează ca moneda, care este măsura valorilor, nu poate fi întrebuinţată în aceste cazuri.

Este adevărat că şi la japonezi, erà obiceiul ca copiii să aducă diverse lucruri profesorilor lor la diferite epoci ale anului. Insă aceste lucruri nu trebuesc considerate ca o plată pentru învăţătura dată, ci cadouri, cari erau binevenite, întrucât învăţătorii fiind oameni cu un caracter rigid, se onorau cu sărăcia lor, dar erau prea mândri ca să lucreze cu mâinele sau să cerşească.

Invăţătorii la japonezi erau personalităţi superioare, cu mintea luminată, neşovăelnică în faţa vitregiei sorţii, despreţuitori ai nevoilor vieţei.

Ei erau incarnaţiunea a ceeace erà considerat de Japonezi ca o perfecţiune a culturei şi reprezentau o pildă vie a acelei discipline şi virtuţi, care se numeşte *stăpânirea de sine* şi care erà impusă *Samurailor,* după cum vom vedeà în paragraful următor.

§ 11. Stăpânirea de sine.

Disciplina faţă de soartă, pe deoparte, adică supunerea la durere fără de a protestà şi învăţătura politeţei, pedealtă parte, impunând să nu manifestăm durerea sau nenorocirea noastră, ca să nu turburăm plăcerea sau liniştea altui semen al nostru, — aceste două virtuţi combinându-se au născut la Japonezi o mentalitate *stoică,* care alcătueşte una din trăsăturile caracteristice ale rasei lor.

Stoicismul ce s'a născut este numai aparent, fiindcă eu nu pot închipuì, că adevăratul stoicism poate să devie vreodată caracteristic unei

naţiuni întregi şi fiindcă unele din apucăturile şi obiceiurile noastre naţionale, pot păreà prea aspre unui vizitator străin. De fapt însă japonezii sunt tot atât de capabili de emotivitate şi blândeţe, ca şi orice altă rasă de pe pământ.

Eu înclin şi cred că într'o privinţă japonezii sunt mai impresionabili decât alte popoare, — da, eu îi socot de două ori mai impresionabili, — întrucât sforţarea ce se face de japonezi de a'şi stăpânì sentimentele duioase, atrage suferinţe mari. De pildă, *băeţii — şi chiar fetele sunt educaţi în aşà fel, ca să nu le cadă o lacrimă sau să scoată un geamăt, sau să ceară ajutor când au vre-o durere.* Se naşte deci cred eu o problemă psihologică însemnată, dacă astfel de sforţări oţelesc nervii japonezilor, sau îi fac şi mai sensibili.

Nu erà de demnitatea unui *Samurai* să'şi trădeze emoţiunile pe faţa sa.

„El nu arătă semn de bucurie sau de întristare" erà o frază foarte întrebuinţată pentru a descri un caracter energic.

Simţămintele cele mai naturale erau înăbuşite în sufletul Samuraiurilor.

D. ex.: Erà nedemn ca un tată să-şi îmbrăţişeze copilul în public, bărbatul nu trebuià să-şi sărute soţia în public, deşì acasă o săruta mereu. De aceea este justă observaţiunea unui scriitor străin de spirit, că: „Bărbaţii din Europa şi America îşi sărută nevestele în public şi le bat acasă; pe când bărbaţii japonezi îşi bat nevestele în public şi le sărută acasă".

Caracterul liniştit, stăpânirea minţei, nu trebue să fie turburată de niciun fel de pasiune.

Îmi reamintesc un episod în timpul războiului Chino-japonez anume: un regiment plecând dintr'un oarecare oraş al Japoniei, foarte numeroşi cetăţeni au alergat la gară ca să ureze bună călătorie şi izbândă generalului şi armatei sale. Un american cunoscut al meu, care se aflà în gară în acel moment, se aşteptà să audă demonstraţiuni şi urale gălăgioase, întrucât războiul erà foarte popular şi mai ales fiindcă pe peron se aflau părinţii, amicii şi chiar iubitele soldaţilor ce se îmbarcau.

Americanul a fost foarte surprins, fiindcă deşi conducătorul a fluerat pentru plecare şi trenul se pusese în mişcare, japonezii depe peron au scos numai pălăriile pe tăcute, şi capetele s'au plecat în jos cu pietate, în semn de „la revedere".

Un cuvânt n'a fost scos, o batistă n'a fluturat, ci manifestaţia s'a redus la o tăcere profundă, turburată numai de câteva suspine.

De asemenea cunosc cazuri din viaţa familiară, când tatăl a vegheat şi a ascultat cu durere toată noaptea răsuflarea grea a copilului său bolnav, afară din odae, după uşă, ca nu cumva să fie surprins săvârşind un act de slăbiciune părintească.

Cunosc de asemenea o mamă, care deşi în ultimele clipe din viaţă, a interzis ca să fie adus copilul său dela şcoală, pentrucă acesta să nu fie turburat dela studiile sale.

Istoria japoneză, precum şi viaţa poporului de toate zilele, sunt pline de exemple, de mame eroice, care pot fi comparate cu patroanele romane, a căror sacrificii stau înşirate în paginele înălţătoare ale lui Plutarch.

Dacă un bărbat sau femee japoneză îşi simte sufletul său agitat, prima măsură ce ia, în mod instinctiv, este de a suprimà de îndată orice destăinuire exterioară a acestei turburări. Exprimarea simţămintelor în foarte rare prilejuri se face prin vorbă.

De aceea a încuraja vaitele, este egal cu a călcà prescripţiunile *Samurailor*.

Pentru urechea unui japonez este realmente neplăcut, să asculte cele mai sfinte simţăminte, secretele cele mai tainice ale inimei, cu ocazia convorbirilor de toate zilele.

„Simţi tu sufletul tău sbuciumat de gândiri şi simţăminte dureroase? Aceasta înseamnă că a sosit timpul ca sămânţele să încolţească. De aceea nu turburà această încolţire prin vorbă, ci lasă-le să germineze singure în linişte şi în secret" a scris un tânăr *Samurai* în memoriile sale.

A exprimà în multe cuvinte gândirile şi simţămintele, mai ales cele religioase, — este considerat de japonezi ca un indiciu neîndoelnic, că aceste gândiri şi simţăminte sunt sau puţin adânci sau puţin sincere.

De aceea un dicton popular spune: „Acel care când deschide gura îşi desvălue conţinutul sufletului său, este un om decăzut".

Vorbirea este adesea, după cum spun Francezii „arta de a'şi ascunde gândirile". Aşà se explică pentru ce dacă cinevà vizitează pe un japonez, în momentele de mari dureri, el va fi primit totdeauna, de către acel japonez, *râzând,* deşì ochii sunt roşii şi obrazii umezi de lacrămi.

Desigur prima impresiune ce'ţi va face acel japonez este că a înebunit. Dacă însă vei apro-

fundă starea sa, cerându-i explicaţiuni, el îţi va răspunde prin fraze şi cuvinte întretăiate, ca de pildă: „Viaţa omului e plină de dureri. „Acela ce se naşte trebue să şi moară". „Acei ce se întâlnesc trebue să se despartă". „Este nebunie să socoteşti anii unui copil, care a încetat din viaţă. Numai inima unei femei se lasă pradă durerilor".

Cuvintele spuse de un Hohenzolern „Lerne zu leiden ohne Klagen"[41] au fost urmate de către japonezi, cu mult înainte de a fi fost pronunţate.

In adevăr japonezii întrebuinţează *râsul,* ori decâteori omul este pus la cele mai grele încercări.

Râsul de cele mai multe ori, dovedeşte o sforţare ce facem de a ne găsì echilibrul liniştei, ori decâteori acest echilibru este răsturnat de vre-o împrejurare dureroasă. Râsul este cu alte cuvinte o contra-greutate ce înăbuşe durerea sau revolta sufletului omenesc.

Inăbuşirea simţămintelor, stăpânirea de sine cu alte cuvinte, este poetizată de Japonezi prin aforisme. Astfel un poet din secolul al X-lea scrie: „In Japonia şi China, omul când este încercat de o durere şi-o varsă prin versuri".

De pildă: O mamă care încearcă să-şi consoleze inima sa sdrobită de durere, consideră pe copilul său, ce a încetat din viaţă, ca plecat să prindă fluturi şi versifică durerea sa cântând: „Mă mir cât de departe s'a dus azi la vânătoare după fluturi copilul meu". Nu voi da alte exemple, pentru că recunosc, că nu pot da decât o slabă traducere, a perlelor preţioase ale

---

41) «Invăţă-te să suferi fără să te tângueşti

literaturei noastre, întrucât trebue să transpun într'o limbă străină gândirile şi simţămintele ce au fost smulse, picătură cu picătură, din inimile sângérânde şi prinse în cupe de mare valoare. Socot însă că am lămurit destul starea reală a minţilor şi inimilor japoneze, ce adesea se înfăţişează cu o aparenţă de insensibilitate sau un amestec de râs nebunesc şi descurajare.

S'a mai susţinut că puterea japonezilor de a rezistà la durere şi nepăsarea acestora înaintea morţei, sunt datorite nervilor japonezilor, cari sunt mai puţin sensibili. Aceasta este întru câtva adevărat.

Dar problema ce se pune este din ce cauză nervii japonezilor sunt mai rezistenţi?

Se poate răspunde, din cauză că climatul Japoniei este mai aspru ca al Europei şi Americei. De asemenea se poate atribuì aceasta formei de guvern monarhic din Japonia, care nu aţâţă atâta nervii ca Republica în Franţa.

Eu însă socot că aceasta provine, din cauza marei excitabilităţi şi sensibilităţi, care a obligat pe japonezi să-şi stăpânească simţurile. Insă oricare ar fi explicaţia dată, nimeni nu poate fi complet exact, dacă nu se atribue cauza acestei înăbuşiri a simţurilor şi *disciplinei ce se formează într'un lung şir de ani.*

Disciplina în stăpânirea de sine însă, poate să ducă cu uşurinţă prea departe şi să fie dăunătoare. Astfel această disciplină înăbuşe inspiraţiunile geniale ale sufletului. Poate transformà naturile dulci în naturi aspre. De asemenea poate da naştere la ipocrizie sau la boli de nervi, atât este de adevărat că orce virtute, orcât de nobilă

ar fi, are desavantagiul său. De aceia în fiecare virtute trebuie să descoperim mai ales partea sa bună şi să urmărim idealul său pozitiv. Idealul „stăpânirei de sine“, constă în a păstrà nivelul minţei, — după expresiunea japoneză, -- sau, împrumutând o expresiune greacă, să realizeze starea de *„eutthymie“* pe care Democrit[42]) o numeà „suprema fericire“ a omului.

Exemplul cel mai caracteristic de stăpânire de sine este obiceiul ce au japonezii de a'şi face *„Hara-Kiri“*.

§ 12 Obiceiul sinuciderei şi al răzbunărei (Ispăşirei).

Obiceiul sinuciderei este cunoscut sub numele de *Hara-Kiri*, şi al ispăşirei sub numele de *„Kataki-uchi“* (citeşte *„Cataki-uşi“*). Ele au fost analizate şi descrise de străini în mod mai mult sau mai puţin complect.

Voi începe cu sinuciderea. O primă observaţiune, anume îmi voi mărginì observaţiunile mele numai la „Seppuku“ sau *Kappuka*, denumit în mod popular, *Hara-Kiri*, ceeace traducând înseamnă *„sinucidere prin spintecarea abdomenului“*. „A'şi spintecà abdomenul“. Ce lucru absurd, vor exclamà acei cari aud de acest mod de sinucidere pentru prima dată.

---

42) Filosof grec ce a trăit dela 460—357 a. ch., care împreună cu Socrate, Platon şi Aristotel au fost cei mai mari filosofi ai Greciei.

Or, cât de absurd ar păreà acest mod de sinucidere pentru străini, el nu este aşà nou pentru cei cari au citit pe *Shakespeare*[43]), care a pus următoarele cuvinte în gura lui Brutus: „Spiritul tău Caesare, umblă în afară şi bagă sabiile noastre în pântecele noastre“ sau a privit tabloul pictat de *Gaercino* reprezentând moartea lui Catone, ce este expus în Palatul Rossa din Geneva.

Oricine a citit cântecul lebădei pe care Addison îl pune în gura lui Catone, desigur că nu va râde, văzând sabia sa pe jumătate împlântată în abdomen.

In mintea noastră a Japonezilor acest fel de moarte este asociat cu duioase sentimente, aşà încât nimic respingător, cu atât mai puţin infamant, nu cuprinde concepţia japoneză despre sinucidere.

Atât de minunată este puterea transformatoare a virtuţii, a măreţiei, a duioşiei, încât cea cea mai urâtă formă a morţei devine sublimă şi un simbol a unei noi vieţi, ca şi semnul crucei pe care *Constantin* l'a contemplat, dar în numele căruia a cucerit lumea.

Nu numai din punctul de vedere al motivelor ce conduc la sinucidere, *seppuku* pierde în concepţia noastră orice nuanţă de absurditate, dar şi pentrucă alegerea acestei părţi a corpului, a abdomenului, pentru a aplicà tăetura, — erà bazată pe o veche credinţă anatomică a Japoponezilor, relativă la lăcaşul sufletului şi al sen-

43) Literat şi dramaturg englez, ce a trăit dela 1564—1616.

timentelor omului. Când *Moise* a vorbit de „intestinele lui *Ioseph,* care au făcut să sufere pe fratele său“ sau când *David,* roagă pe Dumnezeu să nu uite intestinele, sau când *Isaia,* Eremia şi alţi prooroci, vorbesc despre „murmurul“ său „tremuratul“ intenstinelor, toţi împărtăşesc credinţa ce există la japonezi, că *abdomeunl constitue lăcaşul sufletului uman.* Chiar Evreii vorbeau de obicei de ficat şi de rinichi şi de regiunea înconjurătoare a corpului omenesc, ca sediul emoţiunilor şi a vieţei.

Expresiunea *„Hara“* erà mai cuprinzătoare decât cuvântul Grecesc *phren* sau *thumos* şi japonezii ca şi Elenii, credeau la fel, că spiritul omului locueşte în adevăr în acea regiune. Această credinţă nu aparţine numai popoarelor antice. Francezii de exemplu, — deşì *Descartes* a stabilit că sufletul este sălăşluit în glanda şirei spinărei, — totuşi şi azi întrebuinţează cuvântul „ventre“ (pântece), într'o acceptaţiune, care deşì din punct de vedere anatomic este prea vag, totuşi din punct de vedere fisiologic este foarte cuprinzător.

De asemenea cuvântul francez *„entrailles“* cuprinde şi noţiunea de afecţiune şi compătimire.

In tot cazul concepţiunea japoneză este mai ştiinţifică decât concepţia ce predomină în general, că inima este centrul simţămintelor. Fără a fi întrebat pe vre-un călugăr, japonezul ştie mai bine ca Romeo „în ce parte a corpului sufletul omului este aşezat“.

Neurologiştii moderni vorbesc despre creerii

abdomeniali şi stomacali, dovedind prin aceasta că există centrii nervoşi simpatici în acele părţi ale corpului, cari sunt atinşi în mod serios de către orice acţiune psihică.

Această concepţie odată admisă, silogismul în cazul „sinuciderei japonezilor“ *(seppuku)* este uşor de construit: *„Eu voesc să deschid lumei lăcaşul sufletului meu. Priviţi-l şi încredinţaţi-vă voi înşuşi, dacă este pângărit sau curat“.*

Nu aş voì să se creadă, că urmăresc să justific sinuciderea, din punct de vedere religios sau moral, însă marea consideraţie acordată semenilor săi, constitue o scuză îndestulătoare pentru japonezi ca să-şi ridice viaţa.

Câţi nu împărtăşesc sentimentul exprimat de Garth, în versurile: „Când onoarea este pierdută, singura scăpare este mortea. Căci moartea spală infamia“. De aceea mulţi îşi inobilează viaţa prin sinucidere.

Moartea prin sinucidere, erà impusă de *Buşido,* când onoarea erà compromisă, ca o chee pentru soluţionarea multor probleme morale, aşà încât, pentru un *Samurai* ambiţios, despărţirea de viaţă constitue mai curând o chestiune personală, iar nu o chestiune publică sau de ordin religios.

Am curajul să afirm că mulţi creştini, cu condiţiunea de a fi destul de curaţi sufleteşte, împărtăşesc admiraţiunea noastră, pentru sublima linişte, cu care *Catone, Brutus* sau *Petro-*

nius şi o serie de alte personalităţi celebre din antichitate, au sfârşit existenţa lor pământească.

Este oare exagerat a se afirmà, că primul filosof din lume, Socrate, şi-a pus capăt vieţei printr'o sinucidere?

Când se istoriseşte aşà de amănunţit, de către elevii săi, cât de voios maestrul lor s'a supus la ordinul Statului, pe care el în conştiinţă sa îl considerà totuşi ca o greşeală morală, cu toate că aveà putinţa să scape şi a băut totuşi cupa de otravă cu linişte, cântând libaţiuni conţinutului său ucigător, în această purtare nu se evidenţiază oare o sinucidere?

In cazul lui Socrate, descris mai sus, n'a fost desigur o constrângere fisică, ca într'o execuţie obişnuită.

Verdictul judecătorilor erà precis căci hotărà: „Trebue să moară prin propria lui mână“. De aceea dacă a te sinucide înseamnă a te ucide cu propria ta mână, moartea lui Socrate a constituit desigur un caz evident de sinucidere.

Insă nimeni nu'l poate învinovăţì pentru fapta sa; chiar Platon care îi erà adversar, nu a considerat moartea lui Socrate o sinucidere.

In urma acestor explicaţiuni, cititorii mei socot că au înţeles că *seppuku* nu constitue o sinucidere, în înţelesul dat acestui cuvânt de Europeni.

De fapt, *seppuku* erà o instituţiune legală şi ceremonioasă, inventată în Evul Mediu, prin care Samuraii ispăşeau greşelile lor sau scăpau

de oprobiul public, îşi recâştigau prietenii sau dovedeau sinceritatea lor.

Când *seppuku* erà impus ca o pedeapsă oficială, se făceà cu un ceremonial deosebit, adică distrugerea de sine însuşi se făceà cu forme rafinate şi se executà cu cel mai mare calm şi stăpânire de sine. Pentru aceste motive *seppuku* erà în mod special potrivit profesiunii cavalerilor luptători.

Ca să satisfac curiositatea cititorilor voi face o descriere a ceremonialului sinuciderei la japonezi.

In acest scop voi reproduce o pagină din lucrarea lui *Mitford* „Povestiri din vechea Japonie“[44]), în care este tradusă o descriere ce există într'un vechi şi rar manuscris japonez.

„Noi (stă scris în acel manuscris 7 străini am fost invitaţi să asistăm ca martori într'un „hondo“[45]), în care urmà să se execute ceremonia.

Scena erà impunătoare: o sală mare cu un acoperământ înalt, suportat de coloane negre de lemn.

Din tavan atârnau numeroase lămpi mari aurite şi alte podoabe speciale templelor Budiste. In faţa altarului înalt, pardoseala erà acoperită cu splendide covoare albe şi ridicată cu 10 centimetri dela nivelul pământului. Deasupra erà aşezat un covor de catifea roşu. Candelambre înalte aşezate la distanţe armonice răspândeau o lumină

---

44) «Tales of old Japan».
45) Sala principală a unui templu japonez (N. T.)

misterioasă şi slabă, care de abeà erà suficientă să ne permită de a vedeà cele ce se petreceà.

Japonezii tot în număr de 7 au luat loc pe stânga, iar noi străinii am luat loc pe dreapta.

„După câtevà minute de aşteptare *Taki Zenzaburo,* un om de 32 ani, cu un aer mândru, se preumblà prin sală îmbrăcat în haine de gală, având aripile hainei făcute din cânepă, cari se îmbracă numai în ocaziunile însemnate din viaţă. Acesta erà întovărăşit de un *Kaishaku* şi trei ofiţeri cari purtau *jimboari,* sau mantaua de război cu fireturi de aur. Cuvântul *Kaishaku,* n'are echivalent în limbele europene, dar înseamnă „executor".

Rolul acestui personagiu este a unui brav cavaler, şi în cele mai multe cazuri este îndeplnit de către o rudă sau un prieten intim al celui care urmează să-şi facă *Hara-Kiri* şi raportul dintre acesta şi acela este mai curând al principalului şi secundului, decât al condamnatului şi gâdelui.

In cazul ce istorisim *Kaishaku* erà *un elev* al lui *Taki-Zenzaburo* şi a fost ales de către amicii acestuia, din cauza îndemânărei sale în mânuirea sabiei.

„Taki Zenzaburo întovărăşit în stânga sa de *Kaishaku,* care îl ţineà de mână, a înaintat încet printre spectatorii japonezi şi ambii s'au aplecat înaintea acestora.

Apoi întorcându-se către noi străinii ne-au salutat la fel, cu multă deferenţă.

Salutările lor erau întoarse de noi cu acelaş ceremonial. Incet şi cu mare mândrie *Taki Zenzaburo,* japonezul sortit să-şi spintece abdomenul,

s'a urcat pe porţiunca de pardoseală ce erà mai ridicată; s'a închinat apoi de două ori înaintea altarului, şi s'a aşezat[46]) apoi pe covorul cu spatele la altar, *Kaishaku* luând loc lângă el în partea stângă.

Unul dintre cei 3 ofiţeri, a venit înaintea lui *Taki Zenzaburo* purtând un suport la fel cu cele întrebuinţate în templele japoneze pentru jertfe, pe care, înfăşurat într'o hârtie, se aflà *Wakizashi,* o sabie scurtă de 27 centimetri şi $1/2$ în lungime, având o lamă perfect ascuţită, ca un brici de ras.

Această sabie a înmânat'o, închinându-se lui *Taki Zenzaburo,* care a luat-o făcând o reverenţă, ridicând'o apoi pe cap cu ambele mâini şi apoi a aşezat sabia jos în faţa sa.

„După trecere de câtevà minute de adâncă tăcere, *Taki Zenzaburo* cu o voce, care nu trădà nici cea mai mică emoţie sau ezitare, spuse: „Eu singur nesfătuit de nimeni, am dat ordinul să fie împuşcaţi străinii din *Kobé*[47]) pe care l'am reînoit, când aceşti străini au încercat să fugă. „Pentru a răspunde de acest fapt, m'am hotărât să-mi fac *Hara-Kiri* şi vă rog pe Dvs., cei de faţă, să'mi serviţi ca martori".

Apoi salutând încăodată vorbitorul şi-a dat drumul hainelor până la brâu şi a rămas gol până la mijlocul corpului.

Cu foarte mare îngrijire, după cum este obi-

---

46) Japonezii se aşază în modul următor: genunchi şi vârful degetelor picioarelor ating pardoseala, iar corpul se sprijină pe călcâe. (N. T)

47) Un port însemnat din Japonia. (N. T.)

ceiul, el şi-a aşezat mânecile hainei sub genuchi, ca să fie împiedicat de a cădeà pe spate, *deoarece un nobil japonez trebuie să moară căzând înainte.*

Apoi cu o mână hotărâtă el apucă sabia ce erà aşezată înaintea sa, o privì cu ochii aprinşi, aproape cu drag. Pentru o clipă el îşi concentră gândirea pentru cea din urmă dată şi îşi împlântă vârful săbiei adânc în partea stângă a mijlocului, trăgând apoi încet sabia dealungul abdomenului către partea dreaptă şi la urmă răsuci sabia în rană.

In timpul acestei operaţiuni, extrem de dureroasă, el nu a mişcat nici un muşchi al feţei.

Când îşi trase afară sabia, el se aplecă înainte şi întinse către noi ceafa.

O expresiune de durere străbătù pentru prima dată faţa sa, *dar el nu scoase niciun ţipăt.*

In acelaş timp *Kaishaku,* care stà alături şi urmăreà cu strângere de inimă mişcările condamnatului, ridică sabia sa în aer. Se auzì în acelaş moment o lovitură şi capul retezat de trup a lui *Taki Zenzaburo* se rostogolì pe pardoseală.

„O tăcere mormântală a urmat, turburată numai de sgomotul sângelui ce ţâşneà din trupul aceluia, care o clipă mai înainte fusese un mândru cavaler. *„Kaishaku“* făcù un respectos salut, şterse sabia sa cu o bucată de hârtie, ce aveà pregătită în acest scop şi se retrase apoi din sală, luând cu sine sabia pătată de sânge, ca o dovadă strălucită, dar sângeroasă a exetărei ce avusese loc.

„Cei 2 reprezentanţi ai Mikadoului[48]) părăsiră apoi locurile lor, trecând în partea unde ne găseam noi străinii şi ne-au rugat să atestăm că *Taki-Zenzaburo* şi-a făcut *Hara-Kiki*".

Aş puteà să înmulţesc descripţiunile *seppukuului,* fie citând extrase din literatura japoneză sau din istorisirea celor ce au asistat la astfel de execuţii, dar aş lungì prea mult acest subiect. De aceia mă voi mărginì la una singură.

Doi fraţi *Sakon* şi *Naiki,* unul de 24 ani şi altul de 16 ani, au plănuit să omoare pe *Iyé-*yasu[49]) cu scopul de a răzbunà pe tatăl lor. Insă înainte de a intrà în palat au fost prinşi. Bătrânul prinţ a admirat curagiul tinerilor, cari au încercat un atentat la viaţa sa, şi-a poruncit să li se îngădue să moară *„în mod onorabil",* adică să-şi facă *Hara-Kiri.*

Fratele lor cel mai mic *Hachimare,* un copil de 8 ani, a fost de asemenea osândit să-şi pună capăt vieţei în acelaş mod, întrucât sentinţa a fost pronunţată contra tuturor membrilor familiei de sex masculin. Cei 3 fraţi au fost conduşi la o mânăstire unde urmà să-şi execute *Hara-Kiri.* Un doctor, care a asistat la sinuciderea lor prin *seppuku,* ne-a lăsat în memoriile sale, descrierea acestei scene. Extragem din aceste memorii următoarea descriere:

„Când toţi trei erau aşezaţi jos în vederea ultimei formalităţi, atunci *Sakon* cel mai în vârstă dintre fraţi s'a adresat celui mai tânăr şi i-a spus: „Incepi tu cel dintâi, pentru ca să fiu

---

48) Impăratul Japoniei.

49) Vestit şogun (prinţ) japonez, din secolul al XVII-lea.

sigur, că tu vei îndeplinì *Hara-Kiri* aşà cum trebuie".

La aceste cuvinte fratele cel mai mic, răspunse că întru cât nu a mai văzut executându-se *Hara-Kiri,* e nevoe ca alt frate să'l execute mai întâi.

Cel mai în vârstă dintre fraţi, la această replică surâse mulţumit, printre lacrămile ce îi umpleau ochii: „Bine ai vorbit micuţule. In acest fel vei dovedì că eşti copilul tatălui nostru".

După ce fraţii cei mari l'au aşezat pe cel mai mic între ei, *Sakon* fratele cel mai mare, împlântă sabia în partea stângă a abdomenului său şi strigă: „Priveşte frate! Ai învăţat acum?"

„Iţi recomand să nu împingi sabia prea adânc, mai înainte de a simţì că vei cădeà pe spate. Apleacă-te bine înainte şi ţine drept picioarele".

Naiki fratele mijlociu făcù la fel şi spuse copilului: „Păstrează-ţi ochii deschişi, căci altfel vei aveà înfăţişarea unei femei ce moare. Dacă sabia nu se împlântă bine, măreşte-ţi curagiul şi tae de-acurmezişul".

Copilul privì pe unul şi pe altul din fraţi şi după ce amândoi îşi dădură sufletul, el se spintecă singur cu tot calmul, urmând exemplul fraţilor săi".

Glorificarea Seppukului constitue desigur nu o mică tentaţiune pentru săvârşirea sa. Pentru motive incompatibile cu dreapta judecată sau pentru motive străine de moarte, tinerii cu mintea aprinsă erau atraşi către acest fel de moarte, după cum sunt insectele atrase de lumină.

Motive variate şi ciudate conduc pe mulţi *Samurai* către acest sacrificiu, întocmai cum fecioarele sunt atrase către mânăstiri. Viaţa

n'aveà mare valoare, după concepţia populară a sentimentului de onoare. Onoarea trebuià să rămână neprihănită.

Dacă nu mai erà aur curat viaţa deveneà un aliagiu, numai aveà niciun preţ. Dintre scenele infernului lui Dante, cea de a VII-a este cea mai apreciată de Japonezi, aceia în care Dante înşiră pe toate victimile sinuciderilor.

De aceia pentru un adevărat *Samurai* a fugì de moarte, erà considerat ca laşitate. Un luptător, care a pierdut luptă după luptă şi a fost urmărit din câmp pe deal şi din crâng în peşteră, şi se găseà înfometat singur în scorbora întunecată a unui copac, sabia sa nemai tăind din cauza întrebuinţărei prea dese, iar arcul său rupt şi săgeţile sale terminate, — în aceste împrejurări a considerat că este laş să moară ucis de duşmani. Cu o hotărâre, care se aseamănă cu a martirilor creştini, s'a glorificat el însuşi printr'o poezie improvizată:

„Vino, vino, moarte mai repede, de pune capăt nenorocirei mele"

Aceasta erà învăţătura *Buşidoului,* anume: să suporţi şi să faci faţă tutulor nenorocirilor, cu răbdare şi cu conştinţa senină; pentrucă după cum spune Mencius[50]): „Când cerul este gata să acorde o mare însărcinare omului, îl obijnueşte, în primul rând, mintea cu suferinţa, iar muşchii şi oasele cu muncă; apoi expune corpul său la foame şi îl aruncă într'o sărăcie

50) Traducerea engleză este făcută de Dr. Legge.

extremă. Prin toat eaceste mijloace cerul îi stimulează mintea; întăreşte făptura sa, și ajută şovăiala sa". Deci, onoarea adevărată constă în a îndeplinì hotărârile cerului şi moartea întâmplată în aceste condițiuni devine glorie, în timp ce mortea dată ca să preîntâmpine greutăţile vieţei, este în adevăr laşă

In cartea *„Religio Medici"*, a lui Thomas Browne, se găseşte un equivalent englezesc pentru ceeace recomandă preceptele japoneze. Iată-l „Este un act brav de a despreţuì moartea, însă unde viaţa este mai îngrozitoare decât moartea, este o adevărată virtute să bravezi viaţa". Un preot japonez celebru din secolul al 17-lea, observă în îm mod satiric: „Un Samurai care nu este în stare să renunţe la viaţă, este în stare ca în momente decisive să fugă sau să se ascunză". Şi mai departe: „Acela ce este învăţat cu moartea, nici lăncile, nici o săgeată sau sabie, nu poate să-l străpungă". Ce asemănare cu vorbele lui Cristos „acela care a jertfit viaţa sa pentru mântuirea mea, o va regăsì". Acestе sunt puţine din numeroasele exemple care vin să confirme identitatea morală a raselor umane, în ciuda încercărilor ce s'au făcut de a stabili mari deosibiri între creştinism şi păgânism.

Am constatat deci că instituţiunea *„sinucide-rei"*, nu erà aşa de nenaturală şi barbară, după cum pare la prima vedere. Voi căutà să analizez în cele ce urmează dacă instituţiunea „soră", *a ispăşirei*, se prezintă cu aceleaşi trăsături.

Sper că voi puteà răspunde la această întrebare, în puţine cuvinte, prin aceea că o isti-

tuţiune similară a existat la toate naţiunile şi nu este nici până azi complet abolită, după cum se evidenţiază prin continuarea obiceiului duelului şi al linşării. Oare n'a provocat de curând un căpitan american la duel pe Esterhazy, pentru ca nedreptatea făcută de acesta lui Dreyfus să fie răsbunată?

La un trib sălbatec, care n'are instituţiunea căsătoriei, adulterul nu este un păcat şi numai gelozia amanţilor apără femeile de abuzul amorului.

Tot astfel într'o epocă în care nu existà justiţia penală, omorul nu erà considerat ca o crimă. Numai răsbunarea rudelor victimei asigurà ordinea socială.

„Care este cel mai înălţător lucru pe pământ?" a întrebat *Osiris* pe *Horus*. Răspunsul acestuia a fost „Să răzbuni nedreptatea pricinuită unei rude", la care cuvinte un japonez ar fi adăogat şi *„unui stăpân"*.

In adevăr, vom constatà că prin răzbunare se satisface sentimentul de justiţie. Răzbunătorul raţionează astfel: „Tatăl meu cel bun n'a meritat moartea. Acela care l'a omorât a comis o mare nedreptate. Tatăl meu dacă ar trăì n'ar fi tolerat o moarte ca aceasta. Cerul însuşi pedepseşte o moarte dată pe nedrept. Voinţa tatălui meu, ca şi voinţa cerului, cere ca răufăcătorul să înceteze opera sa nelegiuită. Aceasta trebuie să piară ucis de mâna mea, pentrucă a vărsat pe nedrept sângele tatălui meu. Eu care sunt din carnea şi sângele său, trebue să ucid pe omorâtor. Acelaş cer nu poate să mă acopere pe mine şi pe el în acelaş timp".

Raţionamentul este simplu, chiar copilăresc (deşi noi ştim că Hamlet nu a raţionat mai cu profunzime), totuşi dovedeşte un sentiment înăscut de dreaptă cântărire şi egală justiţie „Ochi pentru ochi, dintre pentru dinte", este o maximă de justiţie socială.

Sentimentul nostru de răzbunare lucrează tot aşa exact ca şi cerinţele matematicei, pentruca ambii termeni ai unei equaţiuni să fie satisfăcuţi.

Tot aşa noi nu putem face abstracţiune de sentimentul de răsbunare, căci ar însemnà să lăsăm un lucru nedesăvârşit.

Judaismul, care arată pe Dumnezeu răzbunător, sau mitologia greacă, în care există un *Nemesis* (zeul dreptăţei), lasă răzbunarea în seama divinităţilor.

Insă simţământul comun japonez pretinde ca *Bushido-ul* să cuprindă şi instituţiunea revanşei, ca un fel de „curte de justiţie morală", unde oamenii să nu fie judecaţi numai după legile ordinare scrise.

Voi luà un exemplu din istoria japoneză pentru a evidenţià deosebirea. Segniorul celor 47 Ronini [51]) a fost ucis. El murind nu a avut unde să apeleze. Insă supuşii ce'i rămăseseră credincioşi s'au hotărât să pue în aplicare „Răzbunarea", singura instanţă de apel ce le erà deschisă. La rândul lor aceştia au fost condamnaţi de justiţia scrisă ca criminali de rând. Cu toate acestea instinctul popular i-a judecat în alt mod, căci de atunci şi până azi memoria lor se păstrează încă vie la japonezi, ca şi mor-

---

51) Vezi suprà pagina 28 Notă.

mintele lor din cimitirul dela *Sengakuji* (Tokyo).

Deşì *Lao-Tse,* filosof chinez, a propovăduit că *răutatea* trebue răsplătită cu bunătate, părerea lui *Confucius* a fost însă mai hotărâtoare, întrucât acesta a sfătuit, că nedreptăţile trebue răsplătite cu aceiaşi monedă.

Răzbunarea erà îndreptăţită la japonezi, însă numai când se manifestà în favorul binefăcătorilor sau superiorilor.

Nedreptatea ce se pricinuià sie însuşi, nevestei sau copiilor trebuià îndurată fără protest, ba chiar uitată.

Ambele aceste instituţiuni a suicidului şi a răzbunărei, au pierdut „raţiunea lor de a fi", din moment ce s'a promulgat codul penal în Japonia în anul 1880, pentrucă criminalul este arestat şi pedepsit. Justiţia fiind aplicată, numai este nevoe ca un japonez vinovat să-şi facă *Hara-Kiri,* sau în alte cazuri un vasal să răzbune pe stăpânul său, făcând pe asasinul acestuia să-şi ispăşească crima.

Deşì *seppuku,* numai are raţiunea de a existà, totuşi din când în când se mai săvârşesc astfel de sinucideri şi azi în Japonia.

Ştiinţa modernă a inventat multe metode noi ca un om să-şi curme viaţa, însă trebue să recunoaştem că *seppuku* este cea mai nobilă dintre sinucideri. In adevăr, sinuciderile obicinuite în Europa şi America, în 99 de cazuri, provin dintr'o stare patologică şi din laşitatea de a suporta viaţa. *Hara-Kiri*-ul japonez din potrivă, după cum am văzut, cere mult sânge rece, se executată de persoane absolut sănătoase, din motive înalte.

De aceia, dintre cele două feluri în care se pot împărţi sinuciderile, după Dr. *Strahan* (în cartea sa „Suicid şi boală“) raţionale şi neraţionale, *seppuku,* se clasează desigur în cea dintâi categorie.

Din aceste două sângeroase obiceiuri a suicidului şi a răzbunărei, caşì din spiritul general al *Buşido-ului,* rezultă că *sabia* a jucat un rol însemnat în înălţarea morală a vieţei japonezilor.

De aceia ne vom ocupà de aproape în paragraful următor despre această armă de atac şi apărare.

§ 13. Sabia sau sufletul Samuraiului.

Sabia la japonezi a fost şi este simbolul puterei şi vitejiei.

Mahomed când a spus: „Sabia este cheia Cerului şi a Infernului“ el s'a făcut ecoul fidel al concepţiunei japonezilor.

Copii Samurailor, din cea mai fragedă vârstă, învăţau să mânuiască sabia.

Constituià o mare sărbătoare pentru aceşti copii, când înplinind vârsta de 5 ani, erau înbrăcaţi *în costumul tradiţional de Samurai* şi erau aşezaţi pe o masă, pe care obicinuit se jucà *„go“* 52) şi iniţiat în obiceiurile profesiunei militare, punându-i-se în cingătoarea dela brâu

52) Un fel de joe de *şah,* compus din 361 pătrate, ce reprezintă un câmp de luptă.

o sabie adevărată, în locul jucăriei ce o purtase până atunci.

După această primă ceremonie care constituià o *„adoptio per arma“*, copilul numai eşia din casă, fără această emblemă a *Samurailor*, chiar dacă în mod obişnuit purtà în interiorul casei părinteşti o sabie de lemn aurită, iar după alţi puţini ani, copilul trebuià să poarte totdeauna *sabia de oţel adevărat*, deşì neascuţită, iar sabia de lemn erà aruncată.

Când tânărul atingeà vârsta *adolescenţei*, adică la 15 ani, dobândind libertate complectă, el singur îşi ascute sabia pentru a fi pregătit pentru orice eventualitate, aşa că posesiunea unei periculoase arme, îi da un aer de gravitate şi de răspundere. De aceia fiecare privindu-l îşi ziceà: „acesta nu poartă sabia în zadar“.

Arma ce purtà Samuraiul la brâu erà un *„simbol“* a ceeace se găseà în inimă şi mintea sa: *„Devotament şi Onoare“*.

. De obicei, *Samuraiul* purtà două săbii, cea mai lungă numită *„Datio“* sau *„Katana“*, cea mai scurtă, numită *„Shoto“* sau *„Wakizashi“*. Ele nu lipseau niciodată dela cingătoarea sa.

Când tânărul se află acasă, săbiile păstrează locul lor de onoare, la intrarea în casă. Noaptea Samuraiul aşezà săbiile în apropiere de perna pe care dormeà, pentruca mâna uşor să le poată apucà.

Tovarăşe necontenite ale „cavalerului“, ele sunt scumpe acestuia. Deaceia căpătau diferite nume de răsfăţare.

Săbiile fiind venerate, sunt considerate ca obiecte sfinte şi adorate.

Herodot, părintele Istoriei, a arătat că Schyţii, aduceà sacrificii unei săbii de oţel.

Multe temple şi multe familii în Japonia posedă chiar azi o sabie ca obiect de adoraţiune. De aceia orice jignire adusă acestei arme, erà considerată ca o insultă personală. Vai! de acela care, chiar din nebăgare de seamă, calcă peste o sabie ce a căzut pe jos.

Un obiect aşa de preţuit nu puteà să nu atragă atenţiunea artiştilor sau vanitatea posesorilor. Mai ales în timpurile de pace, când săbiile se purtau cu acelaş scop, ca o cârjă de un episcop sau un sceptru de către un rege, aceste arme erau considerate ca obiecte de artă.

O piele scumpă sau cea mai fină mătase se întrebuinţà pentru mâner, argint sau aur pentru gardă, lac de diferite culori pentru teacă, ceeace contribuià să ascunză oarecum înfăţişarea fioroasă a armei dătătoare de moarte.

Dar aceste decoraţiuni erau accesorii. *Lama însăşi constituià partea de seamă a săbiei*

Fabricantul săbiilor nu erà numai un simplu meşteşugar, ci un artist, ce trebuia să aibă inspiraţie în fabricarea săbiilor, iar prăvălia sa erà un sanctuar.

Zilnic acest meşteşugar artist, înainte de a începe lucrul, făceà rugăciuni sau după cum se obişnuià a se spune „el îşi purificà sufletul şi gândul său în vederea făurirei şi călirei oţelului, destinat să fie transformat în sabie".

Fiecare lovitură a ciocanului, fiecare scufundare a fierului în apă, fiecare frecătură de piatra de ascuţit, constituià *un act religios* de o deosebită însemnătate. De aceia nu se puteà dis-

tinge dacă arta meşteşugarului sau zeul tutelar imprimase săbiei fabricate o aşa puternică magie.

Desăvârşită ca o operă de artă, rivalizând cu săbiile de Toledo sau Damasc, săbiile japoneze răspândesc ceva mai mult decât ar puteà răspândì numai arta singură.

Lama lor rece, concentrând pe suprafaţă lumina din aer, faţa lor imaculată, strălucind la soare, tăişul lor fără de seamăn, de care se leagă atâtea întâmplări, perspectivele eroice de viitor, forma lor cea curbă, care uneşte graţia cea mai perfectă cu rezistenţa cea mai straşnică,— toate aceste calităţi ce posedă săbiile japoneze ne umple inima de simţăminte de putere şi frumuseţe, de respect şi groază.

Misiunea săbiilor erà nevinovată, dacă se păstrau ca un simplu obiect de artă.

Insă chiar când le atingi numai cu mâna, te îmbiează să le întrebuinţezi.

De aceia, foarte adesea, lama a alunecat àfară din teaca în care sălăşluia pacinică. Abuzul mergeà câteodată până acolo, încât *Samuraii* încercau oţelul săbiilor lor pe gâtul vreunei creaturi nevinovate.

Problema care trebue să ne preocupe mai multe este, dacă *Buşido* legitimează întrebuinţarea săbiei fără rost şi în orice împrejurare?

Răspunsul nostre este fără ezitare, nu!

După cum un *Samurai* trebue să acorde o mare însemnătate întrebuinţarea săbiei în cazuri drepte, tot astfel întrebuinţarea sa nelegitimă trebue condamnată şi despreţuită.

Acela care întrebuinţà sabia sa în ocaziuni

nepotrivite, erà considerat ca un poltron sau un fanfaron.

Un om stăpân pe sine, ştie când trebuie să facă uz de arma sa şi atari împrejurări se prezintă rare ori.

Răposatul conte *Katsu,* care a trăit în vremurile cele mai vechi ale istoriei Japoniei, când asasinatele, sinuciderile şi alte practice sângeroase erau în vigoare, deşì a fost învestit cu puteri dictatoriale, n'a pângărit niciodată sabia sa cu sânge nevinovat.

Istorisind câteva din întâmplările vieţei sale unui prieten, Contele *Katsu,* într'o formă populară, spune: „Eu am simţit totdeauna o mare repulsiune de a ucide un om şi de aceia n'am ucis un singur om în vieaţa mea.

„Eu am liberat pe aceia a căror capete ar fi trebuit să fie tăiate. Un amic mi-a reproşat într'o zi: „D-ta nu omori destul" şi m'a întrebat ironic: D-ta nu mănânci piper şi pătlăgele vinete?".

„I-am răspuns, superioritatea mea este datorită tocmai faptului că nu mi-a plăcut să ucid pe semenii mei. In adevăr, am avut garda săbiei mele aşa de puternic înfiptă în teacă, încât mi-a fost greu să trag lama afară. Lozinca vieţei mele a fost că, alţii să mă lovească, însă eu nu răspund la loviturile lor. Pot să vă asigur că unii oameni sunt ca puricii şi ţânţarii, care muşcă în zadar, însă nu pun viaţa omului în primejdie. Puţină mâncărime este opera lor şi atâta tot!".

Acestea sunt vorbele unuia care a aplicat prin-

cipiile *Buşidouului,* atât când erà la putere, cât şi când erà în opoziţie.

Maxima populară japoneză „A fi bătut, echivalează cu a cucerì“, ceeace se traduce prin ideia că o cucerire temeinică, consistă în a nu se împotrivì unui duşman turbulent.

Precepte ca: „Cea mai bună victorie este aceia ce se dobândeşte fără vărsare de sânge“ şi alte asemenea, dovedesc că ultima ţintă, idealul cavalerismului erà *pacea.*

Păcat că acest ideal înălţător în zilele noastre a fost lăsat pe mâna preoţilor şi moraliştilor, pe când profesioniştii armelor au rămas să practice şi să *idealizeze războiul.*

Datorită acestei împrejurări ei au mers aşa de departe încât au imprimat chiar idealurilor femeei, un caracter războinic, urmărind să facă din femei nişte amazoane, după cum vom vedeà în paragraful următor.

§ 14. Educaţiunea şi situaţiunea socială a femeiei.

Femeia, jumătatea speciei umane, a fost intitulată adesea „prototipul paradoxelor“ pentru că intuiţia minţei sale este deasupra priceperei bărbaţilor.

Reprezentarea noţiunei „misteriosul“ „necunoscutul“ prin ideograme chineze[60]), se face prin

---

53) Japonezii drept scriere au adoptat ideogramele chineze, aşa încât scrisul lor se poate citi şi de chineji. (N. T.)

două desene, primul însemnând „tânăr“ şi altul însemnând „femeie“, pe motiv, că farmecile fisice şi gândirile delicate ale sexului femenin depăşesc forţele mintale ale omului şi nu pot fi explicate.

Totuşi idealul femei după *Buşido,* nu este format din mult mister, iar paradoxul este numai aparent.

Am arătat că acest ideal erà un ideal de „Amazonă“, însă aceasta este numai pe jumătate exact.

Din punct de vedere ideografic, chinezii reprezintă noţiunea de „nevastă“ prin o *femee ţinând o mătură în mână.* Aceasta nu înseamnă că mătura trebue să fie întrebuinţată de femee în mod ofensiv sau defensiv împotriva tovarăşului său conjugal şi nici că este dată femeei pentru ca să încânte pe bărbat, ci pentru ca să fie întrebuinţată la nevoile domestice, în care scop mătura a fost inventată. Ideia cuprinsă în acest ideogram este de natură casnică, ca şi derivaţiunea engleză a cuvântului soţie (wife-weaver = ţesătoare) şi daughter, duhitar = fată care mulge vacile.

Fără a ţărmuri sfera activităţei femei la bucătărie, biserică şi creşterea copiilor, după cum a preconizat Kaiserul Germaniei, totuşi după *Buşido* rolul atribuit femeii erà în primul rând casnic.

Contradicţiunea între idealul casnic şi de amazoană, este numai aparent, întrucât aceste precepte ale cavalerismului, nu erau incompatibile.

In adevăr, *Buşhido,* alcătuind un cod de precepte destinate sexului bărbătesc, virtuţile reco-

mandate femeilor erau departe de a aveà un caracter pur femenin.

In această ordine de idei *Winckelman*[54]) observă, că „suprema frumusețe a artei grecilor este mai multă bărbătească decât femenină“, iar *Leky* adaogă că această observațiune este exactă, atât în ceeace privește concepția morală, cât şi concepţia artei la greci.

Buşido de asemenea laudă pe acele femei „care se emancipau de slăbiciunile sexului lor şi desfăşurau un curaj eroic demn de cel mai voinic bărbat“.

De aceia, tinerile fete erau educate în sensul de a'şi stăpâni sentimentele şi nervii, de a mânuì armele şi mai ales sabia cu mânerul lung *nagi-nata,* ca să fie în stare să se apere în orice eventualitate.

Totuşi scopul exercițiilor cu caracter militar, nu erà în vederea luptelor, în război, ci personal şi casnic.

Femeia neavând nici un suzeran, trebuia să se apere pe ea însăşi. Cu arme ea îşi apărà deci sanctitatea personală, cu acelaş zel cu care bărbaţii apărau pe stăpânii lor. Folosul casnic al educaţiunei militare, constà în aceia, că o puneà în măsură să-şi crească copii, în spirit războinic, după cum vom arătà în cele ce urmează.

Duelul şi exercițiile similare, deşì rareori serveau femeilor în viaţa de toate zilele, formau o contraponderă pentru toate celelalte obiceiuri sedentare ale femeilor.

Insă aceste exerciţii erau făcute nu numai în-

---

54) «History of European Morals». Vol. II. pag. 383.

tr'un scop igienic, ci puteà fi folosite la nevoe.

In adevăr fetele când atingeau vârsta adolescenței purtau stilete de buzunar *(Kai-Ken)*, care aveà destinația să fie înfipte în inima atacatorilor sau după împrejurări chiar în propria lor inimă.

Deşi această din urmă întrebuințare erà foarte obişnuită, eu nu o voi judecà cu asprime, întrucât chiar religia creştină, care condamnă sinuciderele, nu condamnă pe femeia ce se sinucide, căci *Pelagia* şi *Dominica*, care s'a sinucis, au fost canonizate totuşi, pentru curățenia lor sufletească.

Când o fecioară japoneză vede cinstea ei amenințată, ea nu trebuie să aştepte intervenția săbiei tatălui său, întrucât arma necesară se găseà totdeauna sub *kimono-ul* său[55].

Femeia japoneză consideră înjositor să nu cunoască modul cum se execută sinuciderea. De exemplu, din studiile de anatomie ce a făcut în şcoală, ea ştie locul exact unde trebue să-şi lege picioarele împreună cu un cordon, aşa în cât orcât ar durà agonia, corpul să fie găsit mort în poziția cea mai liniştită, având membrele aşezate cuvincios. Faptele acestea sunt asemănătoare cu faptele eroice ale martirilor creştinismului sau cu ale Vestalelor din antichitate.

Străinii au o concepțiune greşită despre femeia japoneză, anume că femeia japoneză nu cunoaştea pudoarea[56].

Din potrivă, în realitate, castitatea constituà o virtute de seamă a femeilor *Samurailor*, iar pu-

---

55) *Kimono-ul* este îmbrăcămintea femeilor japoneze. (N. T.)
56) Vezi *Fink* «Lotos Time in Japan».

doarea erà prima virtute a femeilor Samurailor şi erà considerată mai mult chiar decât viaţa. Pentru a evidenţia această afirmaţiune voi istorisì o întâmplare autentică:

O tânără femeie fiind luată prizonieră, văzând că este ameninţată de a fi violată de către un soldat duşman, declară că se va supune poftei acestuia, însă cerù să-i se îngăduie ca mai întâi să scrie câtevà linii surorilor sale, pe care războiul le-a răspândit în mai multe localităţi. Când scrisorile au fost terminate, eroina a alergat la prima fântână, scăpându-şi onoarea, înecându-se

Scrisoarea ce această femee a lăsat se sfârşeşte cu următoarele versuri:

„De teama celor din urmă nori,
Care pot întunecà lumina,
Tânăra lună ca să scape
Trebue repede să apuce calea sborului"

Aş exagerà dacă aş lăsà să se creadă de cititorii mei, că imitarea bărbatului formà cel mai înalt ideal al femeei japoneze. Departe de mine gândul acesta!

Din potrivă Buşido pretindeà că femeile să aibă graţiele cele mai desăvârşite în viaţă. Muzica, dansul şi literatura nu erau neglijate.

Câteva dintre cele mai frumoase versuri din literatura japoneză traduc exprimarea sentimentelor femeilor.

Femeile jucau un rol însemnat în istoria literaturei japoneze. Dansul erà învăţat de femei pentru a îndulci asprimea mişcărilor (vorbesc

de fiicile Samurailor, iar nu de *geişe*[57]). Muzica o învăţau femeile pentru a înveselì orele triste ale părinţilor sau soţilor, aşa încât muzica nu erà învăţată pentru ea în sine. Scopul final erà purificarea inimei, căci se ziceà că nu se poate obţine o armonie de sunete, dacă inima cântăreţului nu erà în armonie cu sine însuşi.

Prin urmare, în privinţa educaţiei femeilor, găsim aceiaşi ideie de bază, pe care am găsit-o când am studiat educaţiunea băeţilor, anume; că diferitele îndeletniciri erau destinate să slujească *scopuri morale*.

De aceia muzica şi dansul se învăţau, numai până într'atât, cât erà necesar să adaoge graţie şi strălucire vieţei, însă nici odată ca să stimuleze vanitatea şi extravaganţele.

Din acest punct de vedere eu aprob pe acel prinţ Persian, care asistând la un bal la Londra şi fiind invitat să danseze, a refuzat invitatorul cu brutalitate, pe motiv că în ţara sa numai o clasă specială de fete au această îndeletnicire.

Dansul, muzica, etc., nu se învăţau de femeile japoneze, pentru a fi expuse sau pentru reclamă socială, ci se dobândeau numai în vederea distincţiunei casnice. Dacă totuşi femeile se exhibeau în petreceri sociale, o făceau fiindcă se considerà ca făcând parte din îndatoririle unei bune gazde, cu alte cuvinte, din complexul de măsuri constituind „buna ospitalitate".

Pregătirea casnică alcătuià scopul final al educaţiunei femeilor. Putem deci afirmà că diversele virtuozităţi ale femeilor din Japonia, fie cu ca-

57) Dansatoare de profesie. (N. T.)

racter marțial sau pacific, erau dobândite mai ales pentru a face agreabil interiorul casnic.

Oricât de departe ar fi ajuns femeile japoneze cu educațiunea lor, ele nu pierdeau niciodată din vedere că *inima trebuie să fie centrul activității lor.* Ca să-și păstreze onoarea și curățenia inimei, femeile japoneze se făceau servitoare, se trudeau muncind și își sacrificau chiar viața. Zi și noapte, cu voce, când energică ,când dulce, când plângătoare, ele cântau în căminurile lor micuțe.

Femeia japoneză, *ca fată se sacrifică pentru tatăl său, ca soție se jertfește pentru bărbatul ei, iar ca mamă, pentru copii săi.*

Din cea mai fragetă tinerețe, erà deprinsă să se jertfească, căci viața sa nu erà independentă, ci totdeauna în serviciul altora.

Dacă ajutorul său este de vre-un folos, ea este alături de bărbat; dacă însă femeia stânjenește munca bărbatului, ea se retrage după cortină.

Nu rareori se întâmplă ca un tânăr să se îndrăgostească de o fată, care împărtășește aceiași dragoste. Dar dacă fată observă că dragostea băiatului pentru ea îl face să-și uite îndatoririle, ea se desfigurează, ca să numai placă băiatului. Două povești vor confirmà puterea de sacrificiu a femeei japoneze. Iată-le:

„Adzuma“ se găsește iubită de un bărbat care, pentru ca să câștige dragostea ei, conspiră contra soțului său. Pretinzând că acceptă să se unească cu cel *ce o iubeà,* pentru a asasina pe soțul său, ea se așează în întuneric în locul bărbatului său, așa că sabia iubitului său asasin lovește capul ei, ucizând'o.

De asemenea scrisoarea ce a fost scrisă de femeia unui tânăr *Daimio* [58]), înainte de a-şi ridicà viaţa, n'are nevoie de comentarii, dovedind puterea de dragoste şi de sacrificiu a femeei japoneze:

„Adesea“ scrie ea „am auzit că nu întâmplarea sau norocul conduce mersul evenimentelor aci pe pământ, ci că totul se mişcă în concordanţă cu un plan stabilit mai dinainte.

„A se adăpostì sub o creangă obişnuită sau a bea din acelaş râu, este ordonat de veacuri mai nainte de naşterea noastră. De când am fost uniţi — în legăturile eterne ale căsniciei, — acum 2 ani, inima mea te-a urmat, după cum umbra urmează un obiect, inima mea fiind legată de a ta, iubind şi fiind iubită. Deoarece lupta viitoare va fi cea din urmă în viaţa ta, ia-ţi rămas bun dela tovarăşa ta iubită. Am aflat că *Ko-u,* fiorosul şi viteazul luptător din vechea China, a perdut o bătălie din cauza că a plecat cu iubita sa *Gu.*

„La fel *Yoshinaka,* deşì viteaz între viteji a fost învins, fiindcă a fost prea slab ca să se despartă la timp de iubita sa nevastă. De ce eu, pentru care pământul numai prezintă nici o speranţă sau bucurie, de ce să te reţin pe tine sau gândurile tale continuând să trăiesc? De ce să nu te aştept eu mai bine pe drumul pe care toţi muritorii trebue să treacă?

„Niciodată, te rog, niciodată nu uità binefacerile pe cari bunul nostru stăpân *Hidéyori* le-a revărsat asupra ta. Recunoştinţa ce i-o datorăm

---

58) Nobil militar din clasa cea mai înaltă a Samurailor. (N. T.)

este tot aşa de profundă ca şi marea şi tot aşa de înaltă ca şi munţii".

Jertfirea femeei pentru binele bărbatului său, pentru familia sa, erà tot aşa de înălţătoare şi onorabilă, ca jertfirea bărbaţilor pentru suzeranii lor sau pentru patrie.

Renunţarea de sine, afară de care enigma vieţei nu poate fi rezolvită, erà cheia devotamentului bărbatului, precum şi cheia jertfei femeei japoneze pentru viaţa domestică.

Aceasta nu erà sclava bărbatului decât în măsura în care bărbatul erà sclavul stăpânului său.

Rolul atribuit femeei japoneze erà considerat drept „*Naijo*" adică „ajutor intern".

In scara ascendentă de servicii, femeia se găseşte în primul rând, căci ea se jertfeşte pentru bărbat. Bărbatul se sacrifică pentru stăpânul său, iar acesta la rândul său se sacrifică Impăratului şi Cerului.

Recunosc slăbiciunea acestui principiu şi consider creştinismul superior, fiindcă declară pe fiecare suflet ce vieţueşte direct răspunzător numai faţă de creator. Totuşi cât priveşte doctrina serviciului — serviciul adus unei cauze mai înalte decât propria sa cauză, cu sacrificiul persoanei sale, formează de astfel cheia misiunei lui Crist pe pământ.

Buşido este deci bazat pe un adevăr etern.

Cititorii mei nu trebue să mă acuze pentru că susţin doctrina jertfirei pentru alţii, întrucât şi eu admit într'o largă măsură părerea enunţată cu multă căldură şi susţinută cu o mare profunzime de gândire de către *Hegel,* că istoria constă în desvoltarea şi înfăptuirea libertăţei individuale.

Ceeace am urmărit este numai să dovedesc, că întreaga învăţătură a *Buşido-ului* erà aşa de inbibată cu spriritul de jertfă, încât erà cerută nu numai dela femei, ci şi dela bărbaţi. Deaceea până ce influenţa perceptelor sale va fi întregime înlăturată, societatea japoneză nu va puteà împărtăşi părerea exprimată de un American, care expunând situaţia femeii în Japonia a exclamat: „Dea Domnul ca toate fetele japoneze să se revolte contra vechilor obiceiuri". Poate oare o astfel de revoltă să reuşească? Se va îmbunătăţi oare statutul femeei în acest mod? Oare drepturile ce femeile japoneze vor dobândì, vor puteà compensà pierderea dulceţei moravurilor, acea delicateţe în apucături, care formează caracteristica şi apanagiul cel mai de seamă al femeilor în această ţară? Oare pierderea gustului de menaj de către matroanele romane nu a fost urmată de o puternică corupţiune? Reformatorii americani pot să ne asigure că revolta femeilor noastre, constitue adevărata cale ce trebue s'o urmeze în vederea desvoltărei lor istorice? Aceste întrebări se prezintă cu un caracter destul de grav. Eu socot însă că prefacerile vor venì dela sine, fără revoluţiune.

Pentru a dovedì aceste voi analizà, dacă în adevăr, statutul femeei în regimul *Buşido-ului*, erà în adevăr aşa de aspru, încât ar justificà o revoluţiune.

Se vorbeşte şi s'a scris mult despre respectul ce cavalerii din Europa purtau „lui Dumnezeu şi femeilor".

Nepotrivirea acestor termeni de comparaţie a făcut pe *Gibbon*[59] să se revolte. Se susţine de asemenea de către *Hallam*[60]) că moralitatea Cavalerului erà brutală, că gentileţa faţă de femee dă naştere la dragostea ilicită.

Influenţa cavalerismului asupra caracterelor slabe a dat filosofilor şi istoricilor prilej pentru polemici.

Guizot[61]) susţine că feudalismul şi cavalerismul au avut influenţe binefăcătoare, în timp ce Spencer susţine că într'o societate militară şi ce este oare feudalismul decât o societate militară? , situaţiunea femeei este fatalmente inferioară, şi se înbunătăţeşte numai când societatea devine industrială. Care din aceste teorii este aplicabilă Japoniei?

Răspund că ambele conţin adevărul. Astfel classa militară în Japonia erà restrânsă la *Samurai* şi cuprindeà aproape 2 milioane suflete. Deasupra acestei clase stau nobilii militari. „*Daimio*", şi nobilii curteni, intitulaţi *Kugé*, aceştia din urmă nefiind decât luptători cu numele, în realitate nobili sibariţi, care duceau o viaţă de desfătări. Sub aceste două clase se aflau massele sau restul poporului, meseriaşi, comercianţi şi ţărani, a căror viaţă erà destinată muncii pacinice. Aşà că ceeace *Herbert Spencer* consideră drept caracteristică unei societăţi *militare* se puteà aplicà în Japonia numai clasei Samurailor, în timp ce caracteristica referitoare la so-

59) Filosof şi istoric englez ce a trăit dela 1737—1796.
60) Istoric englez ce a trăit dela 1767—1859.
61) Istoric şi om de stat francez ce a trăit dela 1787 - 1879.

cietatea industrială erà aplicabilă claselor așezate deasupra și sub clasa Samurailor. Această susținere a noastră este confirmată prin situațiunea femeii în Japonia, pentru că în nici o clasă femeia nu se bucurà de mai puțină libertate decât în aceea a samurailor. Pare curios, totuși se poate spune că cu cât clasa socială erà mai inferioară, (ca de exemplu a micilor meseriași), cu atât situațiunea femeii erà mai egală cu a bărbatului.

Printre nobilimea înaltă, de asemenea, deosebirea în situațiunea sexelor erà mai mică, mai ales din cauza puținelor ocaziuni care să evidențieze diferența sexelor, nobilii fiind aproape complect efiminați din cauza vieții ce duceau. Teoria lui *Spencer* erà deci perfect ilustrată de situația din Japonia. In ce privește doctrina lui *Guizot*, acesta se fereà în special la nobilimea înaltă, așà că ea se puteà aplicà numai *daimilor* și clasei *Kugé*.

Ar fi să denaturez adevărul istoric, dacă din cuvintele mele cititorul și-ar puteà formà o proastă părere despre statutul femeii sub regimul *Bușido*. Spun fără ezitare că femeea nu erà tratată ca egala bărbatului, însă până ce cititorul nu va fi în stare să deosebească între diferență și neegalitate, vor existà totdeauna neînțelegeri asupra acestui subiect. In adevăr, dacă ne gândim că chiar bărbații sunt în puține privințe egali între ei, (de ex. înaintea judecătorilor sau a urnei) discuțiunea referitoare la egalitatea sexelor ne apare ca oțioasă. Când „Declarațiunea Independenței Americii“ a proclamat că toți oamenii au fost creați egali, nu erà vorba de inte-

ligenţa şi darurile lor fizice; se repetà numai ceeace se enunţase de *Ulpian,* cu mult înainte, anume că toţi oamenii sunt egali înaintea legii. Drepturile legale constituiau în acest caz măsura egalităţii dintre oameni. Dacă legea ar fi singura scară cu care să se poată măsura situaţiunea femeii într'o societate, s'ar puteà determinà treapta pe care stă, tot atât de uşor pe cât i s'ar puteà evaluà averea în bani. Problema se pune însă altfel, anume: există oare o unitate de măsură justă pentru compararea situaţiei sociale a femeii cu aceea a bărbatului? Este oare drept, este suficient să comparăm „statutul femeii" cu acela al bărbatului, aşà cum se compară valoarea argintului cu aceea a aurului şi să fixăm apoi raportul numeric dintre ele? O asemenea metodă ar exclude din calcul tocmai valoarea cea mai importantă pe care o posedă orice făptură omenească, anume valoarea ei intrinsecă. Din cauza multiplelor mijloace de care dispune fiecare din sexe, pentru îndeplinirea misiunii sale pământeşti, unitatea de măsură ce urmează a fi adoptată pentru a măsurà situaţiunea unui sex faţă de celalt, trebue să aibă un caracter compus, sau ca să ne servim de un cuvânt din limbajul economic, trebue să fie un „etalon multiplu".

Buşido aveà o măsură proprie, care erà dublă, şi care încercà să determine valoarea femeii pe câmpul de luptă şi la vatră. Pe câmpul de luptă femeia însemnà puţin, în casă însemnà totul. I se acordà deci un tratament corespunzător acestei duble măsuri; ca unitate social-politică ea nu prea erà luată în seamă, în timp ce ca

femee şi mamă primeà cel mai mare respect şi cea mai profundă dragoste.

Cum se face de pildă că un popor atât de militar ca Romanii respectà şi venerà atât de mult femeia? Nu oare pentru că ele erau matroanele, *mamele?* Bărbatul se plecà înaintea femeii, nu ca luptătoare sau jurisconsultă, ci *ca mamă!* Aşà şi la Japonezi.

Pe când părinţii şi bărbaţii erau plecaţi pe câmpul de luptă, administraţia casei erà lăsată în întregime în mâinile mamelor şi nevestelor. Educaţiunea tinerelor vlăstare, chiar apărarea lor, erà încredinţată mamelor. Exerciţiile de luptă la care se dedau femeile şi despre care am vorbit mai sus, erau făcute, în primul rând, pentru ca să le pregătească, în mod inteligent, să conducă şi să urmărească educaţiunea copiilor lor.

Concepţia japoneză despre căsnicie o depăşeşte cred pe cea creştină, „bărbatul şi femeia să fie un singur trup". Individualismul anglo-saxon nu poate renunţà la ideea că bărbatul şi femeia sunt două făpturi deosebite; de aceea dacă soţii divorţează, li se recunosc drepturi *separate,* iar dacă se împacă, epuizează vocabularul cuvintelor de desmierdare şi sentimentalism. Japonezului îi pare foarte curios când nevasta sau soţul îşi laudă unui străin tovarăşa, ca drăgăstoasă, bună, etc. Nu e de bun gust să spui de tine însuţi „că eşti bun, drăguţ şi aşà mai departe". Japonezii cred că bărbatul lăudându-şi nevasta sau viceversa, e ca şi cum te-ai lăudà singur şi lauda de sine este considerată în Japonia — ca să nu vorbesc prea aspru — ca o lipsă de tact. Sper că şi europenii o privesc

la fel. Am vorbit mai pe larg despre această chestiune, fiindcă a-ţi tratà soţul sau soţia cu un fel de dispreţ politicos, erà un obiceiu foarte răspândit la Samurai.

Rasele teutonice, începându-şi viaţa lor de trib cu o frică superstiţioasă de femee (demodată azi în Germania), iar Americanii începându-şi viaţa socială cu conştiinţa penibilă a lipsei de femei[62]) (acestea înmulţindu-se, mă tem că vor pierde din prestigiul străbunelor lor), respectul acordat de bărbat femeii a devenit în Occident principala unitate de măsură a moralităţii. Insă în etica militară a Buşido-ului principala linie de demarcaţie, ce separă binele de rău, erà alta, anume sentimentele ce leagă bărbatul faţă de al semenilor săi, cele cinci legături de care am vorbit în prima parte a acestei lucrări. Una din aceste legături am arătat că e devotamentul, legătura dintre vasal şi suzeran. Despre celelalte legături am vorbit numai în treacăt, fiindcă nu se găsesc numai la Buşido. Fiind bazate pe dragoste naturală, nu pot să fie decât *comune întregii omeniri,* deşì în unele puncte au putut fi amplificate în Japonia de condiţiunile speciale create de aceste învăţături. Imi vine acì în minte sentimentul prieteniei, deosebit de puternic între bărbaţi, care face uneori din camaraderiei o legătură romantică, care e un sentiment intensificat de separaţiunea sexelor în tinereţe,

62) Fac aluzie la acea epocă, când fetele au fost importate din Anglia şi date în căsătorie pentru un număr oarecare de pfunzi, de tutun, etc.

care deviază dragostea dela albia firească, pe care i-o ţine deschisă cavalerismul occidental sau raporturile libere din ţările anglo-saxone. Aş puteà să umplu multe pagini cu versiuni japoneze ale legendei lui Damon şi Pythias, Achile şi Patrocles sau să descriu în limbajul lui *Buşido* legătura de prietenie, tot aşà de puternică şi de sublimă, ca aceea dintre David şi Jonatan. Nu este deci surprinzător că virtuţile şi învăţăturile „Cavalerismului“ nu s'au mărginit la clasa militară, după cum voi arătà pe larg în paragraful următor.

§ 15. Influenţa Buşido-ului.

In paragrafele precedente n'am scos în evidenţă decât unele culmi mai înalte din lanţul virtuţilor cavalereşti, deşì toate depăşesc nivelul mijlociu al vieţii noastre naţionale. După cum razele soarelui ating mai întâi piscurile mai înalte ale munţilor şi numai apoi, în mod gradat, luminează şi văile, tot aşà sistemul etic, care a luminat mai întâi clasa militară, a găsit cu timpul adepţi în masele populare.

Virtutea e tot aşà de contagioasă ca şi viţiul. „Nu e nevoe decât de un singur înţelept într'o societate ca să devie înţelepţi cu toţii, atât de rapidă e contagiunea“, spune *Emerson*. Nu există clasă sau castă, care să poată rezistà forţei de propagare a principiilor morale. Oricâtă gălăgie se face în jurul marşului triumfal al libertăţilor anglo-saxone, trebue să recunoaştem că impulsul lor a pornit foarte rar dela massele de

jos. N'au fost ele oare mai curând opera cavalerilor şi a gentlemenilor? Cu foarte mare dreptate spune *Taine:* „Aceste 4 silabe *„de-mo-cra-ţia“*, aşà cum se întrebuinţează peste canal, rezumă istoria societăţii engleze: „La această afirmaţiune democraţia poate întoarce întrebarea, zicând: „Când Adam erà şi Eva torceà, care erà superiorul?“ Cu atât mai rău că în rai nu erau nobili. Strămoşii noştri le-au simţit lipsa şi au plătit-o foarte scump. Dacă ar fi fost şi pe acolo nobili, nu numai că raiul ar fi fost aranjat mai cu gust, dar Adam şi Eva ar fi învăţat — fără a mai face o experienţă atât de penibilă — că neascultarea către către Iehova, constituià o lipsă de devotament, o desonoare, trădare şi rebeliune.

Ceeace Japonia este astăzi se datorează numai Samurailor. Ei au fost nu numai floarea naţiunii, dar şi rădăcina poporului. Toate darurile graţioase ale Cerului prin ei i-au fost date poporului japonez. Deşi ei s'au ţinut departe de popor, totuşi au creat precepte morale pentru popor şi l'au îndrumat prin pilde vii. Admit că Buşido conţine învăţături esoterice şi exoterice; cele din urmă având drept ţel buna stare şi fericirea colectivităţii, în timp ce primele propovăduiau virtutea şi practica virtuţilor pentru ele însuşi.

In timpurile cavalerismului medieval din Europa, cavalerii formau o pătură foarte puţin numeroasă a populaţiei, totuşi, după cum spune *Emerson:* „In literatura engleză jumătate din drame şi nuvele, începând cu Philip Sidney şi sfârşind cu Walter Scott, zugrăvesc pe gentle-

meni". Scriţi în loc de Sidney şi Scott, *Chikamatsu şi Bakin,* şi veţi aveà concentrate şi rezumate trăsăturile de căpetenie ale istoriei literaturei din Japonia.

Nenumăratele locuri de petrecere şi instrucţiune populară — teatrele, bărăcile povestitorilor, amvonul predicatorilor, concertele — şi-au ales subictele, în cea mai mare parte, din viaţa *Samurailor*. Ţăranii, strânşi în jurul focului în colibele lor, nu obosesc niciodată repetând isprăvile lui *Yoshitsuné* şi ale credinciosului său vasal *Benkei,* sau ale celor doi fraţi viteji *Soga;* copilaşii ascultă cu gurile căscate, până ce arde şi ultima aşchie şi focul moare în vatră, nu însă şi în inimile lor, în care poveştile ascultate aprind o văpae nestinsă. Funcţionarii de birou şi băeţii de prăvălie, după ce s'a sfârşit munca zilei şi închid obloanele magazinelor, se adună împreună ca să-şi spună povestea lui *Nobunaga* şi a lui *Hidéyoshi,* şi aşà povestesc până noaptea târziu când ochii li se închid de somn şi visul îi transportă pe câmpiile de luptă. Copilaşul care abià a început să gângurească, învaţă să vorbească în limba lui despre aventurile lui *Momotaro,* cuceritorul curagios. Până şi fetelor li se infiltrează admiraţia faţă de faptele vitejeşti şi virtuţile cavalerilor, încât, ca şi Desdemona, sunt gata oricând să asculte ţinându-şi răsuflarea, poveştile Samurailor.

Samuraii au devenit „idealul" întregii naţiuni. „După cum floarea de cireş este regina florilor, tot astfel *Samuraiul este regele bărbaţilor",* aşà sună un cântec popular japonez. Desbrăcată de orice preocupări comerciale, clasa militară nu a

stimulat niciodată comerţul, dar nu există nici un tărâm de activitate omenească, nici un domeniul al gândirii japoneze, care să nu fi primit în oarecare măsură impulsuri dela Buşido. Din punct de vedere intelectual şi moral, *Japonia este în mod direct sau indirect opera cavalerismului.*

D-l *Mallock,* în extrem de sugestiva sa carte „Aristocraţie şi Evoluţie", ne spune în chip foarte elocinte că „Evoluţia socială, întru cât nu este biologică, poate fi definită ca un rezultat neintenţionat al impulsurilor date de oamenii mari"; mai departe ne spune că progresul istoric este produsul unei lupte duse de o pătură restrânsă a colectivităţii, care vreà să conducă şi să utilizeze majoritatea în modul cel mai rodnic". Orice părere am aveà despre temeinicia afirmaţiunei sale, enunţările acestea sunt pe deplin verificate prin rolul jucat în Japonia de *„buşi"* în progresul social, până la cea mai superioară treaptă atinsă azi, de această ţară.

Cât de mult sunt pătrunse astăzi clasele sociale de spiritul lui *Buşido,* se vede din gradul de desvoltare a unei anumite categorii de bărbaţi, cunoscuţi sub numele de *otoko-daté,* conducătorii naturali ai democraţiei. Aceştia erau luptători vajnici, nu erà fibră din ei care să nu fi fost pătrunsă de bărbăţia cea mai superioară. Fiind în acelaş timp exponenţii şi apărătorii drepturilor poporului, ei aveau sute şi mii de adepţi, care îi urmau orbeşte, după cum *„Samuraii"* urmau pe *„Daimio",* slujindu-i cu trup şi suflet. Susţinuţi de o mulţime numeroasă de muncitori

impetuoşi, aceşti şefi născuţi, formau o stavilă puternică în calea Samurailor.

Pe căi multiple *Bușido* a pătruns în masele populare, coborând încetul cu încetul din clasa socială în care s'a născut, lucrând ca un ferment activ asupra maselor şi stabilind „etalonul moral" pentru întregul popor. Preceptele cavalerismului, născute mai întâiu ca nişte nobile principii ale unei elite, deveniră cu timpul idealul şi inspiraţia întregei naţiuni. Şi deşi masele populare nu s'au putut niciodată ridicâ până la nivelul moral al acestor suflete înalte, totuşi se poate spune că „*Yamato Damashii*", „Sufletul Japoniei", a ajuns în cele din urmă pentru imperiul insular al Japoniei, ceeace pentru Germani este „Volksgeist", „Sufletul poporului. Dacă în adevăr religia nu e mai mult decât „Moralitatea mânată de emoţie", după cum o defineşte *Matthew Arnold*, puţine sisteme etice sunt care să poată pretinde, mai cu dreptate, rangul de religie decât „*Buşido*".

Motoori a formulat în cuvinte simţimântul mut al naţiunii, când a cântat în versuri:

„Insule binecuvântate ale Japoniei
Fie ca spiritul lui *Yamato*
Să alunge pe străini
După cum vântul dimineţei parfumat
Suflă floarea sălbatecă şi curată de cireş".

Da, *sakura*[63]), floarea de cireş, a fost în tim-

---

63) Cireşul japonez care face numai floare, dar nu fructe (Cerasus pseudo cerasus) şi care alcătueşte emblema Japoniei. (N. T.)

puri străvechi floarea favorită a poporului şi emblema caracterului japonez. Să se observe în special termenii ce întrebuinţează poetul: „sălbateca floare de cireş parfumând soarele de dimineaţă".

Spiritul *Yamato* nu este o plantă delicată şi plapândă, ci una sălbatecă, naturală, este o plantă *indigenă* care creşte în pământul Japoniei. Se prea poate să aibă din întâmplare însuşiri comune cu ale florilor din alte ţări, dar în esenţă ea rămâne un produs original, spontan al pământului nostru. Origina ei japoneză nu este singura însuşire care îi dă dreptul la dragostea noastră. Frumuseţea ei graţioasă şi fină se adresează simţului nostru estetic mai mult decum ar putea-o face orice altă floare. Nu putem împărtăşì admiraţia Europenilor faţă de trandafirii lor, cărora le lipseşte simplicitatea florilor noastre de cireş. Spinii ascunşi sub foile catifelate ale trandafirilor, tenacitatea cu care se acaţă de viaţă, ca şi cum le-ar fi mai mare frica de moarte decât teama de a se scuturà înainte de vreme şi ar preferà să putrezească pe tulpină; culorile grele şi mirosul pătrunzător al trandafirilor, toate acestea sunt caracteristice atât de deosebite de ale florilor noastre, cari nu ascund nici spini, nici otrăvuri sub frumuseţea lor, care sunt în orice clipă gata să se despartă de viaţă, la prima chemare a naturii, ale căror culori nu sunt niciodată somptuoase şi ale căror parfumuri uşoare nu dispar niciodată. Ele nu-şi etalează frumuseţea culorilor şi formelor lor, parfumul lor este subtil, eteric ca răsuflarea vieţii. Astfel în toate ceremoniile religioase, camelia şi mirtul

joacă un rol important. Este cevà spiritual în mirosul acestor flori. Când parfumul delicios al „sakurei" floarei de cireş, îmbălsămează aerul dimineţii, când soarele răsare şi luminează mai întâi insulele Japoniei, puţine senzaţiuni sunt mai curate şi mai înviorătoare decât aceea de a inspirà adevărata răsuflare a zilei pline de frumuseţe.

Creatorul însuşi este arătat ca schimbându-şi hotărârile după ce a mirosit un parfum suav (Geneza VIII, 21). Nu este de mirare deci, că anotimpul parfumat al cireşilor înfloriţi, este în stare să scoată din case întregul popor. Nu-i condamnaţi, dacă pentru câtva timp mădularele lor uită munca obositoare de toate zilele şi inimele lor uită suferinţele şi durerile. Plăcerea lor se sfârşeşte repede şi atunci se întorc la datoriile zilnice cu puteri reînoite şi hotărâri noui. Astfel în multe privinţe „sakura" este „floarea emblemă a naţiunei Japoneze".

Să vedem acum dacă această floare, atât de dulce şi de efemeră, dusă pretutindeni de vânt şi răspândind în jurul ei o undă de parfum gata să dispară pentru totdeauna, dacă această floare este în adevăr spiritul tipic al lui *Yamato?* Este oare sufletul Japoniei atât de pieritor?

Răspunsul îl vom da în paragraful următor, în care vom arătà că spiritul Buşido-ului trăeşte încă.

§ 16. Buşhido trăeşte încă?

Ar fi trist dacă sufletul unei naţiuni ar puteà să moară atât de repede. Ar fi slab sufletul care ar pierì atât de uşor la atingerea cu influenţele străine. Complexul de elemente psihologice, care constitue caracterul naţional, este tot atât de tenace ca şi „elementele ireductibile ale speciilor, ca şi aripioarele peştilor, ciocul păsărilor, dinţii animalelor carnivore". In recenta sa lucrare, plină de observaţiuni profunde şi de generalizări strălucite, *Le Bon* („Psihologia Popoarelor") zice: „Descoperirile datorite inteligenţii formează un patrimoniu comun al omenirii; calităţile sau defectele de caracter constitue însă patrimoniul exclusiv al fiecărui popor în parte; ele sunt stânca neclintită pe care apele trebue să o scalde zi cu zi, timp de veacuri, înainte de a-i puteà netezì asperităţile dela suprafaţă". Iată cuvinte tari, la cari ar fi foarte necesar să reflectăm adânc, dacă presupunem existenţa unor calităţi şi defecte înăscute, cari constitue patrimoniul exclusiv al fiecărui popor. Teorii de felul acesta au fost formulate cu mult înaintea lui Le Bon, de către Teodor Waitz şi Hugh Murray. Studiind diferitele virtuţi infiltrate de *Buşido,* ne-am servit de comparaţiuni şi ilustraţiuni din surse europene şi am văzut că nici o însuşire de căpetenie nu a fost patrimoniul exclusiv al lui *Buşido*. Este adevărat că complexul de calităţi morale prezintă acì un aspect aproape unic. Este complexul pe care *Emerson* îl numeşte „un bloc în care toate forţele vii intră ca elemente com-

ponente". Dar în loc să privească acest bloc, cum face Le Bon, ca pe un patrimoniu exclusiv al unei rase sau al unui popor, filozoful Emerson îl defineşte „un element care uneşte pe cele mai viguroase persoane din fiecare ţară; le face să se înţeleagă şi să armonizeze între ele şi este un lucru atât de precis încât i se resimte imediat lipsa".

Despre caracterul imprimat de *Buşido* naţiunii noastre şi în special *Samurailor* nu se poate spune că ar constituì „un caracter ireductibil al unei specii". Totuşi nu mai încape nici o îndoială asupra marii lui vitalităţi. Dacă Buşido ar fi constituit o forţă fizică numai, impulsiunea pe care a dat-o în ultimii 700 de ani, s'ar fi putut oprì, în mod brusc. Cum însă el se transmite prin ereditate, influenţa lui este extraordinar de răspândită. Să ne gândim, cum face economistul francez *Cheysson,* că avem câte trei generaţii în fiecare secol, şi vom vedeà atunci „că fiecare dintre noi poartă în vinele lui sângele a cel puţin douăzeci de milioane de oameni care au trăit în anul 1000 după Christos". Cel mai modest ţăran care sapă pământul „gârbovit sub greutatea veacurilor", are în vinele lui sângele mai multor secole şi astfel este fratele nostru, tot atâta cât şi animalul lângă care lucrează.

Buşido a fost o putere nevăzută, dar a-tot-puternică, care a pus în mişcare indivizii şi naţiunea japoneză. El reprezintă o „credinţă" cinstită a rasei, pe care *Yoshida Shôin,* unul din cei mai străluciţi pionieri ai Japoniei moderne, a cântat-o în strofa următoare, în ajunul execuţiei lui:

„Ştim bine că această viaţă trebue să se sfâr-
[şească cu moartea
A fost spiritul *Yamato* care mi-a dat curajul
Să înfrunt orce întâmplare nenorocită".

De aceia, *Buşido* a fost şi este încă, spiritul animator, *„forţa motrice"* a ţării noastre.

Ransome spune că „astăzi convieţuesc, unul alăturea de celălalt, trei Japonezi distincţi: Japonezul vechiu, care n'a pierit încă cu totul; Japonezul modern, care s'a născut de curând şi care există mai mult în teorie· şi un al treilea, care constitue o tranziţie, prin ale cărei faze foarte dureroase trece astăzi". In multe privinţe, mai ales în ce priveşte instituţiunile tangibile, constatarea aceasta corespunde adevărului; în ce priveşte însă noţiunile fundamentale etice, această constatare reclamă oarecari modificări, căci Buşido, conducătorul şi fructul Japoniei Vechi, reprezintă şi azi princpiiul călăuzitor al acestei tranziţii şi se va vedeà că tot el constitue forţa propulsivă a erei actuale.

Marii bărbaţi de stat, care au stat la cârma corabiei japoneze în epoca vijelioasă a „Restauraţiei" şi în vârtejul renaşterii naţionale, au fost bărbaţi cari nu s'au călăuzit după nici o altă învăţătură decât după preceptele cavalerismului. Unii scriitori au încercat, în timpul din urmă, să demonstreze că şi misionarii creştini au contribuit în mare măsură la făurirea Japoniei Moderne. Sunt cu plăcere gata să recunosc meritele oricui, dar în cazul de faţă e greu de atribuit vre-un merit misionarilor creştini. Răspunde mai bine cu chemarea lor să se conformeze

preceptului Scripturii de a-şi atribuì unul celuilalt meritul, decât să pretindă un drept, un merit, pe care nu-l pot dovedì cu nimic. In ce mă priveşte pe mine cred că misionarii creştini au o activitate foarte rodnică şi fac lucruri mari pentru Japonia în domeniul educativ şi mai ales în cel moral; numai că opera — misterioasă, deşì nu mai puţin sigură — a Spiritului, este încă învăluită într'un mister divin. Opera lor nu are încă alt efect decât unul cu totul indirect. Până acum misionarii creştini nu au obţinut decât roade foarte puţin vizibile în opera lor de transformare a caracterului japonez. Singur *Buşido,* simplu şi curat, a fost acela care ne-a împins pe căile bune sau rele. Deschideţi biografiile făuritorilor Japoniei Moderne, a lui *Sakuna, Saigo, Okubo, Kido,* fără a mai vorbì de aceia care mai sunt încă în viaţă, *Ito, Okuma, Itagaki,* etc., şi veţi vedeà că toate ideile şi faptele lor au izvorât numai şi numai din impulsiunea spiritului Samurailor. *Henry Norman* [64] , după ce studiază şi observă Extremul Orient, declară că Japonia se deosebeşte de alte regimuri despotice din Orient, într'o singură pri, vinţă, anume: în „influenţa regulatoare pe care o au asupra maselor populare, cele mai stricte, mai riguroase şi mai înălţătoare „coduri de onoare" din toate câte s'au întocmit vre-odată". Prin aceste cuvinte el a atins coarda cea mai simţitoare, *resortul* care a dus la formarea Japoniei de astăzi şi care o va făurì desigur pe cea de mâine. Transformarea Japoniei este un lucru re-

64) «The Far East» pag. 375.

cunoscut de toată lumea. O asemenea operă nu s'a putut desigur înfăptuì decât prin influenţa celor mai variate cauze naturale, dar dacă e să o arătăm pe cea mai însemnată, nu puteà şovăì nici o clipă şi *trebue să recunoaştem că aceea a fost „Buşido"*.

Când am deschis porţile ţării comerţului străin în 1853, când am introdus în toate ramurile vieţii ultimele cuceriri şi ameliorări, când am început să studiem metodele politice şi ştiinţifice ale Occidentului, nu ne-a călăuzit dorinţa de a ne desvoltà resursele materiale şi a ne sporì bogăţia; încă mai puţin dorinţa de a imità orbeşte moravurile occidentale. Un observator conştiincios al instituţiilor şi popoarelor Orientului a scris: „Ni se spune în fiecare zi că Europa a influenţat Japonia, uitându-se că schimbările petrecute în această ţară insulară se datoresc unei mişcări auto-generatoare şi că nu Europenii i-au învăţat pe Japonezi, ci aceştia din libera lor voinţă s'au hotărât să înveţe dela Europeni metodele lor de organizare, fie civile fie militare, care se dovediseră practice şi rodnice. Japonezii au importat din proprie iniţiativă ştiinţa mecanicii din Europa, tot aşà după cum cu secole mai înainte Turcii au introdus artileria din Europa. „Asta nu se poate numì influenţă", continuă *Townsend*, „după cum de pildă nu se poate spune că Anglia este influenţată de China, pentru că importă ceaiul din această ţară. Care este apostolul, sau filozoful, ori bărbatul de stat, ori agitatorul, care a transformat Japonia?" *(Meredith Townsend"*, „Asia şi Europa", New-York 1900 pag. 28). *Townsend*, şi-a dat seama că resortul care a determinat

prefacerile din Japonia a fost pus în mişcare numai şi numai de Japonezi. Dacă *Townsend* ne-ar fi adâncit mai mult psihologia, spiritul său de observaţie, atât de perspicace, l'ar fi convins cu uşurinţă că *resortul acesta n'a fost altul decât Buşido. Sentimentul onoarei,* care nu poate fi privit cu nici un preţ ca un element secundar, a constituit resortul principal al acestei prefaceri. Influenţele de ordin material sau industrial nu s'au exercitat decât mai târziu, în cursul procesului de prefacere.

Inrâurirea lui *Buşido* este încă atât de palpabilă, încât oricine poate descoperì această înrâurire, în mod lămurit. O privire scurtă asupra vieţii japoneze este suficientă pentru a demonstrà această influenţă. Citiţi-l pe *Hearn,* cel mai elocvent şi mai veridic interpretator al spiritului japonez şi veţi constatà care a fost acţiunea *Buşido-ului.* Politeţa poporului japonez, care a fost moştenit dela Cavaleri, este atât de cunoscută cititorilor mei din capitolele anterioare, încât nu mai e nevoe cred să insist. Rezistenţa fizică, vitejia şi tăria sufletească a „micului Jap“ au fost cu prisosinţă dovedite în cursul răsboiului cu China şi Rusia[65] . „Există oare o naţiune mai capabilă de sacrificiu şi mai patriotică?“ Iată întrebarea pe care şi-o pun mulţi şi dacă nu se poate da la această întrebare decât răspunsul plin de mândrie. „Nu, nu există“, acest răspuns este datorat preceptelor cavalerismului.

Pe de altă parte, este drept să recunoaştem

65) Consultă: *Eastacke* şi *Yoamada* «Heroic Japan» şi *Diosy* «the New Far East .

că *Buşido* este, în cea mai mare parte vinovat, de toate defectele noastre de caracter. Lipsa noastră de pricepere a filozofiei abstracte (printre tinerii noştri mulţi şi-au câştigat o reputaţie internaţională în diferite cercetări ştiinţifice, nici unul însă nu s'a făcut cunoscut în domeniul filozofiei), se datoreşte neglijării educaţiei metafizice sub regimul lui Buşido. Sentimentul de onoare a dat naştere unei sensibilităţi şi unei susceptibilităţi exagerate şi dacă unii străini ne reproşează „încrederea în sine", ce o avem, însuşirea aceasta trebue deasemenea să o considerăm ca o consecinţă a sentimentului de onoare exagerat.

In călătoria D-vs prin Japonia aţi văzut poate tineri cu părul în desordine, neîngrijit îmbrăcaţi, ţinând în mână un baston gros sau o carte, hoinărind pe străzi, cu aerul celei mai mari indiferenţe, faţă de toate lucrurile pământeşti. Este acel *şosei* (student), pentru care pământul e prea strâmt şi cerul nu-i destul de înalt. Şi a făurit teorii proprii despre Univers şi despre viaţă. Locueşte în „castele de Spania" şi se hrăneşte cu cuvintele celei mai eterice. Ochii îi sunt plini de focul ambiţiei; spiritul îi este însetat de ştiinţă. Sărăcia este pentru dânsul un stimulent care-l împinge tot înainte; bunurile lumeşti sunt în ochii lui corupătoare de caractere. El este păstrătorul „Loialităţii şi al Patriotismului". Se erijează dela sine în gardianul onoarei naţionale. El reprezintă, cu toate virtuţile şi defectele lui, ultima rămăşiţă a lui *Buşido*.

Oricât de adânc înrădăcinată şi de puternică este încă înrâurirea lui Buşido, ea e totuşi, cum am mai spus, nevăzută şi mută. Inima japone-

zului răspunde, fără a-şi da seama de ce, la orice chemare care se adresează sentimentelor moştenite şi de aceea unul şi acelaş principiu moral, fie el exprimat printr'un termen nou, fie prin cuvântul „Buşido", are o eficacitate de intensitate variată. Un japonez trecut la creştinism, pe care pastorul nu-l putuse oprì prin nici un fel de injoncţiune dela decădere, a fost întors din calea rea, de apelul pe care l'a făcut la devotamentul şi la credinţa lui, către stăpânul căruia îi jurase mai înainte fidelitate. Cuvântul „loialitate" i-a reînsufleţit toate sentimentele nobile, care mocneau încă sub cenuşe. O bandă de tineri gălăgioşi, care persistau într'o „grevă studenţească" de lungă durată, pe care o declaraseră din cauza nemulţumirilor provocate de un profesor, a capitulat la o simplă întrebare ce le-a fost adresată de directorul instituţiei: „Este profesorul vostru un om de caracter, care nu merită blam? Dacă da, a-şcoală. Este el un caracter slab? Atunci nu e vrednic de voi, ca bărbaţi, să atacaţi un om pierdut". Incapacitatea ştiinţifică a profesorului, care dăduse naştere tulburărilor, apărù deodată ca lipsită de însemnătate, pusă faţă în faţă cu situaţiunea morală a directorului. Tot astfel trezind sentimentele infiltrate de Buşido, se poate înfăptuì în Japonia cea mai înălţătoare renaştere morală.

Una din cauzele eşecului misionarilor creştini în Japonia, trebue căutată în faptul că cei mai mulţi misionari nu cunosc aproape de loc istoria ţării noastre. „Ce ne pasă nouă de trecutul păgânilor?", zic unii din aceşti misionari şi ca o

consecință a acestui mod de a vedeà, ei își înstrăinează dela început poporul, îndepărtează religia creștină de felul de a gândì cu care noi și premergătorii noștri ne-am obișnuit timp de secole. Cum își poate cineva bate joc de istoria unui popor? Desvoltarea oricărui popor, începând cu triburile sălbatece din Africa, ce nu au niciun fel de istorie scrisă, constitue o pagină în istoria universală a omenirii, scrisă de însăși mâna lui Dumnezeu. Pentru un spirit filozofic și pios, rasele sunt niște semne ale chirografiei divine, însemnate negru pe alb pe trupul lor. Și dacă vrem să lărgim această comparație, rasa galbenă constitue o pagină prețioasă scrisă cu ierogliefe de aur. Ignorând trecutul unui popor, misionarii pretind că creștinismul este o religie nouă, deșì după mine este „o poveste veche, foarte veche", care dacă ar fi explicată în cuvinte lesne de înțeles, adică dacă ar fi exprimată de vocabularul de cuvinte familiar desvoltării morale a unui popor, ar găsi ușor răsunet în inima lui, indiferent de rasa sau de națiunea căruia îi aparține. Creștinismul în forma lui americană sau engleză, cu fantezia și fastul adăogat de Anglo-Saxoni la grația și puritatea ce i-au fost date de întemeetorul lui, este un altoi uscat pentru tulpina lui Bușido. Propovăduitorii nouii credințe trebue oare să smulgă toată tulpina, cu rădăcini și crengi, ca să planteze, în pământul răscolit, sămânța Evangheliei? Un proces atât de eroic ar fi posibil poate în insulele Hawaii, unde se afirmă că biserica militantă a avut cel mai complect succes în adunarea bogăției imense și în distrugerea raselor

indigene. Un asemenea proces este cu desăvârşire imposibil în Japonia, ba chiar este un proces pe care Isus el însuşi nu l'ar fi îngăduit niciodată, pentru întemeerea împărăţiei lui pe pământ. Se cuvine să luăm aminte mai bine la cuvintele unui om sfânt, creştin devotat şi învăţat profund: „Oamenii au împărţit lumea în creştini şi păgâni, fără a ţine seama de binele care sălăşlueşte poate în inima celor din urmă, sau de răul care se ascunde poate în sufletul celor dintâiu. Au făcut comparaţie între părţile cele mai bune ale propriului lor suflet cu părţile cele mai rele din sufletul semenilor lor, au comparat idealul creştinismului cu corupţia Greciei sau a Orietului. Nu s'au ostenit să fie imparţiali, s'au mulţumit să îngrămădească tot ce se poate spune spre lauda lor, şi au dispreţuit celelalte forme de religie“ [66] .

Insă oricare ar fi greşelile săvârşite de indivizi răsleţi, nu încape nici o îndoială că princippiul fundamental al religiei profesate de dânşii este o forţă de care trebue să ţinem seama în prevederile ce am voi să facem asupra viitorului *Buşidoului* în Japonia.

§ 17. Viitorul Buşido-ului.

Zilele cât mai are să trăiască *Buşidoul* par a fi numărate. Semne amenințătoare plutesc în aer arătând că viitorul lui este ameninţat. Nu numai

---

65) *Jowet* «Sermons on Faith and Doctrine».

semne, ci chiar forțe puternice par a-i amenință existența.

Puține comparațiuni se pot face istoricește mai judicios decât aceea între epoca Cavalerismului european și aceea a Bușido-ului japonez și dacă este adevărat că istoria se repetă, atunci e sigur că se va întâmplà cu acesta din urmă acelaș lucru ca și cu cel dintâi. Cauzele particulare și locale pe care le dă *St. Palaye* despre decăderea Cavalerismului, își găsesc firește puține aplicații la împrejurările din Japonia; totuși cauzele mai indirecte și mai generale care au contribuit la distrugerea „Cavalerismului", în și după evul mediu, au intrat desigur în acțiune și în Japonia provocând declinul Bușido-ului.

O diferență însemnată între cele ce s'au întâmplat în Europa și ceeace se întâmplă în Japonia este că, atunci când în Europa „Cavalerismul" a fost desbărat de feudalism și adoptat de Biserică, el a căpătat o viață nouă, pe când în Japonia nici o religie nu a fost în stare să-l menție în viață; deci, când mama acestei instituțiuni, feudalismul, a pierit, Bușido-ul rămas orfan a trebuit să se susție singur. Organizația militară întocmită astăzi ar voi poate să-l ia sub aripa ei protectoare, dar noi știm că, așa cum se poartă astăzi războaiele, el nu va mai găsì loc destul să se întindă și să se desvolte. *Șintoismul* care l'a hrănit în copilărie este el însuși învechit. Bătrânii înțelepți ai Vechii Chine sunt înlocuiți cu intelectualii utilitariști, de felul lui Bentham sau Mill. Teorii morale care recomandă bunul trai și desfătarea, sunt considerate că răspund necesităților de astăzi, deaceia sunt propuse

în ţara noastră, dar până acum aceste teorii răsună numai în coloanele ziarelor.

Numeroase puteri oculte se îndreaptă împotriva preceptelor Cavalerismului. După cum spune *Veblen:* „Decăderea ceremonialului, sau cum se mai spune „vulgarizarea vieţii", în sânul claselor industriale, a devenit una din principalele racile ale civilizaţiei timpurilor din urmă, în ochii tuturor oamenilor cu simţire delicată". Valul irezistibil al democraţiei triumfătoare, care nu poate îngădui nici un fel de „trust" — şi *Buşido* erà un trust organizat de aceia cari monopolizaseră rezervele de inteligenţă şi de cultură, fixând gradele şi valoarea calităţilor morale — este destul de puternic pentru a înghiţi rămăşiţele Buşido-ului. Forţele sociale de astăzi sunt protivnice spiritului sectar de clasă şi Cavalerismul este, după cum observă cu severitate *Freeman,* un spirit de clasă. Societatea modernă, întru cât urmăreşte unitatea, nu poate admite „obligaţiuni pur personale, create în interesul exclusiv ale unei singure clase". La aceasta se adaogă progresul instrucţiunei populare, al artelor industriale şi al moravurilor, al bunei stări şi în genere al vieţii orăşeneşti. De aceia nici cea mai ascuţită sabie de Samurai, nici săgeata pe care ar arunca-o cel mai îndrăzneţ arc de Buşido, n'ar puteà slujì la nimic. Statul clădit pe stânca „Onoarei şi Mândriei Naţionale" şi consolidat de aceste sentimente, fie că-i zicem „Ehrenstaat" (statul onoarei), fie că-l numim cum face *Carlyle,* „Heroarchy" (cârmuirea eroilor), este pe cale să cadă în mâinile avocaţilor şireţi şi politicianilor fără scrupule, înarmaţi cu maşini de răsboi de

cea mai mare preciziune. Cuvintele ce obicinuià să le spună un mare gânditor, când vorbeà de Thereza şi Antigona, pot fi repetate foarte potrivit cu privire la Samurai, anume că „mediul în care a luat naştere, faptele lor arzătoare au pierit pentru totdeauna“.

Au pierit, din nenorocire, virtuţile Cavalerismului, a pierit mândria Samurailor. Mortalitatea ce s'a născut în sunet de trâmbiţe şi de fanfare, e pe cale să dispară, aşa cum rând pe pier toţi şefii şi toţi regii.

Dacă istoria este în stare să ne înveţe ceva, apoi trebue să spunem că Statul clădit pe virtuţi militare — fie el o cetate ca Sparta, fie un imperiu ca acela al Romei — nu poate dăinuì continuu. Oricât de universal şi de natural ar fi instinctul de luptă al omului, oricât de rodnic ar fi fost în zămislirea de instincte nobile şi virtuţi bărbăteşti, el nu rezumă totuşi sufletul omenesc în totalitatea lui. Sub acest instinct de luptă mocneşte un instinct mai divin, acela al iubirii. Am văzut că *Şintoism-ul, Mencius* şi *Wan Yang Ming,* enunţau acelaş lucru, dar *Buşido* şi toate celelalte şcoli etice militante, preocupate desigur cu chestiuni de ordin practic imediat, au uitat adesea să preţuiască cum se cuvine acest fapt. Viaţa şi-a înmulţit necesităţile în timpul din urmă. Misiuni mai nobile şi mai înalte decât acelea ale răsboinicilor reclamă astăzi atenţia noastră. Vederile despre viaţă se lărgesc, democraţia se întinde, cunoştinţele despre celelalte popoare şi naţiuni se înmulţesc, şi astfel ideea confunciană despre îndurare şi aş îndrăznì chiar să spun concepţia budistă

despre milă , se va contopì cu concepția creștină despre iubire. Oamenii sunt astăzi mai mult decât niște supuși, ei s'au înălțat la gradul de cetățeni; ba chiar sunt mai mult decât cetățeni, sunt oameni.

Deșì Cerul este acoperit de nori grei care anunță un nou răsboiu, ne place să credem că aripile îngerului păcii va fi în stare să alunge acești nori. Istoria lumii confirmă profeția că *„lumea va fi a celor blânzi"*. O națiune care-și vinde dreptul la pace, ce-i aparține prin naștere, și care părăsește frontul industrialismului pentru a intrà în rândurile agresorilor, realizează o afacere foarte proastă.

Astfel contingentele sociale sunt atât de schimbate, încât au devenit nu numai nepotrivite, dar chiar ostile concepții lui *Bușido*. Este deci timpul ca acesta să se pregătească pentru „o moarte onorabilă". Este desigur greu să precizăm exact momentul morții Cavalerismului, după cum este desigur greu să-i determinăm exact începuturile. *Dr. Miller* spune că în mod formal Cavalerismul a fost abolit în anul 1559, când Henric II al Franței a fost omorât într'un „tournoi". După noi Edictul care a abolit în mod formal feudalismul în anul 1870 a fost semnalul de înmormântare al Bușido-ului. Edictul dat cu doi ani mai târziu, care interziceà portul sabiei, a dat lovitura de grație, „celei mai nesilite și mai grațioase metode de luptă și de apărare a națiunilor, izvorului de sentimente vitejești și de întreprinderi eroice", inaugurând era nouă „a Sofiștilor, economiștilor și a profitorilor".

S'a spus că Japonia a câștigat ultimul răsboiu

cu China şi Rusia graţie armelor Murata şi tunurilor Krupp; s'a mai spus că victoria a fost opera unui sistem modern; dar acestea nu sunt decât jumătăţi de adevăr. Oare există un pian, fie el din fabrica Ehrbar sau Steinway, care să poată cântà o rapsodie de Liszt sau o sonată de Beethoven, fără mâna maestrului? Sau, dacă armele câştigă bătăliile, de ce oare Louis Napoleon n'a bătut pe Prusaci cu mitraliera sau Spaniolii cu armele lor Mauser pe Filipinii, ale căror arme nu erau mai bune decât aşà zisele Remington de modă veche? Nu e nevoe să mai repet un lucru devenit banal şi anume că *„spiritul omului însufleţeşte arma"*, şi că fără de dânsul cea mai bună unealtă nu poate aduce decât foarte puţin folos. Cea mai perfecţionată puşcă, cel mai bun tun nu trage singur; cel mai modern sistem de educaţie nu face un erou dintr'un laş. Bătăliile dela Yalu, din Corea şi Manciuria, au fost câştigate de sufletele părinţilor noştri, care ne-au condus braţul şi ne-au inspirat sufletele. Ele nu sunt moarte, nu, spiritul strămoşilor noştri rosboinici trăeşte în noi. Pentru cei care au ochi să vadă, el este uşor de văzut. *Sgârie dela suprafaţa Japonezului ideile avansate, şi vei da de un Samurai.* Marea moştenire a mândriei naţionale, a vitejiei şi a tuturor virtuţilor milităreşti ne este, — după cum se exprimă foarte bine profesorul *Cramb*,—„încredinţată nouă numai spre păstrare, patrimoniul inalienabil al generaţiilor viitoare". Prezentul cere să păstrăm această moştenire, să nu clintim nici o iotă din spiritul străvechiu; viitorul va cere ca să-i lărgim scopurile, aşà ca să poată fi aplicată

în toate domeniile şi pe toate cărările vieţii moderne.

S'a prezis — şi prezicerile au fost confirmate de evenimentele ultimilor 50 de ani,—că sistemul moral al Japoniei feudale, ca şi castelele şi bastioanele lor, se vor nărui şi se vor preface în praf, o nouă etică născându-se ca o pasăre Phönix din aceste ruine, pentru a conduce „Noua Japonie" pe cărările progresului. Oricât ar fi de probabilă şi de dorit realizarea acestei profeţii, nu trebue să uităm că pasărea Phönix renaşte din propria ei cenuşe şi că ea nu este o pasăre călătoare, în trecere, că ea nu sboară cu aripi împrumutate dela alte păsări. „Impărăţia lui Dumnezeu este în tine însuţi". Ea nu vine depe culmile munţilor, oricât de înalţi ar fi aceştia, nu vine peste mări, oricât ar fi acestea de vaste. „Dumnezeu a dăruit, zice Coranul, fiecărui popor un profet al propriei lui limbi". Sământa împărăţiei lui Dumnezeu, aşà cum este hărăzită Japonezului şi temută de spiritul japonez, a încolţit şi înflorit în Buşido. Acum zilele lui apun, — din nenorocire înainte de a-şi fi dat toate roadele, — şi noi ne îndreptăm ochii în toate părţile, în căutarea altor izvoare de lumină şi blândeţe, de putere şi linişte, dar până acum nu am găsit nimic care să poată înlocuì pe deplin pe Buşido. Filozofii „câştigului şi pierderii", utilitariştii şi materialiştii, găsesc partizani şi adepţi printre neguţătorii de logică eftină, ce au numai jumătate de suflet. Singurul sistem etic, care ar fi în stare să ţină piept utilitarismului şi materialismului, este creştinismul, în comparaţie cu care Buşido, trebue s'o mărturisim, este ca şi o „făclie ce arde mocnit" şi pe care *Messia* a re-

comandat nu să fie stinsă, ci să fie reaprinsă. Intocmai ca și precursorii săi Iudei, profeții — mai ales Isaia, Ieremia, Amoos și Habakkuk *Bușido* a pus frâne conduitei morale a cârmuitorilor, oamenilor publici și națiunilor, pe când etica lui Christ, care se preocupă aproape numai de indivizi și de adepții lui personali, va găsì o aplicație din ce în ce mai practică, individualistă în capacitatea ei de factor moral, devenind o adevărată forță. Morala lui *Nietsche,* preconizând auto-aservirea, înrudită în anumite privințe cu morala lui Bușido, este, dacă nu mă înșel, o fază de tranziție, o reacție temporară în contra moralității, pe care Nietsche, o numește moralitatea umilinței, a negării de sine, a sclaviei nazariene".

Creștinismul și Materialismul în care se cuprinde utilitarismul — sau poate că viitorul le va reduce la formele mai arhaice ale Iudaismului și Elenismului? — vor împărțì lumea în două tabere. Sistemele de morală mai puțin însemnate se vor ralià de partea uneia sau celeilalte tabere, pentru a se puteà menține.

De care parte va trece *Bușido?* Neavând nici o dogmă sau formulă rigidă de apărat, el va puteà să dispară ca o entitate; ca și floarea de cireș, el este gata să moară la cea mai mică atingere a suflului dimineții. Cine poate să spuie că stoicismul a murit? A murit ca sistem, dar trăește ca virtutea; energia și vitalitatea lui sunt resimțite și astăzi în multe domenii ale vieții, în filozofia popoarelor occidentale, în jurisprudența tuturor națiunilor civilizate. Ba chiar pretutindeni unde omul luptă să se ridice deasupra lui însuși, unde spiritul stăpânește materia,

vedem disciplina nemuritoare a lui *Zeno* în plină acțiune.

Bușido, ca un cod de morală de sine stătător, va puteà să dispară, dar forța lui nu va pierì după pământ; învățăturile lui de vitejie militară sau onoare civică vor fi poate scoase din uz, dar lumina și gloria lui îi vor supraviețuì. Intocmai cașì floarea simbolică *de cireș,* după ce-l va fi împrăștiat în cele patru vânturi, va îmbălsămà încă omenirea cu parfumul lui. Peste multe veacuri, când tradițiile lui vor fi fost înmormântate și însuși numele lui uitat, parfumul lui va plutì încă în văzduh.

TABLA DE MATERII